

ارسال آثار فراخوان

فصلنامه‌ی آموزشی تحلیلی پژوهشی «جوانه»، از کلیه‌ی صاحب‌نظران، نویسندگان، مترجمان و پدیدآورندگان کتاب‌های آموزشی و اندیشمندان علاقه‌مند به مباحث تولید کتاب‌های آموزشی دعوت می‌کند، نوشته‌های خود را در زمینه‌های موضوعی زیر، برای دبیرخانه‌ی سامان بخشی کتاب‌های آموزشی ارسال دارند:

۱. مطالعات تطبیقی (تجربیات سایر کشورها در تولید کتاب‌های آموزشی)
۲. کاربرد انواع فناوری اطلاعات و ارتباطات در تولید کتاب‌های آموزشی
۳. تبیین ویژگی‌ها، استانداردها و اصول زیباشناسی کتاب‌های آموزشی
۴. معرفی توصیفی کتاب‌های آموزشی مناسب و برتر
۵. معرفی نشریات، منابع علمی و بانک اطلاعات کتاب‌های آموزشی داخل و خارج از کشور
۶. آسیب‌شناسی تولید کتاب‌های آموزشی مناسب
۷. نیازسنجی آموزشی و مخاطب‌شناسی
۸. ارزیابی یافته‌های علمی و ایده‌های نو و تجربه در زمینه‌ی فرایند تولید کتاب‌های آموزشی مناسب
۹. معرفی طرح سامان بخشی کتاب‌های آموزشی و مؤسسه‌های انتشاراتی موفق
۱۰. تبیین روش‌های نوین خودیادگیری و خودارزشیابی
۱۱. مدیریت و مشارکت در تولید کتاب‌های آموزشی
۱۲. تبیین راهبردهای برنامه‌ریزی، تولید و ارزشیابی کتاب‌های آموزشی
۱۳. دورنما و چشم‌اندازهای آینده‌ی تولید کتاب‌های آموزشی
۱۴. تبیین اصول، رویکردها، اهداف نوین حاکم بر تولید کتاب‌های آموزشی مناسب
۱۵. مباحث تحلیلی و کاربردی مربوط به کتاب، کتابخانه‌های آموزشگاهی و کتابخوانی دانش‌آموزان

رشد جوانه ۲۰۹

فصلنامه‌ی سامان بخشی کتاب‌های آموزشی
وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

دفتر انتشارات کمک آموزشی

مدیر مسؤول: علیرضا حاجیان‌زاده
سردبیران: جواد محقق / سید امیر رَوَن
مدیر داخلی: محمدحسین معتمد‌راد
ویراستار: بهروز راستانی
طراح گرافیک: عبدالحمید سیامک‌نژاد
سال انتشار: پاییز ۱۳۸۶
شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی
پلاک ۲۶۸، دفتر انتشارات کمک آموزشی
صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۳۳۳۱
تلفن: ۰۲۱-۸۸۳۰۶۰۷۱ دورنما: ۰۱۴۷۸-۸۸۳
آدرس اینترنتی: www.roshdmag.ir
پست الکترونیکی: samanketab@roshdmag.ir

راهنمای تهیه آثار

نشریه‌ی آموزشی، تحلیلی و پژوهشی «**رشد جوانه**» با هدف اطلاع‌رسانی، اشاعه‌ی یافته‌های علمی و ایده‌های نو و تبادل نظر و تجربه بین صاحب‌نظران در زمینه‌ی مباحث مربوط به فرایند تولید کتاب‌های آموزشی مناسب منتشر می‌شود تا از این طریق، پدیدآورندگان در راستای تحقق هدف‌های آموزش و پرورش، به صورت مستمر و پویا بر غنای دانش تجربه‌ی حرفه‌ای خود بیفزایند و با به‌کارگیری بهینه‌ی ظرفیت‌های موجود، کیفیت تولید کتاب‌های آموزشی را ارتقاء بخشند.

راهنمای تهیه آثار

از استادان، صاحب‌نظران و اندیشمندان محترم عرصه‌ی کتاب‌های آموزشی که به منظور همراهی با این فصل‌نامه، نوشته‌های خود را برای انتشار در «**رشد جوانه**» ارسال می‌دارند، تقاضا می‌شود، در حد امکان نکات زیر را رعایت فرمایند:

- حجم مطالب از ۸ صفحه‌ی تایپ شده و ۱۳ صفحه‌ی دست‌نوشته تجاوز نکند.
- نوشته حاوی مقدمه‌ای کوتاه، سابقه‌ی موضوع، نتیجه و جمع‌بندی موضوع باشد.
- نسخه‌ی اصلی نوشته ارسال شود.
- نوشته‌ی ترجمه شده باید با متن اصلی همخوانی داشته باشد و متن اصلی همراه ارسال شود. چنانچه نوشته را خلاصه می‌کنید، این موضوع را قید بفرمایید.
- نوشته در مجله یا نشریه‌ی دیگری به چاپ نرسیده باشد.
- محل قرار دادن جدول‌ها، نمودارها، شکل‌ها و عکس‌ها، در متن مشخص شود.
- «**رشد جوانه**» در رد، قبول، ویرایش و تلخیص آثار رسیده آزاد است و از بازگرداندن آن‌ها نیز معذور است.
- آرای مندرج در «**رشد جوانه**» ضرورتاً مبین رأی و نظر «**دبیرخانه‌ی سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی**» نیست. بنابراین، مسؤلیت پاسخگویی به پرسش‌های خوانندگان با خود نویسنده یا مترجم است.
- اطلاعات منابع مورد استفاده برای تدوین اثر، به ترتیب زیر تنظیم شود:
نام نویسنده، نام اثر، نام مترجم، (اگر ترجمه باشد). نام مجله یا نشریه، شماره‌ی مجله، سال نشر، شماره‌ی صفحه.
- نوشته را به ضمیمه‌ی نام و نام خانوادگی نگارنده یا مترجم، درجه‌ی علمی یا سمت، نشانی محل کار یا سکونت و شماره‌ی تلفن، به نشانی زیر ارسال فرمایید:

تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ وزارت آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۸، دفتر انتشارات کمک آموزشی، فصل‌نامه‌ی «**رشد جوانه**»

فهرست

مقالات

- ۴ ارتباطات با عصر مشارکت
مهندس مهدی نوید
- ۶ حلقه‌های موفقیت سامان بخشی کتاب‌های آموزشی
علیرضا حاجیان‌زاده
- ۸ استانداردسازی کتاب‌های آموزشی
سید امیر رون
- ۱۲ بازخوانی یک پرونده‌ی قدیمی
علاء نوری
- ۲۲ کاربردی کردن کتاب‌های آموزشی
شکوه تقدیسپان
- ۲۶ راهنمای نوشتن متن کتاب آموزشی
احمد غلام‌حسینی

پرسش و پاسخ

- ۳۴ اجازه بدهیم، مُشک خود بیوید
محمد حسین معتمدراد

چکیده‌ی پژوهش

- ۴۴ شناسایی نیازهای دانش‌آموزان دوره‌ی تحصیلی ابتدایی به
کتاب‌های آموزشی غیردرسی
فاطمه حدادی

ویژه‌ی ششمین جشنواره

- ۵۱ بیانیه‌ی هیئت داوران
- ۸۱ فهرست کتاب‌های برگزیده و تقدیری
- ۹۱ معرفی داوران

رشد

کتاب‌های آموزشی

جشنواره‌ی

تلاقی عصر اطلاعات و ارتباطات با عصر مشارکت

● مهندس مهدی نوید

معاون وزیر و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

دوران زندگی ما، از یک سو «عصر اطلاعات» و «عصر ارتباطات» نامیده شده است. حجم اطلاعات تولید شده در دهه‌های اخیر، قابل مقایسه با قرون گذشته نیست و سرعت گردش اطلاعات نیز سرسام آور شده است؛ به گونه‌ای که بسیاری از صاحب‌نظران، این حجم اطلاعات را به طوفانی سهمگین و یا سیلی وحشتناک تشبیه کرده‌اند که در صورت عدم آمادگی، می‌تواند آسیب‌های فراوان به همراه داشته باشد. از سوی دیگر، عصر حاضر را «عصر مشارکت» می‌نامند، زیرا موفقیت در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، نیازمند هم‌گرایی و هم‌افزایی نیروهای گوناگون است. به همین دلیل در تمام عرصه‌ها، رقابت‌های کشنده به رفاقت‌های سازنده تبدیل، و تئوری «برد-برد» جای‌گزین اصل «برد-باخت» شده است. به بیان دیگر، طرفین معاملات در تلاش‌اند تا در یک تعامل مؤثر و اثربخش، از تمام امکانات و ظرفیت‌ها برای افزایش سود و بهره‌ی همگان استفاده کنند.

در دنیای فرهنگ، تعلیم و تربیت، و آموزش و پرورش نیز، دو ویژگی فوق‌الذکر دوران ما رخنه کرده و تأثیرات فراوانی بر جای گذاشته است.

در آموزش و پرورش، از یک سو با انبوه اطلاعات روبه‌رو هستیم که بر فرایند یاددهی-یادگیری تأثیر گذاشته و انتخاب اطلاعات صحیح و معتبر را از اطلاعات غیر صحیح و بی‌اعتبار، مشکل کرده است و تشخیص سره از ناسره به مهارت ویژه نیازمند است. از سوی دیگر، پیچیدگی فرایند تعلیم و تربیت، نیازمند مشارکت همگان در تحقق این مهم است، به گونه‌ای که مشارکت‌جویی و مشارکت‌پذیری به یک مطالبه‌ی عمومی تبدیل شده است. از این منظر، بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند، دولت‌ها به تنهایی نمی‌توانند- و حتی مجاز نیستند- که بار سنگین تعلیم و تربیت نسل جوان را بر دوش کشند و به دلایل متفاوت، نیازمند مشارکت و مساعدت سایر شرکا، از جمله خانواده‌ها، مراکز تحقیقی و پژوهشی، ناشران بخش خصوصی و ... می‌باشند.

به نظر این جانب، برگزاری «جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد»، نقطه‌ی تلاقی دو ویژگی دنیای جدید در آموزش و پرورش است: تلاقی «عصر اطلاعات و ارتباطات» با «عصر مشارکت». ما با برگزاری این جشنواره در صدد هستیم تا با مشارکت و مساعدت تولیدکنندگان و توزیع‌کنندگان علم و دانش، در خدمت نسل کودک و نوجوان قرار بگیریم و با انتخاب و تولید

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

مفاهیم آموزشی و تربیتی مناسب و معتبر، او را در «خوب خواندن» و «خوبی‌ها را خواندن» کمک کنیم تا کودک و نوجوان ما «خوب ببیند»، «خوب بیندیشد»، «خوب رفتار کند»، «خوب زندگی کند» و در نهایت، به سوی «خوبی مطلق» و «مطلق خوبی‌ها» پرواز کند.

باور داریم دانش آموز ما، تنها از طریق و مجاری کتاب‌های درسی، مفاهیم و مطالب مورد نیاز خود را فرا نمی‌گیرد و به راحتی و سهولت به مجاری دیگر و سایر رسانه‌ها دسترسی دارد و از طریق آن‌ها، با حجم انبوه اطلاعات و دانش‌ها روبه‌رو می‌شود. بنابراین، اگر بین این رسانه‌ها، هم‌سوایی و هم‌گرایی برقرار باشد و همگان از استانداردهای علمی و دقیق تربیتی تبعیت کنند، می‌توان «انتخاب بهترین»‌ها را امیدوار بود و از طوفان سهمگین اطلاعات نهراسید. در غیر این صورت، گسترش نیافتن «سواد خواندن» و عدم تقویت «فرهنگ مطالعه» و یا عدم تشخیص و تمیز و طرد اطلاعات غلط، مسموم و انحرافی، می‌تواند آینده‌ی جامعه را با خطرات جدی روبه‌رو سازد.

خوش بختانه، رویکرد مذکور مورد استقبال ناشران بخش خصوصی و علاقه‌مندان به فرهنگ و ادب کشور قرار گرفته و پس از برگزاری پنج جشنواره در طول سال‌های گذشته، به یک باور جمعی و اثربخش تبدیل شده است. دانه‌ای که در سال ۱۳۷۹ کشت شده است،

امروز به درخت تناوری بدل گشته که شکوفه‌های دل‌نشین آن، فضای تعلیم و تربیت و دنیای نشر را معطر کرده است. امروز دیگر نیازی نیست تا از مشارکت بخش دولتی و بخش خصوصی سخن بگوییم و یا بر تبیین ضرورت آن پای بفشیریم بلکه باید از چگونگی فراگیری و اثربخشی فزون‌تر آن سخن به میان آورد و راه‌های گسترش آن و نحوه‌ی بهره‌گیری از این مشارکت در داخل و خارج از کشور را جست‌وجو کرد.

راستی، چگونه می‌توان از این همکاری و مشارکت برای تولید کتب استاندارد و سودمند در تمام زمینه‌های مورد نیاز کودکان و نوجوانان بهره‌جست؟ چگونه می‌توان از این ظرفیت برای حضور جدی در صحنه‌ی تولید علم و جنبش نرم‌افزاری استفاده کرد؟ چگونه می‌توان این هم‌افزایی و توانمندی را برای بسط سواد خواندن و تعمیق فرهنگ مطالعه و تحقیق به خدمت گرفت؟ چگونه می‌توان با هم‌گرایی و همراهی فزون‌تر، به تقویت تربیت دینی و پایداری هویت ملی نسل جوان دست یازید؟ چگونه می‌توان با شرکت فعال در بازار نشر بین‌الملل، دستاوردهای علمی و فرهنگی فرزندان انقلاب را در جهان پُران کرد؟ و ده‌ها سؤال دیگر که باید با استعانت از الطاف الهی، به آن‌ها بیندیشیم و برای آن‌ها پاسخ روشن، علمی و کارآمد بیابیم.

حلقه‌های موفقیت

سامان بخشی کتاب‌های آموزشی

● علیرضا حاجیان زاده

مدیرکل دفتر انتشارات کمک آموزشی و دبیر جشنواره

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۶

تحول نظام آموزشی امری اجتناب‌ناپذیر است، چنان‌که رهبر فرزانه‌ی انقلاب نیز بر آن تأکید کرده‌اند. آن‌چه چنین تحولی را بیش از پیش ضروری می‌سازد، رشد و توسعه‌ی دانش و به دنبال آن، تحول نیازها و علاقه‌های فراگیرندگان از یک سو، و تحول رسانه‌ها و روش‌ها و شیوه‌های یاددهی و یادگیری از سوی دیگر است.

هضم و جذب این تحولات عمیق اجتماعی و فرهنگی و هم‌گامی با آن‌ها، نه با نگاهی مقطعی و کوتاه‌مدت و در قالب افزودن یا کاستن کتابی یا طولانی و کوتاه کردن طول دوران تحصیل، بلکه تنها در سایه‌ی «رویکرد برنامه‌محوری» و نگاهی سیستمی، عمیق و بلندمدت میسر است.

پیش‌نیاز چنین رویکردی، گذشته از درک دقیق تحولات حوزه‌ی دانش و یادگیری و نیز شناخت نیازها و علاقه‌های دانش‌آموزان، فراگیرندگان و نسل پویای آینده، نیازمند درک ضرورت توسعه‌ی رسانه‌های آموزشی و توجه به نقش و کارکرد همه‌ی ابزارها و منابع در قالب یک «بسته‌ی آموزشی» است.

طی سال‌های اخیر، در پرتو رشد و توسعه‌ی فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی، آموزش‌های غیررسمی نقش و جایگاهی غیرقابل‌انکار در فرایند یاددهی-یادگیری پیدا کرده‌اند، تا جایی که کارکرد آن‌ها در بسیاری از عرصه‌های آموزشی سهمی برابر با آموزش‌های رسمی یافته است. اما با وجود چنین نقش و جایگاهی، اهمیت آموزش‌های غیررسمی و منابع و رسانه‌های آن، هنوز به خوبی برای دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان آموزشی روشن نشده است. به همین دلیل، سامان‌دهی و سیاست‌گذاری در این حوزه کمتر مورد توجه و تأکید قرار گرفته است. این کم‌توجهی در کنار توسعه‌ی روزافزون آموزش‌های غیررسمی و منابع و کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی، نوعی شکاف میان آموزش‌های رسمی و غیررسمی و نیز آشفتگی و نابسامانی در حوزه‌ی نشر منابع آموزشی را دامن می‌زند.

طرح سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی، از سوی «دفتر انتشارات کمک‌آموزشی» سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی بر مبنای چنین ضرورت‌هایی در سال ۱۳۷۹ شکل گرفت. این طرح سه هدف اساسی و عمده را دنبال می‌کند:

۱. استانداردسازی تولید منابع و کتاب‌های آموزشی مبتنی بر اهداف آموزش و پرورش؛
 ۲. شناسایی، انتخاب و معرفی آثار و کتاب‌های مناسب به معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌ها؛
 ۳. حمایت از مؤلفان، ناشران و پدیدآورندگان کتاب‌های مناسب آموزشی.
- اکنون با گذشت هفت سال از اجرای این طرح و با پشت سر گذاشتن پنج جشنواره، معرفی صدها اثر مناسب، و تولید ده‌ها جلد سند استاندارد در حوزه‌های گوناگون موضوعی، می‌توان با افتخار اعلام کرد که طرح سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی به موفقیت چشم‌گیری در سامان‌دهی منابع آموزشی دست یافته است؛ چنان‌چه اقبال روزافزون ناشران و مؤلفان و نیز افزایش درصد آثار مناسب، گواهی بر این مدعا است.

اینک در آستانه‌ی برگزاری ششمین جشنواره که آغاز مرحله‌ی جدیدی از طرح سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی است، ضمن تأکید بر توسعه‌ی گسترده‌ی مشارکت‌ییش از پیش‌ناشران و مؤلفان کتاب‌های آموزشی، ضروری است حساسیت مصرف‌کنندگان منابع آموزشی به‌ویژه معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌های آن‌ها، در جهت بهره‌مندی از منابع مناسب و استاندارد آموزشی نیز برانگیخته شود. در همین زمینه لازم است، مسئولان و دست‌اندرکاران تجهیز و خرید منابع برای کتاب‌خانه‌های مدارس و سایر کتاب‌خانه‌های عمومی کشور، مساعی لازم را به منظور تسهیل دسترسی معلمان و دانش‌آموزان به چنین منابعی، فراهم آورند تا از آشفتگی ذهن دانش‌آموزان و نیز هدر رفتن منابع و فرصت‌های آن‌ها، به طور جدی جلوگیری به عمل آورند.

همکاری و همراهی سه حلقه‌ی سیاست‌گذاران امر مطالعه و کتاب‌خوانی، پدیدآورندگان و مصرف‌کنندگان کتاب می‌تواند، علاوه بر تولید کتاب‌های مناسب و استاندارد که تاکنون قرین موفقیت بوده است، گام دوم طرح، یعنی «بهره‌مندی و استفاده‌ی روزافزون معلمان و دانش‌آموزان از منابع استاندارد» را نیز با موفقیت همراه سازد.

سید امیر رون
مدیر اجرایی جشنواره

استاندارد سازی کتاب آموزشی

کتاب‌های آموزشی به عنوان اسناد انتقال دهنده و توسعه‌ی دانایی و توانایی و فراهم کننده‌ی زمینه برای رشد و کسب مهارت‌ها و آداب زندگی و تولید دانش، از اهمیت بسیار زیادی برخوردارند. بنابر این، توجه به کیفیت آن‌ها امروز بحث غالب در اکثر نظام‌های آموزش و پرورش کشورها را تشکیل می‌دهد. به منظور سامان بخشی و بهبود کیفیت انتشار کتاب‌های آموزشی در مؤسسه‌ها و مراجع خصوصی و دولتی، و هم‌چنین مقایسه‌ی نحوه‌ی عملکرد آن‌ها، تدوین استانداردهایی که ناظر بر جنبه‌های متفاوت محتوا و انتظاراتی باشند که از یادگیری دانش آموزان وجود دارد، ضروری است. این استانداردها، مانند علائمی مفید و اثربخش، راه را برای بهبود و ارتقای سطح طراحی، تولید و ارزش یابی کتاب‌های آموزشی در آموزش و پرورش مشخص می‌کند.

استانداردهای کتاب‌های آموزشی، بیان منسجم و متوازی از مقاصدی هستند که در فرایند یاددهی و یادگیری فراگیران مطرح است. بیاناتی هستند که به‌طور صریح، ابعاد گوناگون کتاب آموزشی را تبیین می‌کنند و به سطح مطلوب و نتایج یادگیری در حوزه‌های آموزشی متفاوت می‌پردازند. استاندارد کتاب آموزشی، بازخوانی مجددی از کتاب‌های آموزشی منتشر شده است که بار دیگر این امکان و فرصت را فراهم می‌آورد تا نقش این گونه کتاب‌ها را در آموزش و پرورش

۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

از نو تعریف کنیم [Klausner and Bruce, 1996].

«استانداردسازی»^۱، یعنی تعیین معیار، ملاک و حد مطلوب [Delaine and Larsen, 2000] و به عبارت دیگر آن چه که باید انجام شود و نحوه‌ی اجرای آن و در نهایت، بهینه‌ای که باید مطابق نیازهای حال و آینده ترسیم شود؛ آینده‌ای چالش‌انگیز اما قابل دسترس. استاندارد قانون و تعهدی پایدار نیست، بلکه پنداشتی گذراست و همواره این امکان وجود دارد که آن را بازسازی، تغییر و اصلاح کنیم. معیاری برای قضاوت مردم در سطح منطقه، استان و ملی فراهم می‌آورد و ساختاری را تدارک می‌بیند تا بر مبنای آن بتوان، انتشار کتاب‌های آموزشی غنی، عمیق، تقویت‌کننده و توسعه‌بخش را بنا نهاد.

استانداردهای کتاب‌های آموزشی، حاصل حرکتی به سمت ایجاد تعادل در فرایند یاددهی و یادگیری و گفت‌وگوی بین معلمان، والدین، صاحب‌نظران و پدیدآورندگان است تا نسبت به محتوایی که باید انتخاب شود و این که چه طور باید ارائه شود، بیندیشند. هنگامی که با موقعیت‌ها و منابع یادگیری سروکار داریم، باید بپذیریم که می‌توان مبنای عمل و هم‌چنین قضاوت و ارزیابی را معیار قرار داد و نباید انتظار داشت که همه‌ی کیفیت‌ها را بتوان با مقیاس عینی و کمی اندازه‌گیری کرد. هنگامی که استاندارد شکل کلی و کیفی دارد، نه تنها خصلت کاملاً تجویزی پیدا نمی‌کند، بلکه تشخیص میزان پای‌بندی به آن‌ها، نیازمند ادراک هوشمندانه، تعیین معیار ارزیابی و قضاوت کیفی و بعضی موارد عینی‌تر، اندازه‌گیری با مقیاس کمی است.

استانداردگذاری در کتاب‌های آموزشی، معمولاً در دو حیطه‌ی کمی «محتوای استاندارد»^۲ و «عملکرد» مورد مطالعه قرار می‌گیرد. برای روشن شدن موضوع، در این نوشتار به اجمال مفهوم «استاندارد محتوا» توضیح داده می‌شود. از استاندارد محتوا تعاریف متعددی ارائه شده است. آن چه اکثر صاحب‌نظران در مورد آن توافق دارند این است که استاندارد محتوا، آن چه را که از دانش‌آموزان انتظار می‌رود بدانند و قادر به انجام آن باشند، مشخص می‌کند [Borth wick, 1999]. استاندارد محتوا، ایده‌ها، مهارت‌ها و دانش‌ها را در هر یک از رشته‌های علمی منعکس می‌کند و در تدوین آن همواره می‌کوشند:

۱. علمی و دقیق بیان شود و در همه‌ی مراحل تحصیلی، از پیش‌دبستان تا پایان دوره‌ی متوسطه‌ی نظری و مهارتی، به صورت منظم و مرتبط باهم ادامه یابد.
۲. متناسب با اهداف و توانایی‌ها، و ویژگی‌های رشدی و ادراکی فراگیران باشد.
۳. مهارت‌ها و دانش ضروری را در قالب حداقل یک رشته و حوزه‌ی آموزشی ارائه دهد.
۴. محتوای مشخص و سطحی معین از جزئیات (دامنه‌ی شمول)^۳ را برای ارائه تبیین کند.
۵. از توالی، ساختار منطقی، انسجام درونی^۴، و انعطاف‌پذیری در اجرا، برای سطوح گوناگون منطقه‌ای، علایق فردی و سنت‌های دینی، ملی و فرهنگی، برخوردار باشد.
۶. بین ارائه‌ی محتوا به صورت محض^۵ و به صورت کاربردی^۶، توازن برقرار شود [Ewell, 1997, pp.611-614].
۷. دقیق، بی‌عیب، قابل ارزیابی و قابل استفاده برای کسانی باشد که باید آن را اجرا کنند [Riley, 2001].
۸. انعکاسی از وفاق جمعی (بر مبنای توافق) و قابل بازنگری، تغییر و اصلاح مداوم باشد.
۹. قابل ارزیابی باشد. مهارت‌های قابل سنجش و قابل انتقال به دانش‌آموزان، والدین،

استانداردهای
کتاب‌های آموزشی،
بیان منسجم و
متوازی از مقاصد
هستند که در فرایند
یاددهی و یادگیری
فراگیران مطرح است

معلمان را مشخص کند. به علاوه، ارزیابی باید در جهت نظارت بر پیشرفت دانش آموز و سنجش و تصمیم گیری های آموزشی و برنامه ها باشد.

بدیهی است، چنان چه بخواهیم به سمت استانداردسازی کتاب های آموزشی حرکت کنیم، باید با مشارکت تمامی مراجع ذی نفع، ذی نفوذ و ذی صلاح، کمیته های علمی و تخصصی رشته ای، میان رشته ای و فرارشته ای را شکل دهیم تا با همکاران خبره، صاحب نظران و پدیدآورندگان کتاب های آموزشی، استانداردهای لازم را متناسب با ویژگی های فرهنگی و ارزشی حاکم بر جامعه تدوین کنیم. این استانداردها، ابتدا باید به شکل آزمایشی اجرا شوند و پس از کشف نقاط ابهام و ضعف های آنها، در سراسر کشور برای اجرا نهادینه گردند.

◀ زیرنویس ها

1. Setting standard
2. Content Standard
3. Per Formance Standard
4. Coverage
5. Internal Articulation
6. Exposure
7. Application

◀ منابع

۱. ورما، سورندار (۱۳۸۰). برنامه ی درسی و چارچوب استاندارد. ترجمه ی نادرقلی قورچیان و حسن ملکی. انتشارات فرانشاختی اندیشه. تهران.
۲. بیات، مسلم (۱۳۸۱). «تاریخچه ی استاندارد ایران». ماهنامه ی استاندارد. شماره ی ۱۳۵ / ۱۳۸۱.
۳. بازرگان، عباس (۱۳۷۷). «آغازی برای ارزیابی کیفیت در آموزش عالی». فصل نامه ی پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی. شماره ی ۱۵ و ۱۶. بهار و تابستان ۱۳۷۷.
۴. حسینی نسب، داود؛ علی اقدام، اصغر (۱۳۷۵). فرهنگ واژه ها و تعاریف تعلیم و تربیت. انتشارات احرار. تبریز.
5. Ewell, Peter (1997). Identifying Indicators of curriculum Quality, in: Gaff, Jerry G. Ratcliff, James L. (eds).
6. Barthwick, A. (1999). "Teachers raising Standards: Developing and Implementing the new Standards in the U.S.A incorporated Association of Registered teacher of Victorian, Seminar Series. August 1999. No. 85.
7. Delaine. Eandlarson. y. (2000). "Science Content Standards for Valifornia Public School California Department of education.
8. Klausner, Richard and Bruce, Alberets (1996). "National Science education Standards ine. Alexandria. National academy Press. Washington Dc.
9. Riley. R.W. (2001). "Teachers and goals 2000, Leading the Journey toward high Standards for all Student" Department of Education.

۲۰۹۰۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۱۱

کاریکاتور: هادی خسروی

بازخوانی یک پرونده‌ی قدیمی

● بررسی و تدوین: علاء نوری

قسمت اول؛
کتاب‌های کمک‌درسی در بازار نشر

اشاره

بازخوانی یک پرونده قدیمی در سه قسمت به موضوع کتاب‌های کمک‌درسی خواهد پرداخت. در اولین قسمت توصیفی آماری از بازار نشر کتاب‌های کمک‌درسی ارائه می‌گردد و سپس در قسمت دوم این مجموعه بررسی‌های عنوانین و موضوع‌های این گروه از کتاب‌ها و کیفیت و مناسبت آن‌ها با برنامه‌های درسی مورد ارزیابی قرار می‌گیرند و آن‌گاه در قسمت سوم به‌طور اجمالی فرضیه‌هایی برای توجیه وضع موجود ارائه می‌شود تا براساس آن بتوان راه‌کارهایی برای بهبود پیشنهاد نمود.

۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۱۲

تبیین موضوع

موضوع کتاب‌های کمک‌درسی حداقل در دو دهه‌ی اخیر همواره مورد بحث محافل آموزش و پرورش بوده است. از یک سو، ناشران این مجموعه‌ها و مخاطبان آن‌ها، و از سوی دیگر کارشناسان و برنامه‌ریزان آموزش و پرورش، در این زمینه نظرات و حرف‌هایی داشته‌اند. در سال ۱۳۷۰، چاپ کتاب‌های کمک‌درسی با مجوز ویژه‌ی وزارت آموزش و پرورش ممکن بود اما پس از مدتی این قانون لغو شده است. در حال حاضر، شمار کتاب‌فروشی‌های ویژه‌ی این مقوله هر روز رو به افزایش است. کتاب‌های کودکان و نوجوانان به لحاظ تعداد مخاطبان باید بیشترین عنوان و شمارگان را داشته باشند که البته چنین نیز هست. اما کتاب‌های کمک‌آموزشی نیز در شمارگان و تعداد عناوین، گوی سبقت را ربوده‌اند. در نمایشگاه کتاب اردیبهشت ۱۳۸۶ و سال‌های قبل از آن، سالن خاصی برای عرضه‌ی عناوین کتاب‌های کمک‌آموزشی اختصاص داده شده بود؛ سالی که شمار مراجعه‌کنندگان آن کم نبوده است. در «گزارش نشر» خانه‌ی کتاب ایران که به‌طور هفتگی در نشریه‌ی «کتاب هفته» منتشر می‌شود، آمار کتاب‌های آموزشی و کمک‌درسی به‌طور جداگانه درج می‌شود بر اساس تعریف این نشریه، «این کتاب‌ها منشوراتی هستند که به نحوی با مواد درسی و برنامه‌های آموزشی دوره‌های تحصیلی مربوط‌اند و مخاطبان آن‌ها دانشجویان و دانش‌آموزان، از پیش دبستانی تا دانشگاهی هستند.»

برای کتاب‌های کمک‌درسی تعریف دقیق‌تری می‌توان داشت تا محتوای این کتاب‌ها را معلوم دارد. این تعریف را می‌توان از اولین شماره‌از مجموعه جزوات «راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی» نقل کرد. این مجموعه توسط «دبیرخانه‌ی سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی» وزارت آموزش و پرورش چاپ شده است. بر اساس این تعریف، «کتاب‌های کمک‌درسی کتاب‌هایی هستند که به منظور تسهیل، تقویت، تکمیل و تعمیق یادگیری، و فراهم کردن آموزش جبرانی بر اساس هدف‌ها و برنامه‌های درسی دوره و پایه‌ی تحصیلی خاصی تهیه و تنظیم می‌شوند. این کتاب‌ها الزاماً به هدف‌های برنامه‌ی درسی وابسته هستند.» در مقاله‌ی حاضر همین تعریف مورد توجه است.

هدف ما در این جا، ارائه‌ی توصیفی آماری از وضعیت نشر کتاب‌های کمک‌آموزشی است. البته این نوشته به دنبال یافتن فرضیه‌هایی برای آن چه به وصف درمی‌آید نیز هست. با توجه به هدف این نوشتار لازم است، آماری از چگونگی کتاب‌های کمک‌درسی در بازار نشر به دست آوریم. منظور از چگونگی، بیان تعداد عناوین، تقسیم‌بندی عناوین (دسته‌بندی کتاب‌های کمک‌آموزشی) و شمارگان آن‌هاست. آمارهای مورد نیاز را از «گزارش نشر» هفته‌نامه‌ی «کتاب هفته» که توسط خانه‌ی کتاب ایران در آغاز هر هفته (روز شنبه) منتشر می‌شود، استخراج شده است. این نشریه کتاب‌های منتشر شده در کشور را بر اساس بانک اطلاعاتی موجود در خانه‌ی کتاب ارائه می‌دهد. فهرست ارائه شده بر اساس «طبقه‌بندی دیویی» است. طبق این طبقه‌بندی، ده «رده‌ی اصلی» برای کتاب‌ها در نظر گرفته می‌شود که عبارت‌اند از: کلیات، فلسفه و روان‌شناسی، دین، علوم اجتماعی، زبان، علوم طبیعی و ریاضیات، علوم کاربردی (فناوری)، هنر، ادبیات، تاریخ و جغرافیا. «گزارش نشر کتاب هفته»، سیاهه‌ای از عناوین کتاب‌های منتشر شده در هر یک از رده‌های

بررسی تعداد
عنوان‌های
کتاب‌های کمک‌درسی
بر اساس موضوع‌های
درسی مدرسه‌ای
نشان می‌دهد
بیشترین عنوان‌ها
مربوط به ریاضی و
علوم تجربی
(به ویژه فیزیک،
شیمی
و زیست‌شناسی)
است

۱۳۸۶

پاییز ۱۳۸۶

۱۳

نمودار نشان می دهد
میزان توجه
تولیدکنندگان کتاب
به کتاب های
کمک آموزشی
بسیار زیاد است

اصلی را در اختیار خوانندگان خود قرار می دهد. عناوین کتاب های منتشر شده برای کودکان و نوجوانان نیز به طور جداگانه در کنار ده رده ی اصلی ذکر می شوند.

به دنبال فرصتی ویژه

مدت ها بود که اندیشه ی این بررسی ذهن نگارنده را به خود مشغول کرده بود. می خواستم زمانی را برای این بررسی انتخاب کنم که مصادف با آغاز سال تحصیلی و یا تب و تاب امتحان های پایانی و آزمون های ورودی نباشد تا به قول معروف، کتاب های کمک درسی «شاخ گول» نشوند!

بر این اساس، چند هفته ای قبل از آغاز نمایشگاه کتاب را مناسب یافتم. برای این مناسبت دلایل زیر قابل طرح است:

۱. در این دوره، ناشران کتاب در همه ی رده ها از کلیات و فلسفه تا کودکان و نوجوانان تلاش می کنند، عناوین کتاب های آماده ی خود را به دست نشر بسپارند و به بازار عرضه کنند و از موقعیت ویژه ی نمایشگاه برخوردار شوند. پس بدیهی است، کتاب های کمک درسی به طور ویژه بازار را در انحصار خود نداشته باشند.

۲. این ایام، از آغاز سال تحصیلی که فصل رونق بازار کتاب های درسی است، فاصله دارد. هم چنین، کنکوری ها نیز کتاب های خود را انتخاب کرده اند و در این ماه های آخرین مانده به کنکور، کمتر به دنبال کتاب جدید هستند.

بنابراین پایان سال هجری شمسی، تعطیلی طولانی نوروزی و آغاز سال جدید را که همراه با

۲۰۹۱۹۱
پاییز ۱۳۸۶

۱۴

شتاب کار نشر برای رسیدن به نمایشگاه کتاب است، زمانی برای آرامش کتاب‌های کمک‌درسی یافتیم. با این اندیشه، گزارش نشر ۲۶ اسفند ۸۵ تا ۱۵ اردیبهشت ۸۶ را به طور هفتگی مورد بررسی قرار دادیم.

دامنه‌ی کتاب‌های کمک‌درسی

در مجموع هفته‌هایی که گزارش نشر کتاب‌های کشور را بررسی کردم، در همه‌ی حوزه‌های دانش بشری یا بهتر بگویم رده‌های اصلی، حضور کتاب‌های کمک‌درسی را احساس کردم. البته تعداد عناوین کتاب‌ها در همه‌ی رده‌ها یکسان نبود، به طوری که در حوزه‌های «تاریخ و جغرافیا» و «دین» کمترین عناوین، و در حوزه‌های «علوم اجتماعی» و «علوم طبیعی و ریاضیات» بیشترین تعداد عنوان کتاب کمک‌درسی به چشم می‌خورد.

بررسی تعداد عنوان‌های کتاب‌های کمک‌درسی براساس موضوع‌های درسی مدرسه‌ای نشان می‌دهد، بیشترین عنوان‌ها مربوط به ریاضی و علوم تجربی (به‌ویژه فیزیک و شیمی و سپس زیست‌شناسی) است. البته برای درس دینی (دین و زندگی) هم کتاب کمک‌درسی وجود دارد. از جمله، در شماره‌ی ۷۸ کتاب هفته در ارتباط با کتاب‌های منتشر شده از سه‌شنبه ۲۸ فروردین ۸۶ تا دوشنبه ۳ اردیبهشت ۸۶ گزارش شده است: «در میان کتاب‌های هفته‌ی گذشته، یک کتاب آموزشی و کمک‌درسی ۱۱ مرتبه تجدید چاپ شده است. این کتاب با عنوان **دین و زندگی برای سال‌های دوم، سوم و پیش‌دانشگاهی**، در ۴۱۶ صفحه با شمارگان ۵۰۰۰ نسخه از نوبت ۱۳۱ تا ۱۴۱ چاپ خورده است.»

هرچند بیشتر عناوین کتاب‌های کمک‌درسی مربوط به سال‌های پایان دبیرستان، پیش‌دانشگاهی و کنکور هستند، اما دامنه‌ی این کتاب‌ها به دوره‌های دانشگاهی و کنکور کارشناسی ارشد و دکترا و دروس دوره‌ی کارشناسی و... نیز سرایت کرده است. هم‌چنین، سال‌های آغازین ابتدایی نیز از کتاب‌های کمک‌درسی بی‌نصیب نمانده‌اند. عناوین زیر مثال‌هایی برای این موارد هستند:

- بخوانیم و بنویسیم دوم دبستان، شامل سؤالات طبقه‌بندی شده و...
- راهنما و بانک سؤالات امتحانی روان‌شناسی شخصیت براساس... ویژه‌ی دانشجویان دانشگاه پیام نور
- مجموعه سؤالات طبقه‌بندی شده‌ی ارگونومی و ایمنی در صنعت، ویژه‌ی آزمون‌های کارشناسی ارشد و دکترا (PhD)

تعداد عناوین کتاب‌های کمک‌درسی

هر هفته تعداد قابل توجهی از عناوین کتاب‌های منتشر شده به کتاب‌های کمک‌درسی تعلق دارند. اگر مجموع عناوین کمک‌آموزشی را در رده‌های اصلی دیوبی با هم جمع کنیم، بیش از مجموع عناوین منتشر شده در هر رده خواهد شد. برای مثال، آمار کتاب‌های منتشر شده از سه‌شنبه ۴ اردیبهشت ۸۶ تا دوشنبه ۱۰ اردیبهشت ۸۶ را در نمودار ۱ ملاحظه کنید:

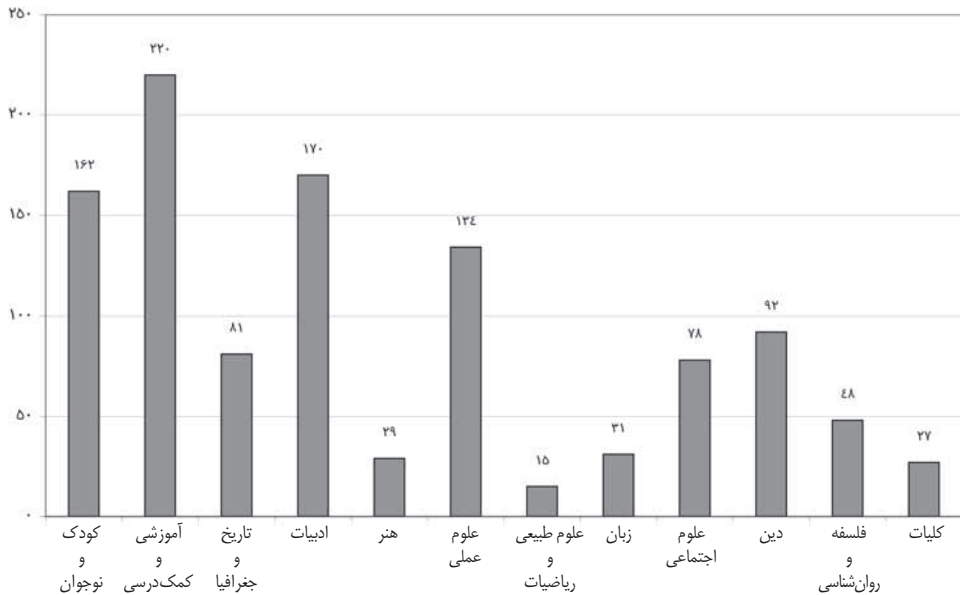
■ این نمودار نشان می‌دهد، میزان توجه تولیدکنندگان کتاب به کتاب‌های کمک‌آموزشی بسیار زیاد است.

کتاب‌های کمک‌درسی
می‌توانند
تکمیل‌کننده‌ی
کتاب درسی باشند
ترمیم یا جبران
نقص‌های
یادگیری و غنی‌سازی
را فراهم آورند

جواب ۲۰۹
پاییز ۱۳۸۶

۱۵

نمودار ۱. آمار کتاب‌های منتشر شده در تاریخ ۴ اردیبهشت الی ۱۰ اردیبهشت ۸۶ به تفکیک موضوع

- تعداد عناوین کتاب‌های کمک‌آموزشی، از مجموع کتاب‌های منتشر شده در رده‌های کلیات، فلسفه و روان‌شناسی، زبان، هنر و تاریخ و جغرافیا بیشتر است.
- تعداد کم‌عناوین منتشر شده در موضوع (رده) علوم طبیعی و ریاضیات، ناشی از جدا کردن عناوین کمک‌آموزشی از این مجموعه است. به بیان دیگر، بسیاری از کتاب‌های منتشر شده در این حوزه، کتاب‌های کمک‌درسی بوده‌اند.
- تعداد عناوین منتشر شده‌ی کمک‌درسی، از عناوین منتشر شده در موضوع‌های پرمخاطبی چون ادبیات و کودکان و نوجوانان نیز بیشتر است.

نگاهی به آمار نشر کتاب‌های کمک‌درسی

راستی کتاب‌های کمک‌درسی چه قدر اهمیت دارند؟ چند عنوان کتاب کمک‌درسی هر هفته چاپ می‌شود؟ آیا تعداد عناوین، شمارگان و... کتاب‌های درسی به قدری هست که لازم به بررسی باشد؟ بررسی یک موضوع و پرداختن به آن در دو حال ممکن است: حالت اول آن که موضوع اهمیت زیادی دارد، ولی کمتر به آن پرداخته شده است، و حالت دوم وقتی است که موضوع امکانات و انرژی زیادی را به خود مصروف کرده باشد (صرف نظر از اهمیت آن). به نظر می‌رسد، کتاب‌های کمک‌درسی از هر دو جهت شایسته‌ی توجه هستند.

اهمیت زیاد آن‌ها، از یک سو از توجه روزافزون معلمان و فراگیران به این کتاب‌ها روشن می‌شود و از سوی دیگر، وجود کتاب‌های کمک‌درسی در کنار کتاب درسی به عنوان امری بدیهی تلقی می‌شود. زیرا که اصولاً یک برنامه‌ی درسی نمی‌تواند به یک کتاب مشخص واحد بسنده کند و در عین حال برنامه‌ی کاملی به شمار آید. کتاب‌های کمک‌درسی می‌توانند تکمیل‌کننده‌ی کتاب درسی باشند؛ فعالیت و کار پیرامون موضوع‌های کتاب درسی را تدارک ببینند و یا تمرین‌هایی به قصد تثبیت موضوع یادگیری، ترمیم یا جبران نقص‌های یادگیری، و غنی‌سازی را فراهم آورند. البته روشن است این ضرورت آشکار هنگامی معنا می‌یابد که کتاب‌های کمک‌درسی در راستای اهداف آموزشی کتاب‌های درسی قرار گیرند. صرف نظر از اهمیت موضوعی کتاب‌های کمک‌درسی می‌توان گفت که این گروه از کتاب‌ها، به لحاظ امکانات، انرژی و منابع انسانی و مالی که مصروف خود می‌کنند نیز اهمیت دارند و شایسته‌ی این بررسی هستند. کافی است به تعداد عناوین کتاب‌های درسی در هر موضوع (رده اصلی) نگاهی بیفکنیم (جدول ۱).

جدول ۱. تعداد عناوین کتاب‌های کمک‌درسی نسبت به مجموع عناوین در هر یک از رده‌های اصلی، در دوره‌ی این بررسی (۸۶/۲/۱۵ تا ۸۵/۱۲/۲۶)

رده‌ی اصلی	مجموع عناوین چاپ شده	تعداد عناوین کمک‌درسی	درصد عناوین کمک‌درسی
کلیات	۱۵۴	۱۰	۶
فلسفه و روان‌شناسی	۲۰۲	۸	۴
دین	۶۹۳	۲	۰
علوم اجتماعی	۵۸۹	۱۲۶	۲۱
زبان	۱۹۷	۶۱	۳۱
علوم طبیعی و ریاضیات	۲۳۳	۱۲۶	۵۴
علوم کاربردی	۶۳۷	۴۳	۷
هنر	۱۴۴	۳	۲
ادبیات	۶۰۲	۷	۱
جغرافی و تاریخ	۲۲۶	۱	۰
کودک و نوجوان	۶۱۳	۲۳	۴
جمع	۴۲۹۰	۴۱۰	۹/۵

جدول ۱ نشان می‌دهد که در دوره‌ی این بررسی:

■ ده درصد عناوین کتاب‌های منتشر شده به کتاب‌های کمک‌درسی اختصاص دارد.
 ■ در دو حوزه‌ی دین و جغرافیا و تاریخ، هرچند کتاب‌های کمک‌درسی چاپ و منتشر می‌شوند، اما تعداد این کتاب‌ها به قدری کم است که درصد آن‌ها به نزدیک صفر می‌رسد (در این جدول صفر منظور شده است).

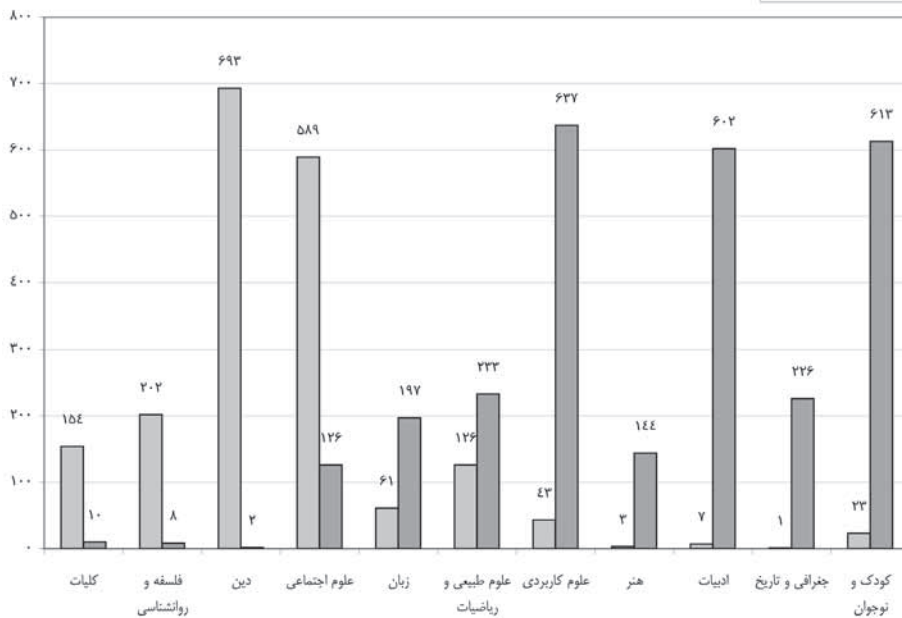
■ بیشترین عنوان کتاب‌های کمک‌درسی در رده‌ی علوم طبیعی و ریاضیات (دروس علوم تجربی و ریاضیات) به چشم می‌خورد؛ به طوری که بیش از نیمی از عناوین منتشر شده‌ی این حوزه، کمک‌درسی هستند.

■ بعد از علوم تجربی و ریاضیات، زبان و علوم اجتماعی بیشترین عناوین کتاب‌های کمک‌درسی را دارا هستند. البته بیشتر این کتاب‌ها به دروس دوره‌ی دبیرستان و پیش‌دانشگاهی اختصاص دارند.

■ نمودار ۲، مقایسه‌ی تعداد عناوین کتاب‌های کمک‌درسی چاپ شده در هر موضوع را بهتر نشان می‌دهد. هرچند تعداد کتاب‌های کمک‌آموزشی در موضوع علوم اجتماعی با علوم طبیعی و ریاضیات مساوی است، اما با توجه به تعداد کل عناوین منتشر شده در هر یک از دو موضوع، به روشنی می‌توان سهم بیشتر کتاب‌های کمک‌درسی را در موضوع علوم و ریاضی مشاهده کرد.

بعد از علوم تجربی و ریاضیات زبان و علوم اجتماعی بیشترین عناوین کتاب‌های کمک‌درسی را دارا هستند

نمودار ۲. مقایسه‌ی تعداد عناوین کتاب‌های کمک‌درسی با مجموع عناوین کتاب‌ها در هر یک از موضوع‌ها (در تاریخ: ۸۵/۱۲/۲۶ تا ۸۶/۲/۱۵)

۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۱۸

کتاب‌های
کمک درسی
امکانات و انرژی
زیادی از
بازار نشر و تولید
کتاب در ایران را
به خود اختصاص
داده‌اند

درصد کتاب‌های کمک درسی در هر موضوع از مجموع کتاب‌های این گروه
برای توصیف دقیق‌تر وضعیت کتاب‌های کمک درسی در هر موضوع و مقایسه‌ی آن با
موضوع‌های دیگر، به جدول ۲ و نمودار ۳ مراجعه کنید.

جدول ۲. درصد عناوین کتاب‌های کمک درسی در مجموع کتاب‌های کمک درسی
هر یک از موضوع‌ها

درصد	تعداد عناوین کتاب کمک درسی	رده (موضوع)
۳۱	۱۲۶	علوم طبیعی و ریاضیات
۳۱	۱۲۶	علوم اجتماعی
۱۵	۶۱	زبان
۱۰	۴۳	علوم کاربردی
۱۳	۵۴	سایر موضوع‌ها
۱۰۰	۴۱۰	جمع

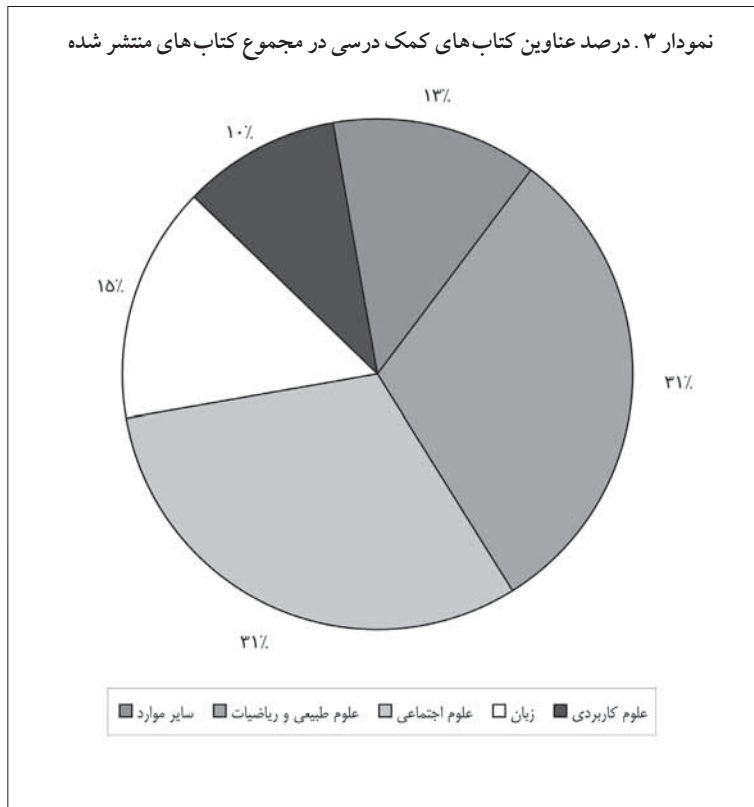
در نمودار ۳ برای بررسی سهل‌تر، مجموع عناوین موضوع‌هایی را که کتاب‌های
کمک درسی در آن‌ها سهم چندانی ندارند، در یک ردیف با عنوان سایر موضوع‌ها ذکر
کرده‌ام:

■ از مجموع ۴۱۰ عنوان کتاب کمک درسی، ۳۱ درصد مربوط به موضوع علوم طبیعی و
ریاضی و ۳۱ درصد نیز به علوم اجتماعی اختصاص دارد.

■ کتاب‌های کمک درسی زبان، در حالی که کمتر از نصف کتاب‌های کمک درسی دو
موضوع علوم اجتماعی و علوم طبیعی و ریاضیات را در اختیار دارند، در مقام دوم تعداد
عناوین منتشر شده‌ی کتاب‌های کمک آموزشی جای گرفته‌اند.

■ به عنوان یکی از مسائل قابل پژوهش این پرسش قابل طرح است که: «علت افزایش
کتاب‌های کمک درسی در موضوع‌های علوم طبیعی و ریاضیات و علوم اجتماعی چیست؟»
گزارش‌های آماری «کتاب هفته» نشان می‌دهند، میانگین شمارگان کتاب‌های کمک
درسی در بسیاری از موارد، پس از کتاب‌های کودکان و نوجوانان و زبان، از دیگر موضوع‌ها
(رده‌ها) بیشتر و معمولاً در حدود ۴۰۰۰ نسخه است. بنابراین می‌توان گفت: کتاب‌های
کمک درسی امکانات و انرژی زیادی از بازار نشر و تولید کتاب در ایران را به خود اختصاص
داده‌اند. بدون شک مجموع کتاب‌های کمک درسی منتشر شده، با مجموع کتاب‌های
درسی در رقابت است.

کتاب‌های کمک‌درسی
بیشترین عنوان
کتاب‌های
منتشر شده را
تشکیل می‌دهند

در مجموع این بررسی می‌توان گفت:

۱. کتاب‌های کمک‌درسی بیشترین عنوان کتاب‌های منتشر شده را تشکیل می‌دهند.
۲. کتاب‌های کمک‌درسی در حوزه‌های گوناگون و در سطوح متفاوت تحصیلی، حتی سطوح بالای دانشگاهی، وجود دارند.
۳. شمارگان و تکرار چاپ کتاب‌های کمک‌درسی، از سایر عنوان‌ها در مجموع حوزه‌های (رده‌های موضوعی) کتاب‌ها تقریباً بیشتر و در مواردی کاملاً استثنایی و نمونه است.
۴. بیشترین درصد عناوین کتاب‌های آموزشی منتشر شده، مربوط به حوزه‌های علوم تجربی و ریاضی هستند.
۵. تعداد عناوین و شمارگان کتاب‌های کمک‌درسی موجود نشان می‌دهد که این کتاب‌ها با تقاضای خوبی در بازار نشر روبه‌رو هستند.

۲۰۹۰۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۲۱

کاربردی کردن کتاب‌های آموزشی

● شکوه تقدیسیان

اشاره

هنگام تورق نشریه‌ی «رشد جوانه»، به تصاویر ۷۳ کارشناسی رسیدم که در جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی رشد در سال ۱۳۸۵، مسئولیت ارزش‌یابی کتاب‌ها را برعهده داشتند. اسم و یا چهره‌ی بعضی از آن‌ها بر ایم آشنا بود؛ چهره‌هایی که سال‌هاست آن‌ها را می‌شناسم و می‌دانم که بهترین سال‌های عمر خود را به فعالیت و کسب تجربه در آموزش و پرورش گذرانده‌اند و به حق، شایستگی اظهار نظر در باب فرآورده‌های علمی، ادبی و آموزشی را دارند. این افراد، ۶۵ کتاب را در حوزه‌های گوناگون انتخاب کرده‌اند؛ کتاب‌هایی که می‌توانند، به نیازهای طیف وسیعی از مشتاقان و علاقه‌مندان کتاب پاسخ دهد. به نظر نگارنده، فقط معرفی این کتاب‌ها حق مطلب را ادا نمی‌کند و نیاز است، با نگاه متفاوتی آن‌ها را ارزیابی کنیم؛ نگاهی که شاید بتواند، بعضی گره‌های کور فرایند تعلیم و تربیت را بگشاید.

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۲۲

در یک نگاه کلی، محتوای کتاب‌ها را می‌توان در چند گروه به این شرح طبقه‌بندی کرد:

۱. کتاب‌هایی که به موازات کتاب‌های درسی و تمرینی دانش‌آموزان تهیه شده‌اند، با همان هدف‌ها، رویه‌ها و تمرین‌ها و با تفاوت‌هایی اندک. کتاب‌های کار، و کتاب‌های تمرینی، آموزشی و کمک‌درسی از این جمله‌اند.

۲. کتاب‌هایی که جنبه‌ی دانش‌افزایی دارند و به اطلاعات علمی و فنی و مهارتی مخاطبان می‌افزایند. کتاب‌هایی که خواننده را با محیط‌زیست، شگفتی‌های جهان و یافته‌های علمی و هنری آشنا می‌کنند، در این دسته قرار می‌گیرند.

۳. کتاب‌هایی که جنبه‌ی سرگرمی دارند. ممکن است شعر یا داستان باشند و یا سرگرمی‌های مفیدی برای مخاطبین داشته باشند.

۴. کتاب‌هایی که خواننده را با ویژگی‌های هنری و تاریخی و جاذبه‌های طبیعی سرزمینش آشنا می‌کنند. این کتاب‌ها، کاربردهای زیادی دارند. در کتابخانه‌ی مدارس جا می‌گیرند و اسناد و منابع خوبی برای فعالیت‌های پژوهشی شاگردان مدرسه هستند.

۵. کتاب‌هایی که روش‌های جدید تدریس و فعالیت‌های آموزشی نوینی را در اختیار معلمان قرار می‌دهند. شاید بتوان جدیدترین روش‌های یاددهی-یادگیری را در این کتاب‌ها که معدود هم هستند، پیدا کرد.

۶. کتاب‌هایی که کارکرد عملی دارند و مخاطب را در محیط یک کارگاه هنری یا فنی قرار می‌دهند و او را گام به گام با مراحل تولید آشنا می‌کنند؛ مانند کتاب‌های گل‌سازی، خوش‌نویسی، آشپزی، نقاشی، رایانه و غیره.

من در فهرست کتاب‌های انتخاب‌شده، این شش گروه را تشخیص داده‌ام. شاید به طیف‌های دیگری هم پرداخته شده که از دیدگاه نگارنده به دور مانده است. البته ارزش این همه تلاش، در کاربردی کردن کتاب‌هاست. به این منظور می‌توان به کارشناسی مجدد و دقیق مشترکات و نوآوری‌ها و فنون جدید و تازه و همه‌ی آن فوت‌وفن‌های تغییر و تحول که از ذخایر ارزشمند نظام آموزشی است، دست زد.

**بسیار
دیده شده است
که بچه‌ها
در کنار تمرین‌های
کتاب‌های کار
دفتر تألیف
موظف به انجام
تمرین‌های موازی و
زائدی هستند
که فرساینده
و تکراری‌اند**

همان طور که اشاره شد، دسته‌ی اول کتاب‌هایی هستند که به موازات کتاب‌های درسی تهیه شده‌اند و تعدادشان در دوره‌ی ابتدایی بسیار زیاد است. در گروه زبان فارسی به این فهرست توجه کنید: املا‌ی سبز اول و دوم دبستان، الگوهای یاددهی-یادگیری انشا، آموزش خواندن، به کودک خود خواندن بیاموزید، بادکنک، پیک آدینه، فارسی اول دبستان، دفتر تمرین فارسی اول، شاپرک الفبا، فارسی دوم ابتدایی، فارسی آموز ادبی، کتاب کار فارسی اول بخوانیم و بنویسیم، ماجراهای بهلول، نگارش برای دانش‌آموزان سوم و چهارم، یادگیری و یادآوری، و هم خانواده. این فهرست شامل ۱۵ کتاب است. برای دوره‌ی راهنمایی نیز هشت کتاب تولید و انتخاب شده است.

از آن‌جا که ما در آموزش و پرورش، کمابیش شاهد فرسایشی‌های مزمن و قدیمی هستیم، هنوز هم بعضی از شاخص‌های تدریس موفق در مدارس، تمرین‌ها و مشق‌های تکراری است. بسیار دیده شده است که بچه‌ها در کنار تمرین‌های کتاب‌های کار دفتر تألیف، موظف به انجام تمرین‌های موازی و زائدی هستند که فرساینده و تکراری‌اند. جا دارد در بین کتاب‌های انتخاب شده، نمونه‌های مفید و قابل استفاده، گزینش شوند. کارشناسی روی نسخه‌های برگزیده، احتمالاً قابلیت ارائه‌ی آن‌ها را در برنامه‌ریزی آموزشی مشخص خواهد کرد. نشان دادن راهکارهای عملی برای تسهیل یادگیری دانش‌آموزان، و ارائه‌ی روش‌های جدید تدریس به معلمان آموزش عمومی، از طریق کتاب‌های برگزیده‌ی گروه پنج، گزینش و جمع‌آوری بهترین‌های شعر و داستان و ... و سایر فعالیت‌های ارائه‌شده در هر دوره، به کاربردی کردن هر چه بیشتر نتایج جشنواره کمک می‌کند.

طبقه‌بندی مجدد کتاب‌ها (از جنبه‌ی محتوایی) و گزینش فرا‌هایی که قابل ارائه باشند، به برنامه‌ریزان آموزشی کمک می‌کند تا در تألیف و برنامه‌ریزی، دامنه‌ی استفاده از اندیشه‌های بکر و برتر را گسترش دهند و مؤلفان یقین پیدا کنند که در برنامه‌های آموزشی و تربیتی سهمیم خواهند بود.

از نظر نگارنده، آن‌چه ذکر شد یک تئوری یا نظریه است. از آن‌جا که مطالعه‌ی ۶۵ کتاب مقدور نبود، تنها به ارائه‌ی تئوری اکتفا شد. اما این طرح ممکن است قابلیت تغییر از نظر به عمل را داشته باشد؛ البته به شرط آن که در یک دوره به طور آزمایشی عمل شود. برپایی چنین مراسم و جشنواره‌هایی از اهمیت و ارزش بالا برخوردار است. همه انتظار دارند که بعد از صرف وقت و انرژی، نتایج قابل اجرایی به دست آید. با داشتن طرح و برنامه و هماهنگی نیروها می‌توان سمت و سوی گزینش‌ها را به سوی افزایش کیفیت و تکامل برنامه‌های آموزشی و تربیتی هدایت کرد. در این صورت، ملاک‌های گزینش و انتخاب، مشمول بعضی تغییرات خواهند شد.

هنوز هم
بعضی از
شاخص‌های
تدریس موفق
در مدارس
تمرین‌ها و
مشق‌های تکراری
است

۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۲۴

۲۰۹۰۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۲۵

راهنمای نوشتن متن کتاب آموزشی

● ترجمه: احمد غلامحسینی

اشاره

مهارت خوب نوشتن متن کتاب آموزشی، به خودی خود حاصل نمی‌شود. سبک مطلوب نوشتن در کتاب آموزشی، صریح، سرراست و بی‌تکلف نوشتن است. اما نامرئی بودن همه‌ی این‌ها به خواننده امکان می‌دهد، به آن‌چه که بیان شده است، توجه کند. مخاطبان هنگامی بهتر یاد می‌گیرند که بتوانند حقایق و ایده‌های جدید را در روالی پیوسته و بدون اغتشاش و ابهام جذب و به هم پیوند بدهند. وظیفه‌ی نویسنده کتاب آموزشی، حصول اطمینان از تحقق این امر است.

تأکید بر سازمان‌دهی

کتاب آموزشی برای کمک به یادگیری دانش آموزان تولید می‌شود و بر اساس همین عملکرد درونی است که ساختار اصلی کتاب شکل می‌گیرد. البته تمام نوشته‌ها از ساختاری کلی بهره می‌برند، اما در کتاب آموزشی ساختار به عنوان جزئی اساسی نمود پیدا می‌کند و برای همه قابل درک، مشاهده و دست‌یابی است. در این زمینه، فهرست مطالب به خوانندگان کمک می‌کند تا دریابند، شما چه موضوعاتی را با چه ترتیبی می‌خواهید ارائه کنید. دسته‌بندی موضوعات به بخش‌ها و فصل‌ها نشان می‌دهد که این موضوعات با چه نظم و ترتیبی ارائه خواهند شد. بنابراین، طراحی فهرست مطالب را نباید به عنوان جزئی جدا از برنامه‌ریزی خود متن تلقی کرد.

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۲۶

فصل بندی محتوا

فصل بندی محتوا، وضوح و جذابیت بیشتری به متن می دهد و صفحه‌ی عنوان در ابتدای هر فصل، امکانات بیشتری را برای تغییر در روند مطالعه‌ی متن، توجه به آراستگی های موضوعی و جاذبه های تصویری فراهم می کند. فصل ها ماده‌ی آموزشی را به اجزای کوچک قابل مدیریت تقسیم می کنند. اگرچه اصطلاح «قابلیت مدیریت» از یک کتاب آموزشی به کتاب دیگر معنای متفاوتی دارد، اما معمولاً در هر متنی، همه‌ی فصل ها تقریباً باید به یک اندازه باشند، عبارت های عنوانی مشابه داشته باشند، و از طرح آموزشی همانندی استفاده کنند. سرتیترها نیز بر سازمان دهی هر فصل دلالت دارند.

رعایت توازن بین امور قطعی و ایده‌ها

کلید اصلی مؤثر بودن متن هر موضوع آموزشی، نظم و ترتیب در ارائه‌ی مفاهیم است که از ساختار منطقی و نظم و ترتیب موجود در جزئیات موضوع، توضیحات، یا نشان دادن کاربرد این مفاهیم ناشی می شود. برقراری توازن میان ارائه‌ی حقایق و امور قطعی و ارائه‌ی ایده‌ها، به سازمان دهی فصل ها می انجامد. این توازن می تواند از یک موضوع درسی به موضوع دیگر و از یک کتاب آموزشی به کتاب دیگر متفاوت باشد. اما صرف نظر از میزان و درجه‌ی ترکیب ایده‌ها و حقایق، باید توجه داشت که امور عینی و حقایق، ایده‌ها را به وجود می آورند و ایده‌ها به حقایق معنی می بخشند. در بعضی از موضوعات درسی، میزان توجه به ارائه‌ی حقایق و امور عینی بیشتر از میزان ایده‌هاست. برای مثال، در موضوعات علمی عموماً روی ارائه‌ی اطلاعات عینی تأکید می شود.

نتایج تحقیقات در این زمینه نشان می دهد، طی سال های گذشته توجه به ارائه حقایق به صورت متناوب کاهش و افزایش داشته است. یک دبیر زمین شناس می گفت، تا چند سال پیش ساختار کلی موضوعی که او تدریس می کند، در سطح مقدماتی یادگیری در ارتباط با یک ایده‌ی ساده طراحی شده بود و طی چند سال اخیر فقط کم و زیاد شده است. به زعم او، تحولات گسترده‌ای مانند «تغییر زمین»، مقدمه‌ی تحولات جزئی تر مانند فرسایش زمین است. این یک مثال ساده، اما مملو از ایده پردازی است. بر این اساس، او چارچوب معنی داری برای غنای هرچه بیشتر موضوع به وجود آورده است. در سایر موضوعات هنوز سنگینی بیشتر بر ارائه‌ی مفاهیم، اصطلاحات و مهارت های آموزش حقایق است. برای مثال در ریاضیات و زبان انگلیسی، تأکید بر مفاهیم اساسی و ابزارهای مورد نیاز آن‌ها در یادگیری مهارت هاست. باید کتاب خود را در جایی از این زنجیره قرار دهید و تصمیم بگیرید، چه نوع ترکیبی از اطلاعات و

کلید اصلی
مؤثر بودن متن
هر موضوع آموزشی
نظم و ترتیب
در ارائه‌ی مفاهیم است

۱۳۸۶
پاییز

۲۷

حقایق عینی با اطلاعات مفهومی برای کتاب شما مناسب است. این که چه نوع ترکیبی از حقایق و ایده‌ها را برای موضوع خود مناسب می‌دانید، مهم نیست، زیرا در هر صورت، عناصر اصلی در فهرست تفصیلی یکسان خواهد بود: ۱. بیان ایده؛ ۲. تعریف اصطلاح جدید؛ ۳. توضیحات یا حقایق پشتیبان آن، و مثال‌ها و کاربردها. البته این الگو می‌تواند متفاوت باشد، شما باید از نیازهای خوانندگان، برای درگیر ساختن و علاقه‌مند کردن آن‌ها به یادگیری بیشتر، آگاه باشید.

رویکرد و سازمان دهی

ساختار متن، نه فقط باید توازن بین ایده‌ها و حقایق را پوشش دهد، بلکه باید چگونگی بسط موضوع‌ها را نیز نشان دهد. تحلیل مقدماتی شما درباره‌ی نیازهای دانش‌آموزان در این ارتباط متقابل، و دیدگاه شما از گسترش مفاهیم در این زمینه، بدون شک نوع کتابی را که می‌خواهید بنویسید، معین می‌کند. شاید بخواهید با طرح یک سؤال کار را شروع کنید. شاید هم بر این اعتقاد باشید که اگر سؤالی در ابتدا مطرح شود، جواب‌های نامربوطی به آن داده خواهد شد. بعضی‌ها عقیده دارند که درک موضوعات گسترده، مستلزم فهم مفاهیم پایه و جزئی است. برای مثال، درک موضوع «تجارت بین‌الملل» مستلزم درک و تحلیل اقتصاد خرد، تولید، سازوکار، قیمت‌گذاری و... است. بعضی مریبان عقیده دارند، طرح موضوعات به صورت ریز، باعث روگردانی دانش‌آموزان از موضوع آموزشی و کاهش علاقه‌ی آن‌ها به موضوع می‌شود. دبیر زیست‌شناسی ممکن است درس خود را با نظریه‌ی مندل شروع کند، اما استدلال او غالباً مبتنی بر موضوع زیست‌شیمیایی است. سازمان دهی محتوا به صورت نامناسب باعث سردرگمی دانش‌آموز می‌شود. برای کاری که انجام می‌دهید، باید برنامه‌ی دقیق و منظمی داشته باشید. پس به این نکات فکر کنید:

- بعد از این نکته، به طور منطقی چه مطلبی باید بیاید؟ آیا آن را آماده کرده‌ام؟
- آیا همه‌ی مفاهیم لازم را توضیح داده‌ام و اصطلاحات لازم را تعریف کرده‌ام؟
- آیا همه‌ی این موارد را به طور روشن و در حد نیاز توضیح داده‌ام؟
- آیا نکات مورد نظر را شفاف کرده‌ام؟
- آیا واقعیت‌های اساسی را بیان داشته‌ام؟
- آیا پیش‌زمینه‌های این واقعیت‌های اساسی را، برای آن که خوانندگان نه تنها درباره‌ی آن چه که آن‌ها نیاز هست بدانند، بلکه درباره‌ی این که چرا باید بدانند، مورد بحث قرار داده‌ام؟
- آیا اطلاعات را به طور متوالی و در یک مجموعه به گونه‌ای که در دست‌رس دانش‌آموزان باشد، بدون آن که خیلی پیش‌پا افتاده و یا در حد خیلی مشکل مطرح شده باشد، ارائه کرده‌ام؟

سازمان دهی محتوا
به صورت نامناسب
باعث سردرگمی
دانش‌آموز می‌شود

چرا؟ ۲۰۹
پاییز ۱۳۸۶

۲۸

ساختار پاراگراف

بیان زیر مجموعه‌ی موضوعات اصلی براساس راهبردهای توالی، تناسب و تأکید بر غنی‌سازی، به مفهومی شدن و دسته‌بندی پاراگراف‌ها می‌انجامد. در تنظیم پاراگراف‌ها باید تکنیک‌ها و تدابیر خاصی را به کار گرفت. پاراگراف‌ها را می‌توان به صورت استقرایی، از یک ویژگی کلی به یک خلاصه یا تعمیم، طراحی کرد. به طور معمول، بیشتر پاراگراف‌ها به شیوه‌ی توضیحی نوشته می‌شوند. با وجود این، شیوه‌های متضادی در این روش وجود دارد. پاراگراف را می‌توان، با یک ایده درباره‌ی یک موضوع شروع کرد و این ایده را در یک یا چند پاراگراف بسط داد. و در آخر نیز با یک خلاصه یا با تعمیمی کلی آن را پایان بخشید.

برای مثال در درس جامعه‌شناسی، مؤلف می‌تواند یک پاراگراف را با عبارتی نظیر «مشابهت رفتاری»، «گروه‌های مرجع» و «ارزش‌های جمعی و نمونه‌ها» اختصاص دهد. به علاوه می‌تواند چند مثال درباره‌ی جزئیات مشهود ارائه کند. اما دانش‌آموزی که با چنین پاراگرافی مواجه می‌شود، انگیزه‌ی کمی برای ادامه‌ی مطالعه خواهد داشت. مثال‌ها باید به ایجاد علاقه برای ادامه‌ی مطالعه و یادآوری منجر شود و به ایجاد انتزاع (تفکیک مفهوم از واقعیت عینی) کمک کند. برعکس، خلاصه‌ای در حد چند کلمه از یک تعمیم، اصل، یا یک بصیرت و بینش، می‌تواند به سرعت تعداد زیادی از حقایق را در ذهن جا بیندازد.

انتقال و ارتباط مطالب

آسان و هموار کردن ارتباط بین مطالب، امکان درک معانی مهم دیگر را به وجود می‌آورد. از به کارگیری عبارات ربط‌دهنده‌ای مانند «به علاوه»، «معهداً»، «بنابراین» و «با وجود این»، و جملات تکلف‌آمیز نظیر آن‌ها تا جایی که می‌توانید، پرهیز کنید. این قبیل کلمات معانی واضح دارند، اما مؤثر نیستند. از «و»، «اما»، «برای»، «بنابراین»، «سپس» و «بعد از آن» استفاده کنید که هم معانی واضحی دارند و هم بی‌تکلف هستند. بکوشید از ساختارهایی نظیر «حالا می‌خواهیم... اما ابتدا باید ببینیم چرا...» اجتناب کنید. این نوع رفت و برگشت‌ها در جملات، خواننده را به حالت معلق نگه می‌دارد. خواننده ضمن این که دنبال درک مفهوم اصلی است، پی می‌برد که هر چه تا این جا بیان شده، مقدمه موضوع است، نه اصل پیام. در نظر گرفتن این گونه مسائل ضروری است و نباید در این زمینه تعلل به خرج داد.

بهترین راه ایجاد ارتباط بین مطالب، به کارگیری چند کلمه یا عبارت ربطی به صورت مستقیم از راه ارتباطات نزدیک و منطقی است. اگر آخرین بخش جمله‌ی قبل با اولین بخش جمله‌ی بعد مستقیماً مرتبط شود، شما خواهید توانست از ایجاد ارتباط آشکار اجتناب کنید. حتی در شروع و خاتمه‌ی بخش، نظم منطقی و محکم در شروع، به پایان بردن مطلب با لغات

مثال‌ها باید

به ایجاد علاقه

برای ادامه‌ی

مطالعه و یادآوری

منجر شود

و به ایجاد انتزاع

کمک کند

۱۳۹۱

پاییز ۱۳۸۶

۲۹

آسان و
هموار کردن ارتباط
بین مطالب
امکان درک
معانی مهم دیگر را
به وجود می آورد

کلیدی، و برجسته کردن جملات مهم، به وضوح باعث ارتباط بین پاراگراف ها و فصل ها می شود.

برقراری پیوند، حتی در چپش کوچک ترین عناصر جمله نیز توصیه می شود. این کار به شما امکان می دهد، ربط منطقی گفتار را، بدون این که کلمه یا عبارتی نادیده گرفته شود، در همه حال حفظ کنید. برقراری ارتباط بین آن چه که از قبل در ذهن دانش آموز وجود داشته است، با خلاصه ای که از موضوع در کتاب مطرح می شود، نشان می دهد که چگونه یک موضوع با مطالب قبل و بعد خود مرتبط می شود. ارتباط باید روی شکل استدلال در یک فصل تأثیر بگذارد. برای اطمینان از برقراری ارتباط بین مطالب، پاسخ این پرسش ها را بررسی کنید: آیا می توانید ویژگی های اساسی موضوع را فقط از روی عنوان موضوع بفهمید؟ اگر دانش آموزی فقط ارتباط مطالب را خوانده باشد، آیا نکات عمده ی فصل را به راحتی تشخیص می دهد و می فهمد چگونه این بخش ها با هم ارتباط دارند؟

ارتباط بین مطالب نباید به صورت سرهم بندی موضوع باشد، بلکه باید ایده ها با هم مرتبط شوند.

خواندن فعال متن

هر چند ساختار متن و رویکرد شما، از موضوع آموزشی تأثیر می گیرد، با وجود این اطمینان پیدا کنید، نکات اصلی موضوع در روندی منظم و در ارتباطی منطقی قرار دارند. بررسی کنید، چه چیزهایی ممکن است حذف شده باشند؟ چه نکته ای را، چون «فکر می کنید همه می دانند» در نظر نگرفته اید؟

ممکن است دانش آموز نیاز داشته باشد بعضی نکات را بداند و این نیاز هنگام چاپ مشخص شود. برای پیشگیری از این مشکل، سعی کنید به خاطر بیاورید، موقعی که کار در این زمینه را شروع کردید، چه چیزهایی را نمی دانستید. نوشته های خود را مثل زمانی که دانش آموز بودید، فعالانه بخوانید.

قالب بندی عنوان ها

عنوان ها بین ایده های متن ارتباط منطقی برقرار می سازند و در طول هر فصل خوانندگان را هدایت می کنند. طراحی ساده و آموزشی عنوان ها، سهم زیادی در جذابیت و قابل تدریس شدن کتاب دارد. هم چنین، عنوان ها، زمانی که در فهرست مطالب در کنار هم قرار می گیرند، عملکرد مفیدی در ارائه ی اطلاعات ضروری، نه فقط درباره ی مفاهیم مطرح در کتاب، بلکه درباره ی خصوصیات منحصر به فرد کتاب نسبت به آثار مشابه دارند.

چراغ ۲۰۹

پاییز ۱۳۸۶

۳۰

افزایش تعداد سطح عنوان ها، بیشتر از این که به روشنی و صراحت متن کمک کند، باعث سردرگمی می شود. اغلب کتاب ها فقط به دو یا سه سطح از عنوان بندی- و نه بیشتر- نیاز دارند:

سطح اول (الف): بیانگر نکات مهم؛
 سطح دوم (ب): بیانگر نکات فرعی؛
 سطح سوم (ج): بیانگر نکات فرعی تر نسبت به سطح قبلی.

اگر می خواهید به عنوان های نوشته های خود ساختار بدهید، به خاطر داشته باشید، ایجاد زیر مجموعه های یکسان ناممکن است. یک بخش را نمی توان به یک قسمت تقسیم کرد. بخش باید به دو یا سه سطح مجزا با عنوان های معادل تقسیم شود و یا در هیچ بخشی تقسیم بندی انجام نشود. براساس همین منطق، عنوان ها نباید از یک نکته ی اصلی به یک باره به یک عنوان فرعی و از سطح الف به سطح ج جهش کند.

از عنوان های فرعی برای منعکس کردن ارتباط منطقی بین ایده ها استفاده کنید. عنوان های فرعی باید پایه ی منطقی طرح کلی فصل را شکل بدهند. برای سودمندی و رسایی عنوان، تا جایی که می تواند آن را کوتاه کنید. به جز در کتاب های علمی و فنی، عنوان ها را نباید شماره گذاری کرد. اگر شما از یک فعل در یک عنوان استفاده می کنید، در عنوان های بعدی باید از فعل های نظیر آن بهره بگیرید. عنوان نباید یک جمله ی کامل باشد، مگر این که شما از روی عمد بخواهید از جمله استفاده کنید.

از به کار بردن عنوان ها به صورت خوشه ای یا قرار دادن عنوان از دو سطح متفاوت در کنار هم، بدون این که متنی در بین آن ها باشد، اجتناب کنید. عنوان نمی تواند نقش پاراگراف های انتقال و تغییر مطلب و یا پاراگراف های مقدماتی را بازی کند و خواننده را طی فصل راهنمایی کند. از به کار بردن لغت بی مسمای «پیش گفتار» برای عنوان خودداری کنید. مطالب مقدماتی، جایگاه و محتوای خاص خود را دارند. اما عنوان پایانی، مانند «خلاصه» یا «پس گفتار»، به عنوان علامت پایان فصل، خلاصه سازی نکات مهم و انتقال از یک فصل به فصل دیگر، مفید است.

جای عنوان و تایپ

یک الگوی برای محل قرار گرفتن و تایپ سطوح و مراتب متفاوت عنوان ها طراحی کنید و همه ی عنوان ها را با آن انطباق دهید. اگر پی بردید که در نسخه ی تایپی، عنوانی در جای مناسب تایپ نشده است، باید با کشیدن دایره به دور آن و نشان دادن جای درست، آن را اصلاح کنید. عنوان ها را با پررنگ کردن یا استفاده از حروف ایتالیک، علامت نگذارید. اندازه و نوع حروف عنوان را باید به عنوان بخشی از طراحی کتاب به شمار آورد.

افزایش تعداد
سطح عنوان ها
بیشتر از این که
به روشنی
و صراحت متن
کمک کند
باعث
سردرگمی می شود

۱۳۹۱
پاییز ۱۳۸۶

۳۱

فهرست منابع

این فهرست ممکن است یک جا در پایان کتاب یا در پایان هر فصل به صورت جدول، تصویر و یا فهرستی معمولی در صفحات مجزا بیاید. فهرست منابع باید حداقل صفحات را به خود اختصاص دهد.

در دست‌نویس آن می‌توانید شماره‌ی صفحات را خالی بگذارید و موقعی که صفحه‌ی نمونه‌ی چاپی کتاب را می‌گیرید، شماره‌ی صفحه‌ی هر مطلب را براساس صفحه کتاب بنویسید.

زیرنویس

کتاب آموزشی، اثری علمی است و داده‌های آن از سوی منابع گوناگون علمی پشتیبانی می‌شود. در مقابل، رعایت حقوق مالکیت معنوی در آن از اهمیت خاصی برخوردار است. هر موضوع آموزشی می‌تواند سبک ویژه‌ای را در ذکر آدرس منابع اتخاذ کند. نویسنده و ویراستار باید در مورد این موضوع قبل از شروع کار نوشتن توافق کنند.

کتاب‌شناسی

همه‌ی کتاب‌های آموزشی به کتاب‌شناسی نیاز ندارند. بعضی از آن‌ها، به منظور راهنمایی دانش‌آموزان برای مطالعه و پژوهش در آینده، فهرستی با عنوان «خواندنی‌های پیشنهادی» ارائه می‌کنند. کتاب‌شناسی ممکن است فهرستی کلی در انتهای کتاب باشد یا در قالب چند فهرست مجزا در انتهای هر فصل یا بخش آورده شود. داده‌ها معمولاً برحسب حروف الفبای نام فامیل نویسنده نوشته می‌شوند. برخی از ناشران، یک شرح مختصر را بهتر از فهرست می‌دانند. به‌طور خلاصه، کتاب‌شناسی باید هم‌چون یک راهنما عمل کند.

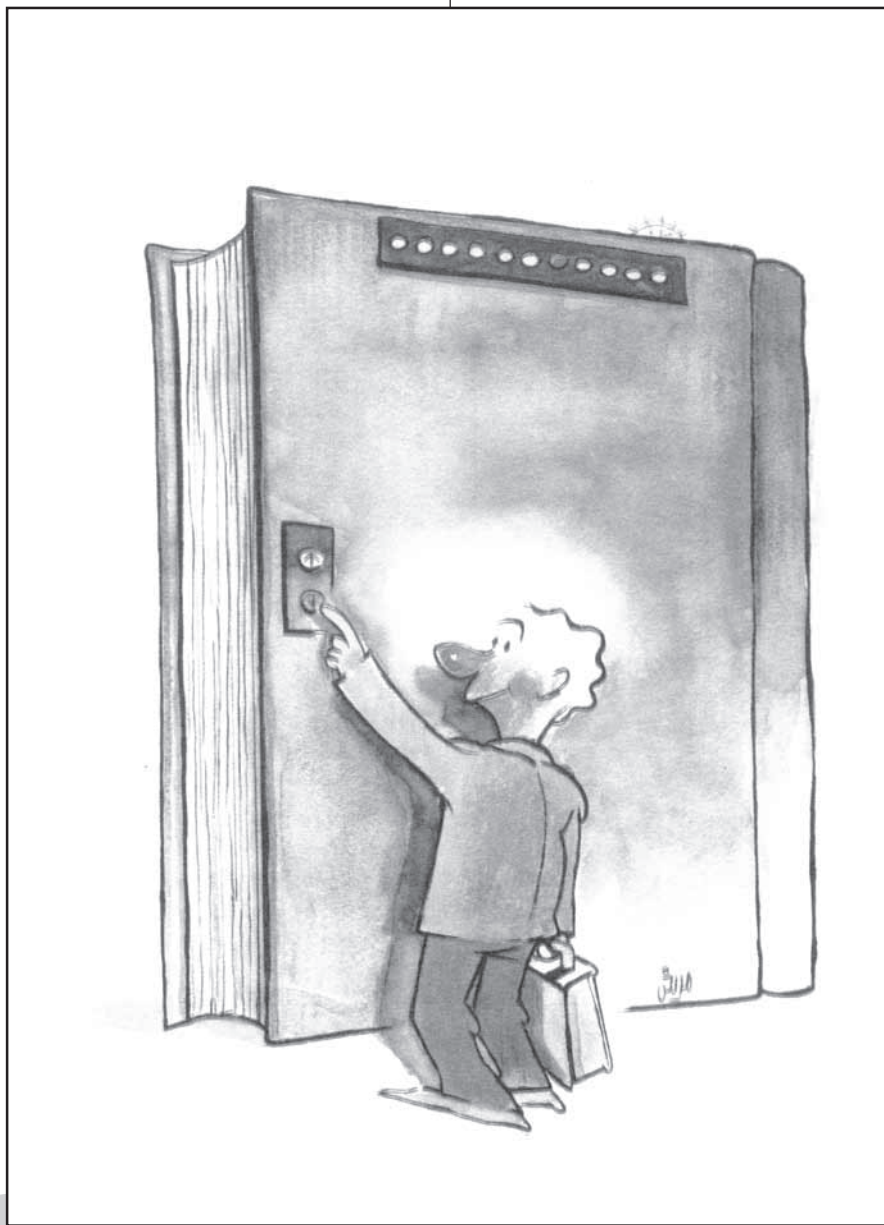
مسئله‌ی کاراکترهای ویژه

برای نوشتن یک موضوع درسی یا زبان خارجی، با ویراستاران درباره‌ی تایپ کاراکترهای ویژه صحبت کنید. اغلب نرم‌افزارها، کاراکترهای ویژه‌ی مورد نیاز برای حروف یونانی، علامت‌های ریاضی، علامت‌های تأکید و نظایر آن را دارند. به خاطر داشته باشید که از دستورالعمل معینی پیروی کنید و مطمئن شوید، کاراکترها برای دیگران قابل فهم هستند. اگر نمادی غیرمعمول است یا امکان دارد هنگام تایپ باعث اشتباه شود، در حاشیه‌ی متن درباره‌ی آن توضیح دهید. هنگام بازیابی، دور نماد اشتباه دایره بکشید و منظور اصلی خود را توضیح دهید.

۲۰۹۰۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۳۳

اجازه بدهیم مشک خود ببوید

(پرسش و پاسخ با نویسندگان و مترجمان کتاب‌های آموزشی)

● محمد حسین معتمد راد

اشاره

در این پرسش و پاسخ که نظرات نویسندگان و مترجمان کتاب‌های آموزشی را در خصوص آثار خود و همکارانشان و عملکرد طرح سامان‌بخشی و جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی، و نیز انتظارانشان را از وزارت آموزش و پرورش جویا شده‌ایم، دوستانی بدین شرح شرکت داشته‌اند: آقایان دکتر حسن ذوالفقاری، دکتر سیداکبر میرحسینی، دکتر حسین قاسم پورمقدم، حسن طاهری، منصور ملک‌عباسی، سید اسمعیل طاهری اطاقسرا، مهدی مرادحاصل، علی اکبر شیری، سهراب غلامپور، عسگری سلیمانی امیری و محمدرضا افضلی، و خانم‌ها نرگس انتخابی و مژگان شیخی. همه‌ی این دوستان گران قدر، قلم به دست هستند و بخشی از نیازهای مخاطبان به کتاب‌های آموزشی را تأمین می‌کنند، با این حال خود از وضعیت انتشار کتاب‌های موجود گله دارند. ببینیم از خلال نقطه‌نظرات ایشان می‌توان علت‌های پیش آمدن وضع موجود را دریافت.

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۳۴

کتاب کمک آموزشی
هیچ گاه نمی تواند
و نباید رقیب
کتاب درسی باشد،
بلکه مکمل آن است

۱. انگیزه‌ی شما در تولید کتاب‌های آموزشی چیست؟

■ **ذوالفقاری:** از جمله انگیزه‌های مهم بنده، ارتقای سطح دانش فراگیرندگان و کمک به سهولت آموزش متون و عمق بخشی به آن هاست. کتاب کمک آموزشی هیچ گاه نمی تواند و نباید رقیب کتاب درسی باشد، بلکه مکمل آن است. در کتاب کمک آموزشی، مباحث بسط داده می شوند، مطالب به کمک شیوه‌های ساده سازی، ساده نویسی، تمرین و تکرار، و بسط مفاهیم، قابل فهم و دریافت می شوند و دانش آموزان در هر سطحی و با هر معلومات پایه‌ای قادر خواهند بود، به فراخور نیاز خود از این کتاب‌ها استفاده کنند. آن چه اهمیت دارد، عمق بخشی به آموزش است نه تلخیص مطالب یا ارائه‌ی حل المسائل و از این قبیل.

■ **میرحسینی:** بعد از سال‌ها تدریس متوجه شدم که کتاب‌های افست و حتی ترجمه شده، قدیمی هستند و بر بنای اصول آموزشی و تهیه و تدوین مطالب درسی تنظیم و چاپ نشده‌اند. به همین دلیل، برای در اختیار گذاشتن مطالب جدید با فنون و راهبردهای تازه کوشیده‌ام خدمتی کرده باشم و قدمی در راه ارائه‌ی مطالب مناسب بردارم.

■ **طاهری:** انگیزه‌ی اصلی من، تشویق معلمان - و دانش آموزان - برای سوق دادن فرایندهای یاددهی - یادگیری به سوی «خودآموزی» است. من با گزارش تجربه‌های واقعی خود به آن‌ها نشان می‌دهم که به کارگیری روش‌های نو، سهل و آسان است و فقط کافی است که معلم بخواهد. این کارها اصلاً نیازی به وسایل خاصی ندارند. به عبارت دیگر، به راحتی می‌توان از گاه کوه ساخت به شرطی که بخواهیم!

■ قاسم پور مقدم:

- ارائه‌ی محصولاتی متناسب با معیارها و استانداردهای مصوب؛
- آموزش غیرمستقیم مؤلفان کتاب‌های کمک آموزشی در جامعه؛
- شفاف سازی فرایند پیوند کتاب‌های درسی و کمک آموزشی.

■ طاهری اطاقسرا:

- آموزش و سنجش دانش کاربردی مالی و حساب داری؛
- انتقال روش‌های استاندارد حرفه (شغل) حساب داری به علاقه‌مندان
در بدو آموزش‌های کلاسیک؛

- ایجاد توانایی عملی در افراد خواهان دانش حساب داری در بازار کار و حرفه.

■ انتخابی:

من به یادگیری در فرایندی شناختی معتقد هستم. از این رو، مهم‌ترین عامل برای درونی ساختن آموزش را ایجاد انگیزه‌ی فردی می‌دانم. در نتیجه، کتاب‌های من با رویکردی کودک محور و دانایی محور تدوین شده‌اند. به عبارت دیگر، فراگیرنده را در تعاملی شناختی میان نادانسته‌ها و دانسته‌ها قرار می‌دهند.

■ **شیری:** اصلی‌ترین انگیزه‌ی این جانب، انتقال آموخته‌ها و دریافت‌هایی بوده است که در طول دوران تحصیل و تدریس کسب کرده‌ام و امیدوارم بتوانم از این طریق، گامی در راستای رشد و تعالی سطح آموزش زبان و ادبیات فارسی بردارم.

■ غلامپور:

- پاسخ به دعوت ناشرین محترم؛

- رقابت سالم با سایرین؛

۲۰۹۱۹۱

پاییز ۱۳۸۶

۳۵

- جبران کمبودهای احتمالی کتب درسی.
■ **افضلی:** بیان و انتقال مفاهیم صحیح علمی برای کمک به دانش آموزان، هنرجویان، دانشجویان، و سایر طالبان و دوست داران علم.

۲. لطفاً ویژگی‌های خاص کتاب‌های آموزشی را که تألیف و یا ترجمه کرده‌اید، برای خوانندگان توضیح دهید.

■ **ذوالفقاری:** مهم‌ترین ویژگی‌های کتاب‌های بنده عبارت‌اند از: شرح و بسط مفاهیم کتاب‌های درسی؛ یادآوری برخی مفاهیم کمکی و پایه‌ای که متمم و مکمل نکات اصلی کتاب درسی است؛ طبقه‌بندی مفاهیم و طبقه‌بندی سؤالات از سطح دانش تا کاربرد براساس هرم ارزش‌یابی از ساده به مشکل؛ ایجاد مهارت برای درک بهتر مفاهیم کتاب درسی و توان پاسخ‌گویی به هر نوع سؤال، اعم از تمرین، خودآزمایی، آزمون‌های کلاسی، کنکوری و...؛ ارائه‌ی برخی اطلاعات و نکات ارزشی و دانشی که در کتاب طرح نشده و یا فرصت طرح آن‌ها نبوده است؛ طرح برخی دانستنی‌ها، فعالیت‌ها و نمونه‌های بیشتر از ادبیات فارسی در لابه‌لای درس‌ها برای ایجاد التذاذ بیشتر؛ نگاه زیباشناسانه به متون و کشف متن از طریق بررسی متون در سه سطح زبانی، ادبی و فکری؛ توجه به کاربرد زبان و ادبیات در زندگی و به کارگیری آن‌ها در زندگی حال و آینده؛ ارائه‌ی کلیدهای فهم هر درس و تبیین اهداف جزئی، کلی، آموزشی و نگرشی هر درس در جهت مفیدسازی روند مطالعات؛ زمینه‌سازی برای درک بهتر درس‌های قبل و بعد؛ بسترسازی و توسعه‌ی مفاهیم درس به سایر دروس دانش آموز و ایجاد پل ارتباطی میان کتاب موردنظر با سایر کتاب‌های درسی دانش آموز.

■ **میرحسینی:** کتاب‌های ترجمه شده‌ام، در نوع خود در ایران بسیار کم هستند یا وجود ندارند و کتاب‌های تألیفی را هم با ذوق و دقت خاصی تهیه کرده‌ام که مورد توجه همگان قرار گرفته‌اند. البته پیشنهادها و هم‌فکری بعضی از همکاران و دانشجویان در هرچه بهتر شدن آن‌ها کمک کرده است.

■ **طاهری:** مهم‌ترین ویژگی کتاب‌های من این است که محصول کار و تجربه‌ی خودم هستند. سبک کارم طوری است که به مخاطب - معلم - این حس را انتقال می‌دهد که: «این که آسان است! من هم می‌توانم!»

■ **قاسم پور مقدم:**

- هماهنگ بودن با برنامه‌ی درسی و مواد درسی مصوب نظام آموزشی ایران؛
- تداوم منطقی اهداف و محتوای کتاب‌های درسی ایران؛
- تکمیل‌کننده‌ی آموزش‌های مطرح شده در کتاب‌های درسی.
■ **شیخی:** ویژگی عمده‌ی آن‌ها، اول جذاب بودن محتوا و شکل آن‌ها برای مخاطب، و دوم متناسب بودن نثر و زبان آن‌ها برای گروه سنی مخاطب است.

■ **مرادحاصل:** کتاب‌هایی که برای دوره‌ی پیش از دبستان و دوره‌ی دبستان تألیف کرده‌ام، بیشتر به بعد مهارت‌های فردی و اجتماعی مخاطبانم که از نیازهای مراحل رشد آن‌ها محسوب می‌شود، اختصاص داشته است. بنده آموزش ابعاد اخلاقی، بهداشت روانی و مهارت‌های زندگی

در کتاب آموزشی
آن چه اهمیت دارد
عمق بخشی به
آموزش است
نه تلخیص مطالب
یا ارائه‌ی حل المسائل
و از این قبیل

۱۳۹۱

پاییز ۱۳۸۶

۳۶

آموزش ابعاد اخلاقی
بهداشت روانی
و مهارت‌های زندگی را
باید جزء آموزش‌های
اصلی در سنین متفاوت
خصوصاً دوره‌ی ابتدایی
دانست

را جزء آموزش‌های اصلی در سنین متفاوت، خصوصاً دوره‌ی ابتدایی می‌دانم که در پنج جلد کتاب «طرح کرامت» که با همکاری دوستان تألیف کرده‌ام، این موضوع را لحاظ نموده‌ام. طرح کرامت در حال حاضر در مدارس کشور در حال اجراست.

■ **انتخابی:** من تنها به معرفی «فرهنگ معاصر مدرسه» که در فهرست فرهنگ لغت انگلیسی-فارسی معرفی شده و برگزیده‌ی جشنواره‌ی پنجم است، اشاره می‌کنم. این فرهنگ، اولین فرهنگی است که با استفاده از دانش زبان‌شناسی و شیوه‌های نوین علمی فرهنگ‌نگاری تألیف شده است. برخی از ویژگی‌های این فرهنگ عبارت‌اند از: توجه به مخاطب و تجربه‌ی علمی و زبانی او، مراجعه‌ی آسان، دست‌چین اطلاعات برای مخاطبین، توجه به تفاوت‌های زبان اول و دوم، ارائه‌ی مثال‌ها و اصطلاحات گوناگون، عرضه‌ی مقولات دستوری و توضیح شیوه‌ی تلفظ به ساده‌ترین شکل، آوردن توضیحات دستوری، رسم‌الخطی و کاربردی، و ارائه‌ی تصاویر رنگی که کتاب را جذاب و خواندنی کرده‌اند.

■ **شیرینی:** در این کتاب‌ها تلاش شده است که مطالب و مفاهیم به صورت اساسی و عمیق آموزش داده شود و در حد امکان، از حل تمرین و ارائه‌ی فرمول‌های سطحی پرهیز شده است. هم‌چنین، با ارائه‌ی اطلاعات و نمونه‌های کافی سعی شده است که همه‌ی مطالب لازم در هر موضوع بیان شوند.

■ **غلامپور:**

- مرور دانسته‌های قبلی دانش‌آموزان؛

- معرفی درس زبان انگلیسی به عنوان یک مهارت زندگی؛

- ایجاد انگیزه‌ی کافی برای شرکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های کلاس؛

- ارائه‌ی تکنیک‌های متنوع و نوین برای طرح پرسش‌های امتحانی.

■ **افضلی:** بیان ساده، قابل فهم، کاربردی و فعالیت‌محور مطالب علمی، پرهیز از بحث‌های دور و دراز و کسل‌کننده‌ی نظری، و زیبایی و چشم‌نوازی ظاهری کتاب، معیارهای من برای انتخاب کتاب آموزشی و ترجمه‌ی آن بوده و هست. همواره کوشیده‌ام، این کیفیات برجسته را در متن ترجمه شده نیز حفظ کنم، تا مطالب علمی برای خواننده جذابیت کافی داشته باشد و او را علم‌گریز نکند.

۳. وضعیت کنونی انتشار کتاب‌های آموزشی را در کشور چگونه ارزش‌یابی می‌کنید؟

■ **ذوالفقاری:** بسیار آشفته، بی‌برنامه، فاقد مدیریت واحد و دچار رقابت منفی و

تنگاتنگ بنگاه‌های بازرگانی تولید کتاب. شاید اگر وزارت ارشاد و وزارت آموزش و پرورش کمیته‌ی مشترکی برای سامان‌دهی کتاب‌های کمک‌آموزشی و توجه به کیفیت‌ها و استانداردهای کتاب‌ها تشکیل می‌دادند و عملاً توازن علمی و تعامل منطقی پیش می‌آمد، وضع اندکی بهتر می‌شد. در حال حاضر، وزارت آموزش و پرورش شاخص‌های تدوین کتاب کمک‌آموزشی را تهیه و تدوین کرده است و معلوم نیست، متولی اجرایی آن کیست و ابزار اجرایی آن چیست. هنوز وزارت ارشاد به جای کمیته‌ی کیفیت تولید این گونه کتاب‌ها چشم دوخته است. یکی از شاخص‌های تولیدات فرهنگی، بالا بردن رقم چاپ کتاب است و آن هم البته به لطف تیراژهای میلیونی کتاب‌های کمک‌آموزشی برخی مؤسسات خصوصی

۱۳۹۱-۲۰۹

پاییز ۱۳۸۶

۳۷

هنوز کتاب‌ها کپسول‌هایی برای پاسخ به سؤالات کنکوری هستند

پربانگ و هیاهو، میسر می‌شود. آموزش و پرورش نیز تاکنون اقدام مؤثر و عملی در جهت کنترل روند تولید بی‌رویه، منفی، ناپه‌نجار و غیرمنطقی کتاب‌های کمک‌آموزشی اعمال نکرده است. هنوز کتاب‌ها کپسول‌هایی برای پاسخ به سؤالات کنکوری هستند و بس.

حُرکت‌های خوب برخی مؤسسات هم متأسفانه به دلیل نداشتن توجیه اقتصادی، بی‌توجهی و عدم کمک به آن‌ها و عوامل دیگر، مسکوت، معدوم، منهدم و نابود می‌شوند. مگر یک مؤسسه خوب تا چند سال می‌تواند با فروش کم، کار کیفی ارائه کند؟ آیا تنها تشویق در جشنواره‌ها دردی را دوا می‌کند؟ از سه کتاب بنده که در سه جشنواره‌ی رشد رتبه کسب کرده‌اند، تعداد قابل توجه‌ای خریداری نشده است که لاقلاً ناشر به چاپ کتاب‌های بعدی رغبت کند. البته هستند ناشرانی که با پیشنهادات کلان، همواره سعی در جلب و جذب بنده و امثال بنده داشته‌اند تا خوراک‌های فوری و حل المسائل بی‌مسئله برای آن‌ها تولید کنیم.

■ **میرحسینی:** وضع خوب است. البته همه فکر می‌کنند که قیمت کتاب گران است، ولی در مقایسه با سایر کشورهای دنیا، قیمت کتاب در ایران بسیار ارزان است که خود باعث بی‌انگیزشی برای چاپ می‌شود. البته حمایت دولت از نویسندگان، مؤلفان و مترجمان می‌تواند وضع را بهبود بخشد و ناشران را تشویق کند.

■ **طاهری:** کتاب‌های آموزشی مشتری‌پسند (بازاری) شده‌اند، چون در این بازار در حال احتراز، خریدار محصولی را می‌خواهد که به او برای موفقیت در آزمون‌های ورودی از دوره‌ی دبستان تا ورود به دانشگاه کمک کند. یعنی خط را امتحانات ورودی و کنکورها می‌دهند، نه علم یا پیشرفت یا سازندگی، و این بزرگ‌ترین آفت در بازار نشر و همه‌ی مؤسسات آموزش ماست.

■ **ملک‌عباسی:** در برخی از حوزه‌های درسی، هنوز کتاب‌های ساده، کلیشه‌ای با پاسخ‌های مشخص، با مطالبی در حد اهداف کتاب‌های درسی، و با هدف کسب نمره در آزمون‌ها مشاهده می‌شوند.

■ **قاسم‌پور مقدم:** اقداماتی که در سال‌های اخیر از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و نیز دفتر انتشارات کمک‌آموزشی انجام گرفته، باعث شده است که چارچوب و محتوای این نوع آثار انسجام و انتظام منطقی پیدا کند. با همه‌ی این‌ها، هنوز برای سامان بخشی باید کار بیشتری صورت بگیرد.

■ **طاهری اطاقسرا:** خوب است، منتها بیشتر به مباحث تئوری آموزش می‌پردازد. بهتر خواهد بود، اگر به تألیف و تحریر کتاب‌های آموزشی کاربردی هم پرداخته شود.

■ **شیخی:** ما در کشور دو نوع کتاب آموزشی داریم: ۱. مجموعه کتاب‌هایی که توسط ناشران خاص چاپ و منتشر می‌شوند و هدف آن‌ها کمک به آموزش‌های رسمی و درسی است. ۲. کتاب‌هایی که گروه بزرگی از ناشران کودک و نوجوان منتشر می‌کنند که اسم و عنوان کتاب‌های آموزشی را ندارند، در حالی که عملاً برای بچه‌ها آموزشی و سودمند هستند. از داستان‌های واقع‌گرا تا بازنویسی‌هایی که از متون کهن صورت می‌گیرند، و از داستان‌های علمی-تخیلی تا افسانه‌ها و قصه‌های قدیمی، هریک به نوعی، زندگی و راه و رسم آن، مسائل اخلاقی و... را به بچه‌ها آموزش می‌دهند.

۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۳۸

آموزش فرایندی
مقطعی نیست
و با پایان مدرسه
و دانشگاه
پایان نمی پذیرد

■ **مراد حاصل:** آثار تولید شده در سطح کشور قابل توجه است، ولی تا رسیدن به وضعیت مطلوب از نظر کیفی، همهی ما باور داریم که جای کار بسیار دارد.

■ **انتخابی:** متأسفانه فکر نمی کنم ماهنوز به تعریف درستی یا تعریف جامعی از کتاب آموزشی رسیده باشیم. آن چه بیش از همه در بازار کتاب های به اصطلاح آموزشی دیده می شود، کتاب های کمک درسی هستند که از نظر من بسیار زیان بارند. اگر ما آموزش را فرایندی مقطعی ببینیم، کتاب های کمک آموزشی برآورندهی نیازهای مقطعی هستند. اما آموزش فرایندی مقطعی نیست و با پایان مدرسه و دانشگاه پایان نمی پذیرد.

■ **شیری:** خوب است که در انتشار کتاب های آموزشی، به تعمیق یادگیری توجه بیشتری مبذول شود و با ارتقای سطح کیفی مطالب و چگونگی ارائه ی آنها، از سطحی نگری و سادگی افراطی دوری شود. به این ترتیب می توان سطح انتظارات مخاطبین را بالا برد.

■ **غلامپور:** متأسفانه نقش تبلیغات بیش از اندازه زیاد است، به طوری که استفاده کنندگان از این کتاب ها کمتر به کیفیت کار می اندیشند.

■ **سلیمانی امیری:** بنده که بیشتر در حوزه ی فلسفه و منطق فعالیت می کنم، می توانم به خرس قاطع بگویم که کتاب های درسی مطلوب در این دو درس یا اصلاً وجود ندارد و یا بسیار کم است و برای رسیدن به کتاب های درسی مطلوب راه بسیاری را باید طی کنیم. به این منظور لازم است، برای مؤلفان کتب درسی کارگاه های روش تدریس متون درسی گذاشته شود.

■ **افضلی:** اگر وضعیت انتشار کتاب های آموزشی را با گذشته ی نه چندان دور مقایسه کنیم، من شخصاً به فعالیت مجموعه ی ناشرانی که در این زمینه کار می کنند، روی هم رفته، نمره ی قبولی می دهم. اما اگر وضعیت مطلوب و آرمانی مورد نظر باشد، هنوز راه زیادی در پیش داریم. اصولاً هنگامی وضعیت کتاب های آموزشی مطلوب خواهد بود که بتوانیم، کتاب هایی با کیفیت محتوایی و ظاهری کتاب های خارجی تألیف کنیم.

۴. نظر شما درباره ی طرح سامان بخشی و جشنواره ی کتاب های آموزشی چیست؟

■ **ذوالفقاری:** طرحی بسیار خوب، تشویقی، لازم و موفق بوده است، اما جای تأسف بسیار دارد که این همه کار و فعالیت و تلاش روزان و شبان همکاران خوبم، بی نتیجه می ماند و به حرکتی عملی منجر نمی شود. درست است که از حرکت های فرهنگی نباید انتظار جهش های یکباره و نتایج خلق الساعه را داشت، اما بالاخره اندک حرکت و جهش آموزشی را باید پس از پنج سال انتظار داشت. روی سخنم با مسئولان وزارت آموزش و پرورش است که چرا این حرکت را جدی نگرفته اند. چرا باید هنوز تولیدات بخش سامان دهی را مثل آیین نامه های اجرایی به مؤسسات و انتشارات مهمم ابلاغ و اعلام نکنیم تا جنبه ی اجرایی پیدا کنند؟ آیا همواره باید به توصیه اکتفا کنیم؟ آیا نمی شود برای مؤلفان کتاب های کمک آموزشی در سراسر کشور کارگاه های تولید کتاب کمک آموزشی طراحی و اجرا کرد تا عملاً آنها را با حیطه ها و معیارهای خود آشنا سازیم؟ البته یک ایراد مؤلفان کتاب های آموزشی ناآگاهی و بی اطلاعی و اشراف نداشتن بر مسائل این حوزه است.

**وزارت آموزش و پرورش
به خطرات و زیان‌های
درازمدت کتاب‌های
کمک‌درسی (حل مسائل)
که بازار را انباشته‌اند
توجه نماید**

البته مسئله‌ی داوری جشنواره همیشه شبهه‌ناک و بحث‌برانگیز بوده است و همواره شاهد بوده‌ایم که بخش عمده‌ای از جوایز را خود داوران کسب کرده‌اند. لازم است کسانی که داوری این جشنواره را بر عهده می‌گیرند، خود آثاری نداشته باشند و ذی‌نفع نباشند.

هر جشنواره باید حرکتی به جلو داشته باشد که البته و الحمدلله دارد. بهتر است مسئولان، این حرکت‌ها را عینی و معرفی کنند. چرا از مسئولان وزارت ارشاد، مخصوصاً بخش کتاب دعوت نمی‌شود؟

طرح سامان بخشی می‌تواند برای تمامی ناشران نیز دوره‌های توجیهی برگزار کند و انتشارات خود را، اعم از راهنما، جزوه و مجله، در اختیار آنان قرار دهد و از آنان به‌طور مستمر نظرخواهی کند.

■ **میرحسینی:** کار بسیار مفید و مؤثری است، ولی باید داوران از بین متخصصان انتخاب شوند و جهت‌گیری در انتخاب کتاب‌ها از بین برود.

■ **طاهری:** این طرح اگر به یک حرکت فرهنگی تبدیل شود و بر مشارکت ناشران، مؤلفان و معلمان تکیه کند، رشددهنده خواهد شد. سعی شود که ملاک‌ها، معیارها و ابزارهای قضاوت، ساقچه‌های یک فرهنگ رو به رشد را داشته باشند. طرح سامان بخشی نباید مرعوب بازار شود. بازار واپس‌گراست. باید تحت تأثیر مسئولیت فرهنگی عمل کرد. دست خوب‌ها را گرفت و بالا کشید و از آن‌ها حمایت کرد. هم‌چنین لازم است در ابزارهای قضاوت و ملاک‌ها، با مشارکت ناشران، مؤلفان و... تجدیدنظر شود.

■ **ملک‌عباسی:** باید بین بازار نشر کتاب‌های آموزشی با برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران کتاب‌های درسی ارتباط ارگانیکی برقرار شود، تا مؤلفان کتاب‌های درسی، کم‌کم سمت و سو و ذائقه‌ی معلمان و خانواده‌ها را نیز تغییر دهند.

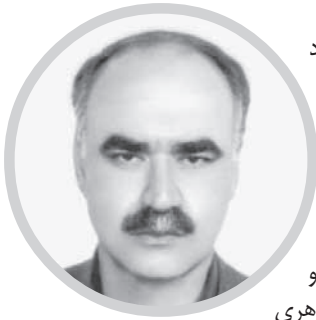

■ **قاسم‌پور مقدم:** طرح بسیار خوبی است که باید از سال‌ها قبل اجرا می‌شد. این طرح باعث شده است، تکلیف تولیدکنندگان، استفاده‌کنندگان و معلمان بیش از پیش روشن شود. هم‌چنین باعث انسجام بیشتر بین کتاب‌های درسی و آموزشی شده است.

■ **طاهری اطاقسرا:** بهتر است در این طرح و جشنواره، کتاب‌های کاربردی هم مدنظر باشند.

■ **شبیخی:** جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی سبب رونق بخشیدن به بازار کتاب، تشویق نویسندگان و دست‌اندرکاران، و ایجاد انگیزه در دیگران می‌شود. خوب است ستادی دائمی وجود داشته باشد تا در طول سال به بررسی و کارشناسی این‌گونه کتاب‌ها بپردازد و کتاب‌های خوب را به مردم معرفی کند. آن‌گاه در پایان سال، جشنواره‌ای برگزار شود و در میان کتاب‌های خوب، کتابی برگزیده و یا تقدیر شود.

■ **انتخابی:** من عملکرد این‌گونه طرح‌ها را مثبت می‌دانم و فکر می‌کنم حداقل فایده‌ی آن، معرفی کتاب‌های مفید به مخاطبان است. در عین حال فکر می‌کنم، اگر دفتر تألیف کتاب‌های درسی، ارتباط نزدیک‌تری با مؤلفان به خصوص در بخش غیردولتی برقرار می‌کرد، امکان تهیه‌ی کتاب‌های مفید بیشتری فراهم می‌شد. در بخش خصوصی، مؤلف کتاب را بنابه

صلاح‌دید خود و فارغ از کمبودهایی که در آموزش و پرورش رسمی وجود دارد، تألیف می‌کند. اگر تعامل بین این دو بخش بیشتر باشد، امکان بهتری برای هر دو طرف فراهم می‌شود.

■ **شیری:** این طرح و جشنواره می‌تواند موجبات رشد کیفی کتاب‌های آموزشی را فراهم آورند.

■ **افضلی:** متأسفانه درباره‌ی طرح سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی اطلاع چندانی ندارم، اما برگزاری هر نوع جشنواره و مسابقه برای انتخاب و معرفی کتاب‌های آموزشی، می‌تواند موجبات ارتقای کیفیت محتوایی و ظاهری کتاب‌های آموزشی و افزایش دقت نظر برگزارکنندگان و داوران این جشنواره‌ها را فراهم آورد و به افزایش رونق این بازار کم‌رونق کمک کند.

وزارت آموزش و پرورش
زمینه‌ی معرفی
کتاب‌های مناسب را
در پایان کتاب‌های درسی
به وجود آورد

۵. انتظارات شما از وزارت آموزش و پرورش برای حمایت از نشر کتاب‌های آموزشی مفید

چيست؟ برای ارتقای کیفیت تولید کتاب‌های آموزشی چه پیشنهادهایی را توصیه می‌کنید؟

■ **ذوالفقاری:** تنها انتظار، نظارت و سیاست‌گذاری است، و نه رقابت با بخش خصوصی. لازم است ناشرانی مثل انتشارات مدرسه، به وظایف ذاتی خود که تولید کتاب‌های کمک‌درسی است اقدام کنند، نه آن که رقیبی برای ناشران کمک‌آموزشی باشند. پیشنهاد می‌شود:

- از کتاب‌های خوب و منطبق با اهداف و اصول طرح سامان‌بخشی و برگزیده‌ی جشنواره، برای کتاب‌خانه‌های مدارس خریداری کند تا بودجه‌ی خرید، خدای ناخواسته با رانت‌های معمول، با خرید کتاب غیرلازم به هدر نرود.

- آیین‌نامه‌های لازم برای اجرای دستوردهای طرح سامان‌بخشی را به افراد یا سازمان‌های ذی‌نفع برساند.

- در مدارس، بسترهای لازم را برای معرفی کتاب‌های خوب و مفید و منطبق با استانداردهای بین‌المللی فراهم آورد.

- زمینه‌ی معرفی کتاب‌های خوب را در پایان کتاب‌های درسی به‌وجود آورد.

- ناشران برتر را با حمایت‌های مادی خود تشویق کند. مثلاً در چاپ کتاب‌های درسی با آن‌ها مشارکت نماید.

- مؤلفان کتاب‌های درسی را، از بین مؤلفان موفق کتاب‌های آموزشی و مطرح در جشنواره، انتخاب کند.

■ **میرحسینی:** دعوت از مؤلفان نامدار و متخصص برای نوشتن و تهیه‌ی کتاب‌های بهتر، ایجاد نوعی رقابت در تدوین کتاب، و آزادی انتخاب کتاب درسی از بین چند نمونه، می‌تواند در ارتقای کیفیت تولید مفید باشد.

■ **طاهری:**

- به تولید و فروش برخی از کتاب‌های آموزشی که با ملاک‌های صحیح، ممتاز و ارزشمند شناخته می‌شوند، کمک شود. در بازار فعلی، کتاب آموزشی خوب خریدار ندارد! زیرا عامه‌پسند نیست.

- سعی کنید در سلیقه‌های مخاطبان برای خرید اثر بگذارید. سطح فرهنگی و انتظارات آن‌ها را بالا ببرید تا با چشم‌بینا به کتاب نگاه کنند، نه با چشم‌بیمار!

– مؤلفان خوب تشویق شوند تا نسل ما به سوی پرورش مهارت‌های لازم‌های خودآموزی هدایت شود.

■ **ملک عباسی:** نظامی طراحی شود که کتاب‌های آموزشی مناسب در سطح مدارس اطلاع‌رسانی شوند.

■ **قاسم پور مقدم:** به نظرم، علاوه بر تقویت طرح‌های موجود، لازم است در آموزش و پرورش دفتر مستقلی تأسیس شود که وزارت ارشاد نیز آن را به رسمیت بشناسد تا امر سامان بخشی با امکانات و اختیارات بیشتری اجرا شود. علاوه بر این پیشنهاد می‌شود، سیاست‌هایی اتخاذ شود که همکاری ناشران با طرح سامان بخشی، زیاد و تا حدودی الزامی باشد.

■ **شیخی:** مشکلی که در زمینه‌ی کتاب‌های کودکان و نوجوانان وجود دارد و شامل کتاب‌های آموزشی و غیر آموزشی نیز می‌شود، نرسیدن کتاب به دست مخاطب است. در حال حاضر، پخش کتاب به طور عمده در مراکز استان‌ها صورت می‌گیرد و در بسیاری از شهرها و روستاها توزیع به درستی صورت نمی‌گیرد و یا اصلاً توزیع نمی‌شود. اگر آموزش و پرورش با آن حضور گسترده‌ای که در همه‌ی مناطق، محله‌ها، شهرها و روستاها دارد، راهکاری بیابد که در همه‌ی مراکز آموزشی، جایی هم برای عرضه‌ی کتاب وجود داشته باشد، کمک بزرگی به تولید و توزیع کتاب‌های آموزشی کرده است.

■ **مراد حاصل:** آموزش و پرورش باید حمایت جدی مادی و معنوی بیشتری از تولیدات بخش خصوصی داشته باشد. در سال‌های اخیر کتاب‌های بسیار خوبی تولید شده‌اند که آموزش و پرورش فقط به تأیید و معرفی آن‌ها بسنده کرده است و این کافی نیست. یارانه‌های حمایتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و نهادهای فرهنگی و آموزشی با هم یاری وزارت آموزش و پرورش، باید به حمایت‌های جدی در عرصه‌ی چاپ بینجامد تا بخش خصوصی به طور جدی حمایت شود.

■ **انتخابی:** انتظار دارم که وزارت آموزش و پرورش، خطرات و زیان‌های درازمدت کتاب‌های کمک‌درسی و حل مسائل را که بازار را انباشته‌اند، تشخیص دهد. آموزش تجویزی و متعاقب آن کتاب‌های تجویزی، حوزه‌ی دید فراگیرنده را محدود می‌سازند، امکان طرح پرسش ذهنی را از او می‌گیرند و در نهایت باید فاتحه‌ی تفکر خلاق و نقاد را خوانند. همان طور که قبلاً اشاره کردم، امیدوارم تعامل میان وزارتخانه، دفتر تألیف و مؤلفان و ناشران در تمام طول سال ادامه داشته باشد.

در تهیه‌ی کتاب، علاوه بر بخش تألیف، بخش تولید هم نقش بسیار مهمی ایفا می‌کند. راهنماهایی که کارشناسان سامان بخشی در این زمینه تهیه کرده‌اند، مفیدند، ولی باید در اختیار همه‌ی ناشران قرار داده شوند. در نهایت، به نظر من تولید کتاب علاوه بر جنبه‌ی فنی، جنبه‌ی هنری هم دارد.

■ **شیری:**

– شناسایی و معرفی کتاب‌های مفید به دبیران و دانش‌آموزان؛
– ایجاد انگیزه‌ی بیشتر برای مؤلفین و تأمین بیشتر حقوق آن‌ها؛
– تدوین برنامه‌ای با نظر متخصصین که چارچوب و اصول ساختار و محتوای این نوع کتاب‌ها

در حال حاضر
در بسیاری از
شهرها و روستاها
توزیع کتاب‌های
آموزشی مناسب
به درستی
صورت نمی‌گیرد

۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۴۲

را مشخص کند تا کتاب‌های سطحی و کم‌ارزش مجال بروز نیابند.

■ سلیمانی امیری:

- تشکیل کارگاه‌های روش تدوین متون درسی؛

- مشخص کردن اهداف کتب درسی تا تدوین براساس اهداف باشد.

■ **افضلی:** به نظر من، تنها اقدام حمایتی که از وزارت آموزش و پرورش می‌توان

انتظار داشت، معرفی کتاب‌های مفید به دانش‌آموزان و معلمان و تشویق آن‌ها به خرید کتاب‌های آموزشی مفید برای تجهیز کتابخانه‌های مدارس و هنرستان‌ها، و برگزاری مستمر نمایشگاه‌های ادواری کتاب در مدارس است؛ البته با رعایت شرایطی که ناشران را به شرکت در این نمایشگاه‌ها، یا عرضه‌ی کتاب‌های خود به شیوه‌ی مقتضی در نمایشگاه ترغیب کند.

جمع بندی

■ همان‌گونه که انتظار می‌رفت، انگیزه‌های والایی نویسندگان و مترجمان متون آموزشی را برمی‌انگیزد تا قلم به دست گیرند. عمق بخشی به آموزش و پرورش، ارائه مطالب جدید با فنون راهبردی تازه و به کارگیری روش‌های نو، و جبران کمبودهای احتمالی کتاب‌های درسی از جمله مهم‌ترین انگیزه‌های تألیف کتاب‌های آموزشی هستند. انگیزه‌های مادی، اگر برای ناشران آموزشی نقشی تعیین‌کننده دارند، برای مؤلفان و مترجمان این آثار در درجه‌ی اول اهمیت قرار ندارند.

■ در دومین پرسش و پاسخ، ترکیب «ویژگی‌های خاص کتاب‌های آموزشی» با مثبت یا منفی ندارد یا به زعم طراحان پرسش دارای بار مثبت یا منفی نبوده است. لیکن برخی دوستان در پاسخ به این پرسش، ویژگی‌هایی آشکارا مثبت را به آثار خود نسبت داده‌اند؛ از جمله، «تألیف با ذوق و دقت خاص»، «انتقال حس» و «مراجعه‌ی آسان» که ویژگی‌هایی ارزشی هستند و مخاطب باید در مورد صحت آن‌ها قضاوت کند. اجازه بدهیم، مُسک خود بیوید. ■ در قضاوت درباره‌ی وضعیت کنونی انتشار کتاب‌های آموزشی، با طیفی متنوع از پاسخ‌ها مواجهیم. اما در هر صورت، دوستان به همراه نظر خود، پیشنهادها یا توصیه‌هایی را نیز به مسئولان وزارت آموزش و پرورش ارائه کرده‌اند؛ برای مثال: کار بیشتر درخصوص سامان بخشی و توجه بیشتر به کتاب‌های آموزشی کاربردی.

■ هیچ‌یک از دوستان کمترین شکی درباره‌ی ارزشمندی طرح سامان بخشی و جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی ندارند، اما بعضی از ایشان از مؤثر بودن آن‌ها مطمئن نیستند. جدی‌ترین توصیه‌ها به جشنواره و طرح سامان بخشی از این قرار است:

- مراقب باشید که آثار داوران در جشنواره شرکت نداشته باشد و آنان ذی‌نفع نباشند.

- تربیتی دهید که در انتخاب کتاب‌ها جهت‌گیری وجود نداشته باشد.

■ در مجموع، انتظاراتی بجا و منطقی از وزارت آموزش و پرورش وجود دارد: حمایت از ناشران، تشویق نویسندگان موفق، و پرهیز از رقابت با بخش خصوصی. اما یکی دو انتظار دور از مقدرات این وزارت‌خانه نیز مطرح شده‌اند؛ مانند: بالا بردن سطح فرهنگی مخاطبان تا با چشم‌بینا به کتاب نگاه کنند!

یکی از اقدامات وزارت

آموزش و پرورش

می‌تواند خرید کتاب‌های

آموزشی مفید

برای تجهیز

کتابخانه‌های

مدارس و هنرستان‌ها

باشد

۱۳۹۱-۲۰۹

پاییز ۱۳۸۶

۴۳

چکیده‌ی یافته‌های یک پژوهش

فاطمه حدادی

شناسایی نیازهای دانش‌آموزان دوره‌ی تحصیلی ابتدایی به کتاب‌های آموزشی غیردرسی

اشاره

شاید بتوان گفت که مهم‌ترین هدف مطالعات نیازسنجی، فراهم‌سازی اطلاعات برای برنامه‌ریزان و تولیدکنندگان است. یکی از بحث‌های اساسی در حوزه‌ی برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، ضرورت تناسب برنامه‌های موجود با نیازها و مسائل فردی و گروهی است. برای مثال، توجیه منطقی گنجاندن برنامه‌ای مانند تولید کتاب‌های آموزشی در برنامه‌ی کلی مدارس، کوششی است که در جهت متناسب شدن برنامه با نیازهای دانش‌آموزان و معلمان صورت می‌گیرد. از آن‌جا که نیازها به دلیل تغییرات مداوم ساختار اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... هر جامعه متحول می‌شوند، ضروری است که در برنامه‌ها تجدیدنظر به عمل آید و هماهنگی و هم‌سویی آن‌ها با نیازهای تحول‌یابنده، همواره حفظ شود.

«شناسایی نیازهای دانش‌آموزان دوره‌ی تحصیلی ابتدایی به کتاب‌های آموزشی غیردرسی»، عنوان پژوهشی است که نامدار شاهمرادی، با نظارت دکتر حسن پاشاشریفی

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴ به سفارش «مؤسسه‌ی پژوهشی برنام‌ی درسی و نوآوری‌های آموزشی» به انجام رسانده است.

جامعه‌های آماری این تحقیق، جامعه‌ی معلمان و جامعه‌ی دانش‌آموزان پایه‌های اول تا پنجم دوره‌ی تحصیلی ابتدایی در مناطق و نواحی ۲۹ گانه‌ی سازمان آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران بود که در آموزشگاه‌های دخترانه و پسرانه به تدریس و تحصیل مشغول بودند. از جامعه‌های فوق، حجم نمونه‌ها با استفاده از جدول برآورد اندازه‌ی نمونه‌ی مورگان انتخاب شدند. حجم نمونه‌ی معلمان تحقیق ۳۸۴ نفر و حجم دانش‌آموزان هر پایه‌ی تحصیلی ۳۸۴ نفر (جمع پنج پایه ۱۹۲۰ نفر) محاسبه شد. به کمک روش‌های پرسش‌نامه و مصاحبه، داده‌ها گردآوری شدند و نیازهای دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی به کتاب‌های آموزشی غیردرسی توصیف گردید.

طرح تحقیق این پروژه زمینه‌یابی (پیمایش) است. پس از تعیین ترتیب اولویت‌های نیازهای دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی کشور به کتاب‌های آموزشی غیردرسی، رابطه‌ی بین این نیازها با برخی متغیرهای دیگر (مانند جنسیت و پایه‌ی تحصیلی) مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌های پژوهشی

نتایج تجزیه و تحلیل داده‌های مربوط به سه سؤال اول این پژوهش نشان می‌دهد که نیاز دانش‌آموزان به کتاب‌های آموزشی غیردرسی به ترتیب اولویت در پایه‌های متفاوت تحصیلی به شرح زیر است:

■ در پایه‌ی اول، کتاب‌های داستانی، کمک‌درسی ریاضی، کمک‌درسی فارسی، کمک‌درسی علوم، کتاب‌هایی با موضوعات دینی و کتاب‌هایی با موضوعات علمی.

■ در پایه‌ی دوم، کتاب‌های داستانی، کمک‌درسی ریاضی، کتاب‌هایی با موضوعات دینی، کمک‌درسی علوم، کمک‌درسی فارسی، کمک‌درسی هدیه‌های آسمانی و کتاب‌هایی با موضوعات علمی.

■ در پایه‌ی سوم، کتاب‌های داستانی، کمک‌درسی ریاضی، کتاب‌هایی با موضوعات دینی، کمک‌درسی فارسی، کتاب‌هایی با موضوعات علمی، کمک‌درسی علوم، کمک‌درسی هدیه‌های آسمانی و کمک‌درسی اجتماعی.

■ در پایه‌ی چهارم، کمک‌درسی فعالیت و کار و تمرین ریاضی، مطالب تاریخی، کمک‌درسی فعالیت و کار و تمرین درس علوم، اطلاعات علمی، کتاب فعالیت و کار و تمرین درس تاریخ، کتاب فعالیت و کار و تمرین درس جغرافیا، رمان و داستان‌های تخیلی، کتاب فعالیت و کار و تمرین درس اجتماعی، کتاب فعالیت و کار و تمرین درس فارسی، سلامت و بهداشت جسمانی، کتاب فعالیت و کار و تمرین هدیه‌های آسمانی، مسائل فرهنگی، مسائل اجتماعی و مطالب هنری.

■ در پایه‌ی پنجم، کتاب فعالیت و کار و تمرین درس ریاضی، کتاب‌های داستانی و رمان، کمک‌درسی فعالیت و کار و تمرین درس علوم، موضوعات و مطالب تاریخی، اطلاعات علمی،

متأسفانه بیشترین

کتاب‌های مورد

استفاده و موردنیاز

دانش‌آموزان در دوره‌ی

ابتدایی از نوع

کتاب‌های کمک‌درسی

کار، تمرین و تکرار

است

کتاب فعالیت و کار و تمرین درس تاریخ، کتاب فعالیت و کار و تمرین درس جغرافیا، کتاب فعالیت و کار و تمرین درس اجتماعی، مطالب هنری، کتاب فعالیت و کار و تمرین درس فارسی، کتاب فعالیت و کار و تمرین هدیه‌های آسمانی، داستان‌های پلیسی، سلامت و بهداشت جسمانی، مسائل فرهنگی و اجتماعی.

در تأیید یافته‌های این تحقیق، از مجموع مبانی نظری خصوصیات رشد شناختی کودکان دبستانی می‌توان نتیجه گرفت، این کودکان به درک مفاهیم از طریق تجربه علاقه‌مند هستند. کتاب می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا ابعاد متفاوت یک مفهوم را کشف کنند. آن‌ها از بازی‌های تخیلی و کتاب‌هایی درباره‌ی بازی‌ها و داستان‌های کوتاه لذت می‌برند. داستان‌هایی را دوست دارند که در آن‌ها، موجودات بی‌جان شخصیت پیدا می‌کنند و به‌خصوص حیوانات سخن‌گور را دوست دارند. در این دوره، برمدت توجه کودکان اضافه می‌شود و اگرچه از داستان‌های کوتاه لذت بیشتری می‌برند، ولی داستان‌های بلند را در صورتی که در هر مرحله، مطلبی یا پیامی را تمام کند و یا به سرانجام برساند نیز دوست دارند [حجازی، ۱۳۸۴].

همان‌گونه که نتایج و یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد، متأسفانه بیشترین کتاب‌های مورد استفاده و موردنیاز دانش‌آموزان در دوره‌ی ابتدایی از نوع کتاب‌های کمک‌درسی کار، تمرین و تکرار است. در این خصوص **مه‌ر محمدی (۱۳۸۴)** در گزارشی می‌نویسد: «کتاب‌های حل‌المسائل یکی از آفات بزرگ نظام آموزشی کشور هستند.

به تبع جهت‌گیری‌های نظام آموزشی، حل‌المسائل‌ها در جامعه‌ی ما این قدر با اقبال مواجه شده‌اند که مفهوم مسئله را خدشه‌دار کرده‌اند. مسئله، به لحاظ ذهنی فرد را دچار چالش می‌کند و الزاماً دارای یک پاسخ مقتدر و از پیش تعیین شده نیست و ایجاب می‌کند که دانش‌آموزان با آن مواجه شوند، در جهت‌نوسازی و بازسازی اطلاعات و تجربیات گذشته خود باشند و در سایه‌ی این تحرک ذهنی به پاسخ مسأله برسند. آن‌چه که در کتاب‌های حل‌المسائل می‌بینیم، اساساً چنین هدفی را دنبال نمی‌کند [حاجیان، ۱۳۸۵].

او در این گزارش، کتاب کمک‌آموزشی را کتابی می‌داند که در وهله‌ی اول، مطالب فشرده‌ی کتاب درسی را باز می‌کند و شرح می‌دهد، زمینه‌ی تعامل و فعالیت بیشتر را فراهم می‌کند، و اساساً سبب افزایش دانش و اطلاعات دانش‌آموزان می‌شود. از این‌که کتاب کمک‌آموزشی صرفاً به حل مسائل کتاب درسی بپردازد، باید پرهیز شود، زیرا به‌جای تقویت مهارت مطالعه، زمینه‌ی تبدیلی را در دانش‌آموزان فراهم می‌کند. در واقع، حل‌المسائل مخل جریان آموزش

است. کتاب‌های حل المسائل نسخه تجویز می‌کنند و چون دانش‌آموزان به‌عنوان نسخه از آن‌ها استفاده می‌کنند، یادگیری اتفاق نمی‌افتد. البته کتاب‌های آموزشی تمرین، فعالیت و تکرار که زمینه را برای تلاش بیشتر دانش‌آموزان فراهم می‌کنند، یعنی مثال‌های مشابه را توضیح می‌دهند و حل می‌کنند و آنان را در مورد حل مسائل راهنمایی می‌کنند، کتاب‌های مفیدی خواهند بود.

مهرمحمدی (۱۳۸۴) می‌گوید: کتاب‌های آموزشی غیردرسی کتاب‌هایی هستند که به‌طور کلی در خدمت فرایند یاددهی-یادگیری قرار دارند؛ خواه در خدمت معلم و پاسخ به نیازهای او، خواه به‌طور مستقیم برای استفاده‌ی دانش‌آموزان. نکته‌ی مهم این است که توجه کنیم، کتاب موفق کمک‌آموزشی کتابی است که به‌طرح پرسش‌ها و مسائل جدید در ذهن دانش‌آموزان می‌پردازد و شیوه‌ی پاسخ به مسئله‌ها و یاری‌رویی با موقعیت‌های مسئله‌دار را برای دانش‌آموزان تبیین می‌کند. کتاب‌های آموزشی باید مکمل کتاب‌های درسی باشند، نه این‌که به نوعی جای‌گزین کتاب‌های اصلی شوند.

نکته‌ی مهم دیگر، اختلاف سطح علمی کتاب‌های کمک‌آموزشی با کتاب‌های اصلی است. هدف تدوین کنندگان کتاب‌های کمک‌آموزشی مکمل بودن آن‌هاست، نه رقابت و آن‌چه اکنون اتفاق افتاده، رقابت است. به عبارت دیگر، رفته‌رفته این کتاب‌ها جای کتاب‌های اصلی را می‌گیرند و موجب انحراف تمامی اهداف نظام وزارت آموزش و پرورش می‌شوند. زیرا این کتاب‌ها به شیوه‌های متفاوت دروس را ارائه می‌دهند و مسائل را حل می‌کنند که در نتیجه، دانش‌آموزان را به نوعی دچار سردرگمی می‌کنند [علیمی، ۱۳۸۳].

وجود کتاب‌های کمک‌آموزشی رنگارنگ، بیشتر در مدارس غیرانتفاعی ملموس است. نظام تعلیم و تربیت باید به این نکته‌ی مهم توجه داشته باشد که همه‌ی دانش‌آموزان قادر به خرید این کتاب‌ها نیستند و اختلاف سطح علمی دانش‌آموزان از این‌جا ناشی می‌شود. در واقع، بین کتاب‌ها نوعی اختلاف طبقاتی را به‌وجود آورده‌اند. از برخی از دانش‌آموزان یکی از مدارس غیرانتفاعی در خصوص کتاب‌های کمک‌آموزشی ریاضی و کتاب درس ریاضی آن‌ها سؤال شد. در پاسخ به این سؤال که کدام کتاب مهم‌تر است، به‌راحتی گفتند: کتاب کمک‌آموزشی بهتر است و علت آن را نیز چنین توضیح دادند که این کتاب زیباتر است و تمرین‌های بیشتری دارد [ناظری، ۱۳۸۳].

یافته‌های مربوط به چهارمین سؤال پژوهشی این تحقیق نشان می‌دهد که بین نیازهای دانش‌آموزان دختر و پسر در پنج پایه‌ی تحصیلی دوره‌ی ابتدایی به کتاب‌های کمک‌درسی علوم، ریاضی، فارسی، اطلاعات علمی، تعلیمات دینی، رمان و داستان‌های بلند، تفاوت معنی‌داری وجود دارد که در این زمینه‌ها، نیازهای دانش‌آموزان دختر بیش‌تر است.

یافته‌های مربوط به پنجمین سؤال پژوهشی این تحقیق نشان می‌دهد که بین نیازهای دانش‌آموزان پنج پایه‌ی تحصیلی دوره‌ی ابتدایی به کتاب‌های کمک‌درسی علوم، ریاضی، فارسی، اطلاعات علمی، رمان و داستان‌های بلند تفاوت معنی‌داری وجود دارد. در این زمینه‌ها، نیازهای دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم از سایر پایه‌ها بیشتر است.

در نهایت، یافته‌های مربوط به ششمین سؤال پژوهشی این تحقیق نشان می‌دهد، بین نیاز دانش‌آموزان پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی به کتاب‌های کمک‌آموزشی غیردرسی (دروس

**کتاب موفق
کمک‌آموزشی کتابی
است که به طرح
پرسش‌ها و مسائل
جدید در ذهن
دانش‌آموزان
می‌پردازد و شیوه‌ی
پاسخ به مسئله‌ها و یا
یاری‌رویی با
موقعیت‌های
مسئله‌دار را برای
دانش‌آموزان تبیین
می‌کند**

فارسی و دینی، مطالب تاریخی و رمان و داستان‌های تخیلی) با معدل درسی آن‌ها رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

چند پیشنهاد

■ بسیاری از آزمودنی‌ها، علت عدم مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی را گران بودن قیمت این کتاب‌ها دانسته‌اند. لذا پیشنهاد می‌شود که قیمت کتاب‌های آموزشی با استفاده از امکانات دولتی به نحوی تعیین شود که مانند کتاب‌های آزاد نباشد تا افراد مناطق محروم بتوانند، به نحو مطلوبی از این کتاب‌ها استفاده کنند.

■ برنامه‌های درسی مدارس، با اصول تربیتی جدید و تنوع منابع آموزشی طراحی شوند تا بتوان از وضعیت کنونی که محور برنامه‌ها، کتاب درسی است، به تدریج خارج شویم.

■ در نشر کتاب‌های آموزشی غیردرسی، به نیازهای تعیین شده در یافته‌های این پژوهش توجه شود. زیرا این نیازها، مبنای لازم برای تولید این نوع کتاب‌ها را مشخص می‌سازند.

■ میزان مراجعه و مطالعه‌ی کتب غیردرسی برای دانش‌آموزان به عنوان یکی از معیارهای موفقیت تحصیلی به حساب می‌آید و برای اعطای مدارج تحصیلی و حتی ورود به دانشگاه می‌توان آن را در نظر گرفت.

■ باتوجه به نظرات معلمان در انتهای پرسش‌نامه‌های تحقیق، برای ترغیب دانش‌آموزان به مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی، زنگ کتاب‌خوانی و مطالعه، در ساعات درسی مدارس در نظر گرفته شود. با تغییر محتوای زنگ انشا نیز دانش‌آموزان می‌توانند مطالعه‌ی بیشتری داشته باشند.

■ ناشران، نیازهای دانش‌آموزان در این پژوهش را در نظر بگیرند و کتاب‌های مورد نیاز دانش‌آموزان را، با هماهنگی وزارت آموزش و پرورش، در اختیار آنان قرار دهند.

■ با ارسال نرم‌افزارهای آموزشی برای دانش‌آموزان، در تأمین نیازهای آموزشی برگرفته از یافته‌های این پژوهش اقدام شود.

یافته‌های مربوط به

چهارمین سؤال

پژوهشی این تحقیق

نشان می‌دهد که بین

نیازهای دانش‌آموزان

دختر و پسر در

پنج پایه‌ی تحصیلی

دوره‌ی ابتدایی به

کتاب‌های

کمک درسی علوم،

ریاضی، فارسی،

اطلاعات علمی،

تعلیمات دینی، رمان و

داستان‌های بلند،

تفاوت معنی‌داری

وجود دارد

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۴۸

۲۰۹۰۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۴۹

کارنگاتور: مهدی صادقی

آبان ۱۳۸۶

دوره‌ی آموزشی ابتدایی و راهنمایی

بیانیه‌ی هیئت داوران ششمین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد

بیانیه‌ی هیئت داوران کتاب‌های آموزشی دوره‌ی

ابتدایی

◀ حوزه‌ی تعلیم و تربیت دینی و قرآن

آموزش و پرورش ابتدایی در واقع نقطه‌ی ورود به مسیری طولانی و مهم در زندگی کودکان ماست. اگر برای این دوره به خصوص در حوزه‌ی تعلیم و تربیت دینی به خوبی برنامه‌ریزی شود و به اجرا درآید، قطعاً ضمانت کافی برای کسب موفقیت‌های آتی در زندگی فراهم خواهد آمد. کتاب‌های آموزشی مهم‌ترین سند عینی و محصول برنامه‌ریزی آموزش و پرورش است. هیئت داوران در بررسی انجام شده روی کتاب‌های رسیده به دبیرخانه‌ی جشنواره ضمن داوری و تحلیل محتوای آن‌ها به موارد زیر رسیدگرید که به اختصار بیان می‌شود:

۱. ما در تهیه‌ی کتاب‌ها و تدوین برنامه‌های گوناگون برای کودکان از حیطة‌ی عاطفی که جنبه‌های اخلاقی را گسترش می‌دهند، غافل مانده‌ایم. اغلب کتاب‌ها بر اساس حوزه‌ی شناختی تدوین می‌شوند و به خصوص در حوزه‌ی دینی، بیشتر مسائل تاریخی مطرح می‌گردند. به علاوه، در مسائل شناختی نیز به جای آن که قسمت عمده‌ای از کتاب مبتنی بر تفکر خلاق باشد، به محفوظات و یادگیری انفعالی اختصاص دارد.

۲. مشکل دوم شاید این باشد که جامعه و جامعه‌ی فرهنگی ما به برنامه‌های دوره‌ی ابتدایی نگاهی تحقیرآمیز دارد و تصور می‌کند، به خاطر پایین بودن سن فراگیرندگان و روحیه‌ی فرمان‌بری و اطاعت آنان، از نظر برنامه‌ریزی و تهیه‌ی بسته‌های فرهنگی و کتاب نیز به تخصص کمتری نیاز دارد و در نتیجه از ارزش کم‌تری نیز برخوردار است بر این اساس، کتاب‌هایی که برای این دوره‌ی آموزشی تولید می‌شوند، متأسفانه از ارزش علمی بسیار پایینی برخوردارند.

۳. سطح تحصیلات و تخصص افرادی که در این زمینه مشغول کار هستند، پایین است. در حالی که باید در جامعه زمینه‌ای ایجاد شود تا کسانی که در ارتباط با کودکان و فعالیت‌های فرهنگی آنان کار می‌کنند، از تحصیلات بالاتری برخوردار باشند.

۴. اغلب نویسندگان، قبل از تولید محتوا، اهداف آموزش و پرورش و راهنمای برنامه‌ی درسی دوره را مطالعه نکرده‌اند و گاه دیده می‌شود، کتاب‌هایی ارسال شده‌اند که با اهداف آموزش

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۵۲

- رسمی نه تنها تفاوت بلکه در تناقض هستند.
۵. محتوای اکثر کتاب‌ها به پرورش، تقویت فکر، خلاقیت و ابتکار دانش‌آموزان منجر نمی‌شود.
 ۶. در برخی از کتاب‌ها، علاوه بر فقدان انسجام، هماهنگی و ارتباط منطقی میان قسمت‌های گوناگون دیده نشده، اشتباهات علمی و ادبی مشاهده می‌شود.
 ۷. در اکثر کتاب‌ها، رنگ‌ها، شکل‌ها، طرح‌ها و حتی بیان پرسش‌ها در برانگیختن ذوق و شوق خواننده مؤثر نیستند و یا با گروه سنی آنان مطابقت ندارند.
 ۸. کتاب‌ها عموماً فعالیت‌های گروهی ندارند و روحیه‌ی خردگرایی را گسترش می‌دهند.
 ۹. جنس کاغذ و جلد کتاب‌ها و اندازه‌ی برخی از آن‌ها بسیار نامناسب به نظر می‌رسد.

پیشنهادها

۱. در تولید کتاب‌های آموزشی، هدف‌های کلی و راهنمای برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی با دقت نظر بیشتری مطالعه شود تا محتوای کتاب پاسخ‌گوی هدف‌ها باشد.
۲. قبل از تولید کتاب‌های آموزشی، از طریق مطالعه‌ی پژوهش‌های انجام شده، نیازهای جامعه و ضرورت‌های تولید این گونه کتاب‌ها معلوم شود، تا محتوا جوابگوی این نیازها باشد.
۳. اگر در تولید کتاب‌ها، از یافته‌های روان‌شناسان و جامعه‌شناسان بهره گرفته شود، بسیار مفید خواهد بود. به‌ویژه محتوای کتاب نباید با یافته‌های روان‌شناسی رشد معارض باشد.
۴. لازم است، بین محتوای کتاب‌های تهیه شده در حوضه‌ی دینی و قرآن با سایر کتاب‌های علوم انسانی ارتباط افقی برقرار نمود.
۵. محتوای کتاب‌های آموزشی باید طوری تدوین شود که کودکان علاوه بر ایجاد رابطه عاطفی نسبت به علوم و معارف دینی، بینش و بصیرت نیز پیدا کنند تا موجب درک توالی مباحث و وحدت نظر دانش‌آموزان شود. هم‌چنین، این کتاب‌ها باید مخاطبان را با ویژگی‌های فرهنگی جامعه‌ی اسلامی ایران آشنا سازند.

◀ حوزه‌ی آموزش تربیت بدنی

مهم‌ترین عامل رشد و رونق کتاب‌های آموزشی، وجود برنامه‌ی درسی است. درس تربیت بدنی در طول ۸۰ سال نظام تعلیم و تربیت مدرسه‌ای در ایران، از وجود برنامه‌ی درسی بی‌بهره بوده است، و صرفاً طی پنج سال اخیر، با همت دست‌اندرکاران تربیت بدنی در دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی و نیز معاونت تربیت بدنی، در هر سه دوره‌ی تحصیلی از برنامه‌ی درسی برخوردار شد. جالب است که بدانیم، برنامه‌ی درس تربیت بدنی در دوره‌ی ابتدایی، دومین درس پس از درس قرآن مجید است که پس از انقلاب شکوهمند اسلامی از «شورای عالی آموزش و پرورش» مجوز اجرای سراسری دریافت کرد.

با وجود آن که برنامه‌های درسی قبل از اجرای سراسری دوباره به صورت آزمایشی اجرا می‌شوند و تأییدیه دریافت می‌کنند، ولی رشد و گسترش آن‌ها تا حد زیادی تابع اجرای سراسری است. دقیقاً از همین طریق است که کمبودها به مرور زمان مشخص و ذهن متخصصان و دست‌اندرکاران برای رفع نارسایی‌ها فعال می‌شود. قلم‌ها به جریان می‌افتد و آثار متعدد، پر از

به نویسندگان
مؤلفان و مترجمان
توصیه می‌شود
پیشنهادهای
چشنواره‌های قبل را
جامه‌ی عمل
بپوشانند

۱۳۹۱

پاییز ۱۳۸۶

۵۳

ایده‌ها و راه‌حل‌های کاربردی مؤثر شکل می‌گیرد.

متأسفانه، با وجود زحمات فراوان در تدوین برنامه‌ی نوین درس تربیت‌بدنی و طی مراحل قانونی و دریافت مجوز ورود به ساعت آموزشی مدارس، مسئولان اجرایی در اجرای آن قوی عمل نکردند و به همین دلیل، رشد سریع آن دچار وقفه شده است. این موضوع، ارتقای سطح کمی و کیفی کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی تربیت‌بدنی را که در ابتدای کار شاهد شکوفایی آن بودیم، دچار وقفه کرد. مقایسه‌ی آمار روبه‌رشد کتاب‌های دریافتی در دروس دیگر از جشنواره‌های گذشته تا کنون با درس تربیت‌بدنی، اختلاف معناداری را نشان می‌دهد و گواه ظلم دوچندانی است که به این رشته‌ی درسی می‌شود. هیئت‌دوران، مهم‌ترین عامل کم‌توجهی نویسندگان و مترجمان را به کتاب‌های تربیت‌بدنی، مورد فوق می‌داند و پیشنهاد‌های خود را در دو بند به شکل زیر ارائه می‌نماید:

الف) به مسئولان اجرایی توصیه می‌شود، نسبت به اجرا، نظارت بر اجرا، و دعوت از متخصصان به منظور ارائه‌ی راه‌حل‌های مناسب کاربردی برای برنامه‌ی درسی تربیت‌بدنی اقدام کنند.

ب) به نویسندگان، مؤلفان و مترجمان توصیه می‌شود، پیشنهاد‌های جشنواره‌های قبل را در موارد زیر جامعه‌ی عمل بیوشانند:

۱. تألیف یا ترجمه‌ی آثاری در زمینه‌ی روش‌های متنوع تدریس تربیت‌بدنی در دوره‌ی ابتدایی.
۲. تألیف یا ترجمه‌ی کتاب‌های کمک‌درسی در زمینه‌ی مؤلفه‌های آمادگی جسمانی و حرکتی برای دانش‌آموزان با توجه به برنامه‌ی درسی و ضعف‌های فعلی آنان در موارد مذکور.
۳. تألیف کتاب‌هایی با موضوع بازی‌های بومی و محلی، با روشی متناسب با روش‌های تدریس و ارزش‌یابی برنامه‌ی درسی و اهداف آن.

◀ حوزه‌ی آموزش ریاضی

دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی نیازهای متفاوتی دارند که جمعی از این نیازها می‌باید با غنی‌سازی برنامه‌های درسی تحقق یابند. چنانچه کتب درسی این دوره با دقت و برنامه‌ریزی‌های مناسب با یک تحول فرهنگی و آموزشی روبه‌رو شوند، می‌توانند نیازهای متفاوت دانش‌آموزان را پاسخ‌گو باشند.

در این برهه چنین امری هنوز تحقق نیافته، اما در چندساله‌ی اخیر، کتاب‌های آموزشی با روندی بسیار سریع، گام بسیار مهمی را در جهت غنی‌سازی این نیازها برداشته‌اند. در کتاب‌های آموزشی، چهار اصل مهم یادگیری مورد توجه قرار گرفته که بدین شرح است:

- ایجاد یادگیری خلاق در جهت خلق مفاهیم و توجه زیاد به مخاطبان خلاق؛
- ایجاد یادگیری هدف‌مند در جهت رسیدن به هدف‌های مشخص و حذف موارد غیرضروری؛
- ایجاد یادگیری فعال در جهت رسیدن به مهارت‌های اصلی و پرورش مهارت؛
- ایجاد یادگیری تحلیلی و تجزیه‌ای در جهت تقسیم‌بندی اهداف و در نهایت ایجاد یک حلقه‌ی ارتباطی بین مفاهیم.

در کتاب‌های آموزشی
چهار اصل مهم
یادگیری مورد توجه
قرار گرفته
ایجاد یادگیری خلاق
ایجاد یادگیری هدف‌مند
ایجاد یادگیری فعال
ایجاد یادگیری تحلیلی
و تجزیه‌ای

چهارم ۲۰۹۱

پاییز ۱۳۸۶

۵۴

کتاب‌های آموزشی ریاضی دارای نقاط قوت و ضعف بسیار نیز هستند که با مشخص کردن این نکات امید است، کلیه‌ی مراکز انتشاراتی با در نظر گرفتن آن‌ها با دقت و توجه بیشتری در دوره‌های بعدی شرکت کنند.

نقاط قوت

- استفاده از کاغذ و نوع چاپ بهتر نسبت به گذشته در بسیاری از کتاب‌ها.
- جذابیت‌نمای ظاهری کتاب‌ها.
- رعایت مسائل فرهنگی در بسیاری از کتاب‌ها.
- تعدد زیاد کتاب‌های آموزشی ریاضی.
- مجزا بودن کتاب‌های آزمون از کتاب‌های محتوایی.
- توجه به انتشار کتاب راهنمای معلم. در این دوره، کتاب راهنمای معلم هم در دو جلد دیده شد.
- علاقه‌مندی معلمان به چاپ کتاب و کسب امتیازهای لازم.

نقاط ضعف

- فقدان فهرست در بیشتر کتاب‌ها و هم‌چنین نبودن منابع و مآخذ در ابتدا و انتهای کتاب‌ها.
- مناسب نبودن قطع بسیاری از کتاب‌ها.
- عدم استفاده از هنر معماری ایرانی و استفاده از طرح‌ها و عکس‌های خارجی.
- نبود انسجام و توالی مطالب در بسیاری از کتاب‌ها.
- نداشتن ویراستاری مناسب و محسوس بودن غلط‌های املایی در نوشته‌ها و سؤالات.
- استاندارد نبودن سؤالات و تست‌های ریاضی.
- مشابه بودن کتاب‌های آزمون‌های ریاضی.

◀ حوزه‌ی آموزش زبان و ادبیات فارسی

زبان مهم‌ترین وسیله‌ی برقراری ارتباط و تکیه‌گاه اندیشه‌ی نوع بشر، و ادبیات عالی‌ترین شکل تجلی آن است. در کشور ما، زبان فارسی عامل وحدت ملی و فارسی، معیار زبان رسمی کشور است. از این‌رو آموزش زبان و ادبیات فارسی با توجه به حیطه‌های متفاوت شناختی، عاطفی و مهارتی، به‌عنوان یک برنامه‌ی درسی مستقل، مهم‌ترین هدف آموزش و پرورش در دوره‌ی ابتدایی بوده است و تأثیر رمزگشایی آن در فهم سایر علوم که هر یک به تنهایی برنامه‌ی درسی مستقلی محسوب می‌شوند نیز به روشنی آشکار است. به‌همین دلیل، در طرح سامان بخشی و جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد، حوزه‌ی آموزش زبان و ادبیات فارسی، همواره جایگاه ویژه‌ای را به‌خود اختصاص داده است.

کمیته‌ی داوران حوزه‌ی آموزش زبان و ادبیات فارسی با سپاس از برگزارکنندگان جشنواره‌ی ششم، متولیان طرح سامان بخشی و پدیدآورندگان کتاب‌های آموزشی - که نمونه‌ای از تولیدات خود را برای بررسی به دبیرخانه‌ی جشنواره ارسال داشتند - علاوه بر انتخاب و معرفی آثار برتر، حاصل بررسی‌های خود را در راستای تبیین وضعیت تولید

شتاب زدگی در تولید
سیب شده است
تا شاهد پیدایش
و حضور کتاب‌های ماندگار
نباشیم

۲۰۹۱۹۱

پاییز ۱۳۸۶

۵۵

کتاب‌های آموزشی این حوزه، طی سه سال گذشته، به شرح زیر اعلام می‌دارد:

۱. عدم رشد کیفی

علی‌رغم آن که آمار کلی کتاب‌های مورد بررسی در جشنواره‌ی ششم، نسبت به جشنواره‌ی چهارم بیش از دوبرابر افزایش نشان می‌دهد، فقدان توازن در آمار تولید کتاب‌های طبقات گوناگون حوزه‌ی آموزش زبان و ادبیات فارسی، و عدم رشد کیفیت تولید، یکی از نکات قابل تأمل در این دوره است.

گرایش و استقبال ناشران به سرمایه‌گذاری در زمینه‌ی تولید کتاب‌های کار و تمرین، نشانه‌ی نیاز و رغبت مخاطبان به تهیه‌ی این‌گونه آثار است. اما با کمال تأسف باید گفت که شتاب‌زدگی در تولید، و تمایل به تأمین سلیقه‌ی مخاطب عام، سبب شده است تا شاهد پیدایش و حضور کتاب‌های ماندگار در این طبقه نباشیم. در کنار جمع معدودی از کتاب‌های به‌راستی مضر و آسیب‌رسان، شاهد حضور تعداد بسیاری کتاب متوسط هستیم که زبان و فایده‌ی آن‌ها چندان جدی و تأمل‌برانگیز نیست.

در مجموع علی‌رغم افزایش آمار تولید در طبقه‌ی کتاب‌های کار و تمرین، براینده کلی از وضعیت موجود در این طبقه، بیانگر عدم رشد کیفیت تولید در طول سال‌های اخیر بوده است.

۲. مشابهت در تولید و عدم نوآوری

شبهات بسیار نزدیک آثار تولید شده از نظر نوع ساختار، نحوه‌ی گزینش و سازمان‌دهی محتوا، بهره‌گیری از عناوین و تصاویر یکسان - خصوصاً در طبقه‌ی کتاب‌های کمک‌درسی - یکی از نکات قابل توجه در بررسی‌های داوری بود. یکی از دلایل این امر، تمایل پدیدآورندگان به انتخاب عناوینی بوده است که به‌طور مستقیم معرف محتوای کتاب باشد و بی‌واسطه با مخاطب ارتباط برقرار کند. این موضوع سبب شده است، عنوان برخی از کتاب‌ها نسبتاً مشابه یا کاملاً یکسان باشد. از جمله، عنوان «کتاب کار فارسی اول (تا پنجم) دبستان (ابتدایی)» یکی از عناوین مشترک در کارنامه‌ی تولید اکثر ناشران آموزشی طی سه سال گذشته بوده است.

در همین رابطه باید خاطر نشان کرد، برخی از عناوین انتخاب شده برای تعدادی از کتاب‌های کار و تمرین با محتوای آن‌ها تناسب ندارد. انتخاب عناوینی که گرایش اختصاصی بعضی از کتاب‌ها را به پرورش و تقویت یک مهارت (خواندن) یا پاره‌مهارت‌زبانی (املا نویسی) نشان می‌دهد، انتظارات ویژه‌ای را در مخاطبان برمی‌انگیزد که متأسفانه باید گفت، محتوای تعدادی از این کتاب‌ها این انتظارات را برآورده نمی‌سازند. گاه نیز تمریناتی در این کتاب‌ها ارائه شده است که برای تقویت مهارت‌ها و پاره‌مهارت‌های دیگر کاربرد دارند و حتی مطالبی در تلفیق با سایر دروس و کاملاً بی‌ارتباط با عنوان اختصاصی کتاب ارائه شده است.

۳. ناگواری وضعیت تصویرگری و حرکت روبه‌اضمحلال آن

امکان بهره‌گیری آسان از منابع تصویری ارزان و رایگان سبب روی‌گردانی ناشران از هنرمندان علاقه‌مند به فعالیت در زمینه‌ی تصویرگری کتاب‌های کودک، و نزول وضعیت تصویرگری کتاب‌های آموزشی، بویژه کتاب‌های کمک‌درسی شده است. برخی از آسیب‌های

ناشی از چنین رخدادی عبارت اند از:
 الف) شباهت کتاب‌ها از نظر تصویرگری؛
 ب) فقدان ارتباط بین تصاویر و محتوای کتاب‌ها؛
 ج) ناهم‌خوانی فرهنگی تصاویر؛
 د) ناهماهنگی تصاویر یک کتاب از نظر نوع تکنیک تصویری، کیفیت، جذابیت، نوع رنگ‌آمیزی و...؛
 هـ) تولید محتوا بر اساس تصاویر موجود.

۴. گرایش به مجموعه‌سازی

اگرچه تمایل به مجموعه‌سازی در زمینه‌ی تولید کتاب‌های آموزشی به‌خودی‌خود نمی‌تواند متضمن رشد کیفی تولید نیز باشد، اما بالقوه می‌تواند امکان آن را فراهم کند که ارتباط طولی در یک برنامه‌ی درسی - در پایه‌های متفاوت تحصیلی - به نحوه مطلوب‌تری مورد توجه قرار گیرد. مجموعه‌سازی هم‌چنین می‌تواند سبب شود تا بین موضوعات گوناگون درسی در یک پایه‌ی تحصیلی نیز ارتباط عرضی مناسبی برقرار شود.
 در مجموعه‌سازی، معمولاً از جلد‌های کمابیش مشابه و ویژگی‌های مشترک استفاده می‌شود، اما در عین حال تصویر جلد هر کتاب باید بتواند ارتباط موضوعی و پایه‌ای خود را نیز نشان دهد. متأسفانه در برخی مجموعه‌کتاب‌های مورد بررسی ملاحظه شد که به ارتباط موضوعی طرح و تصاویر روی جلد یا ارتباط پایه‌ای آن‌ها توجه بایسته صورت نگرفته بود.

۵. بی‌توجهی به قواعد رسم‌الخط و اصول نشانه‌گذاری و نحوه‌ی نگارش

بهره‌گیری از قواعد رسم‌الخط و صورت‌های صحیح نوشتن کلمه‌ها در تولید کتاب‌های آموزشی، بسیار حائز اهمیت است؛ به‌ویژه آن‌که مخاطبان این‌گونه کتاب‌ها نوسوادانی هستند که هنوز شکل صحیح املا‌ی کلمه‌ها در ذهنشان تثبیت نشده است. تقریباً تمامی آثاری که در گروه کتاب‌های کمک‌آموزشی مورد بررسی قرار گرفته‌اند، به‌واسطه‌ی بی‌توجهی پدیدآورندگان به ضرورت رعایت رسم‌الخط و اصول نشانه‌گذاری، عملاً نامناسب و از جهاتی با اهداف آموزش مهارت‌های زبانی در تعارض بوده‌اند. متأسفانه به‌دلیل سهولت‌انگاری و شتاب‌زدگی، حتی در تعدادی از کتاب‌های کمک‌درسی نیز این نکات مهم به‌درستی رعایت نشده است. نمونه‌هایی از مصادیق این ناهماهنگی‌ها عبارت‌اند از:

الف) بی‌توجهی به لزوم حذف همزه‌ی پایانی؛

ب) عدم به‌کارگیری، یا کاربرد نامناسب و نابه‌جای علامت تشدید؛

ج) بی‌توجهی به قواعد اتصال و انفصال پیشوندها، پسوندها، کلمه‌های مرکب و...؛

د) وجود غلط‌های چاپی و حتی املا‌یی.

از جمله ویژگی‌های مورد انتظار در رابطه با شیوه‌ی نگارش کتاب‌های آموزشی، توجه به ملاحظات زبانی، ذخیره‌ی واژگان و معانی در ذهن مخاطبان، به‌کارگیری اصول نشانه‌گذاری و برقراری ارتباط مؤثر و برانگیزنده است که متأسفانه در بسیاری از کتاب‌های مورد بررسی، به آن توجه بایسته نشده است. از جمله مصادیق قابل ذکر در همین رابطه موارد زیر است:

بهره‌گیری آسان
 از منابع تصویری
 ارزان و رایگان
 سبب نزول
 وضعیت تصویرگری
 کتاب‌های آموزشی
 شده است

الف) انتقال پیام با استفاده از جمله‌های طولانی و واژگان نامأنوس.
ب) استفاده از کلمه‌های خارج از کتاب درسی - در موارد غیرمجاز - به‌ویژه در کتاب‌های تمرین و ارزش‌یابی املا.
ج) عدم استفاده از اصول نشانه‌گذاری (کاربرد نقطه، ویرگول، علامت‌های تعجب و سؤال، ...)
د) بی‌توجهی به اصول ساختاربندی متن، پاراگراف‌بندی و ...

پیشنهادات

- دلایل انتخاب آثار برگزیده و تقدیری بیان شود. این امر می‌تواند در شفاف‌سازی وضعیت داوری، تعیین سهم و نقش هریک از عوامل تأثیرگذار در گزینش کتاب، و تصمیم‌گیری مخاطبین در اقدام به تهیه و مطالعه‌ی این آثار تأثیر به‌سزایی داشته باشد.
- وضعیت رسم‌الخط کتاب‌های آموزشی، به دلیل فقدان شیوه‌نامه‌ی دقیق و روشن در این زمینه، بسیار نابه‌سامان است و جای دارد که یکی از دفاتر سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی درسی به‌عنوان متولی اصلی، هرچه سریع‌تر نسبت به تولید و انتشار آن اقدام کند.
- یکی دیگر از اقدامات ضروری، ارسال قلم خط‌آموزان AMOZAN - قلم خط آموزشی کتاب‌های فارسی دوره‌ی ابتدایی - برای ناشران آموزشی، به‌ویژه آنان است که در زمینه‌ی تولید کتاب‌های کمک‌درسی حوزه‌ی آموزش زبان و ادبیات فارسی فعالیت می‌کنند و هنوز به این قلم خط دسترسی ندارند. حتی می‌توان امکان دانلود کردن آن را از روی بخش کتاب سایت Roshdmag.ir فراهم آورد.
- در انتخاب و معرفی کتاب‌های برگزیده و تقدیری، سیاست برنامه‌ریزان جشنواره باید به‌نحوی باشد که به تعداد طبقات و پایه‌های تحصیلی، حق انتخاب و معرفی کتاب برای داوران در نظر گرفته شود. زیرا کتاب‌های طبقات گوناگون به واسطه‌ی تفاوت‌های اساسی در اهداف تولید و محتوای ارائه شده، از یک جنس و قابل مقایسه با یکدیگر نیستند. ضمن آن که از نظر مخاطبین نیز، اطلاع از اخباری که با توسل به آن بتوانند مناسب‌ترین کتاب‌های تولید شده در طبقات مفروض از حوزه‌های آموزشی و پایه‌های تحصیلی مربوط به خود را شناسایی کنند، بسیار حائز اهمیت است.
- در جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد، بخش جانبی به معرفی نوآوری‌ها و ابتکارات در جهت تدوین یک‌رویکرد، و روش و الگوی تدریس متفاوت در آموزش مهارت‌های زبان فارسی اختصاص داده شود تا راه برای ظهور خلاقیت‌ها در این حوزه بسته نماند.

◀ حوزه‌ی آموزش علوم تجربی

تأثیر شگرف علوم تجربی بر توسعه‌یافتگی و بهبود زندگی بشر انکارناپذیر است. در این زمینه، توجه به آموزش علوم تجربی برای نیل به توسعه‌ی پایدار در هر کشور ضروری است. توسعه‌ی جز با پرورش و تربیت شهروندانی که از دانش و اطلاعات کافی در تمام زمینه‌های علمی برخوردار باشند، علمی بیندیشند و علمی عمل کنند، و بتوانند آن‌چه را که آموخته‌اند در زندگی روزمره به کار گیرند، امکان‌پذیر نخواهد شد.

بهره‌گیری از قواعد
رسم‌الخط
و صورت‌های
صحیح نوشتن کلمه‌ها
در تولید
کتاب‌های آموزشی
بسیار
حائز اهمیت است

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۵۸

بدیهی است که آموزش و پرورش رسمی در کشور ما، عهده‌دار این امر خطیر است، اما پیشرفت سریع علوم و حجم عظیم مفاهیم و یافته‌های علمی که هر روز نیز بر میزان آن افزوده می‌شود، فعالیت دیگر بخش‌های فرهنگی جامعه را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. آموزش و پرورش شهروندان با هدف دستیابی به توسعه‌ی پایدار نیازمند حرکت منسجم و هماهنگی تمام بخش‌های فرهنگی است که به شکلی در آموزش و پرورش عمومی نقش مؤثری ایفا می‌کنند. به همین دلیل، جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد، فرصت مناسبی برای شناسایی و معرفی چنین کتاب‌هایی به دانش‌آموزان، معلمان و کارشناسان و سپاس از مؤلفان، مترجمان و دست‌اندرکارانی است که به تهیه، چاپ و نشر این کتاب‌ها پرداخته‌اند.

کمیته‌ی داوری کتاب‌های آموزشی در حوزه‌ی درس علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی با در نظر داشتن این مطالب، کار داوری و بررسی کتاب‌های دریافتی در این حوزه را در دو مرحله انجام داد. به طوری که در ادامه نظر پدیدآورندگان کتاب‌های آموزشی را به موارد مطروحه‌ی زیر جلب می‌نماید:

۱. شناساندن جنبه‌های کاربردی علوم تجربی و نقش این علوم و توسعه‌ی پایدار، موضوعی است که ضرورت دارد، ناشران آن را مدنظر داشته باشند.

۲. تدوین و تألیف کتاب‌هایی که در حوزه‌ی یاد شده برای دانش‌آموزان منتشر می‌شوند، باید علاوه بر ارائه‌ی مفاهیم علوم تجربی، به برقراری ارتباط با زندگی و نیازهای دانش‌آموزان نیز توجه شود. این کتاب‌ها باید بر پرورش خلاقیت و ایجاد نگرش علمی در آنان مبتنی باشند.

۳. بجاست که برای هدر نرفتن سرمایه‌ها در نشر، ناشران از هدف‌های آموزش علوم تجربی و به طور کلی هدف‌های آموزش علوم در دنیا، و به تبع آن در ایران آگاه باشند.

۴. از آن‌جا که در فرایند داوری، به میزان هماهنگی محتوای کتاب‌های آموزشی، از نظر انتخاب و سازمان‌دهی، با ویژگی‌های مخاطبان توجه می‌شود، ضروری است که تولیدکنندگان کتاب‌ها، گروه سنی مخاطب خود را به وضوح مشخص کنند.

۵. با توجه به سهم ناچیز تولید بومی (تألیف) در برابر موج بسیار قوی واردات (ترجمه)، لازم است تولیدکنندگان و ناشران عزیز برای این موضوع مهم اهمیت بسیار قائل شوند.

۶. در تألیف کتاب‌ها، از روش یاددهی سنتی پرهیز و به روش‌های تدریس فعال توجه خاص مبذول شود.

۷. تناسب سطح واژگان به کار رفته در متن با سن و دوره‌ی تحصیلی مخاطب رعایت شود.

۸. آموزش زبان فارسی به طور غیر مستقیم تقویت شود.

۹. به سفیدخوانی بیشتر توجه شود.

۱۰. لازم است نویسندگان و ناشران، به تولید کتاب‌های مهارتی و روشی برای معلمان و اولیا، و هم چنین کتاب‌هایی که سواد علمی را گسترش می‌دهند و مهارت‌های فرایندی در پروژه‌های عملی و هنری را در نظر دارند، توجه بیشتری نشان دهند.

◀ حوزه‌ی آموزش روش‌های یاددهی-یادگیری

آمادگی برای زندگی، در جهانی که «هر لحظه در تغییر است»، نیازمند به کارگیری روش‌های مناسب یاددهی-یادگیری در زندگی، اعم از خانه، مدرسه و اجتماع است.

دلایل انتخاب

آثار برگزیده و

تقدیری می‌تواند

در تصمیم‌گیری

مخاطبین در اقدام

به تهیه و مطالعه‌ی

این آثار

تأثیر به‌سزایی

داشته باشد

۲۰۹۱۹۱

پاییز ۱۳۸۶

۵۹

این نکته، سنگینی بار کتاب‌های حوزه‌ی «روش‌های یاددهی-یادگیری» را در مجموعه‌ی کتاب‌های منتشره روشن می‌کند. شاید سخن **موننتی** در این مورد کاملاً رسای مقصود باشد که گفت: «مغز انباشته به کار نمی‌آید، مغز پرورده می‌باید.» رویکرد داوران جشنواره‌ی ششم در حوزه کتاب‌های روشی نیز همین بوده است.

خوش‌بختانه کتاب‌های برگزیده و تقدیری این گروه واجد شرایط برای قرار گرفتن در این رویکرد بوده‌اند و با این نگاه، به ناشران و نویسندگان ارجمند توصیه می‌شود:

■ نیازهای واقعی زندگی مخاطبان- نه نیازهای امتحان و... را در مرکز فعالیت‌های خود قرار دهند.

■ به موضوع بومی بودن و بومی کردن توضیحات و مثال‌ها توجه کنند.

■ از تکرار پرهیزند و روی آوردن به «نو» را در سرلوحه‌ی برنامه‌ی کار خود قرار دهند؛ زیرا که «نو» را حلاوتی دگر است».

■ اهداف برنامه‌های درسی را در نظر داشته باشند، نه محتوای کتاب‌های درسی.

■ در جهت روایی و شیوایی هرچه بیشتر سخن در نوشته‌ها و ترجمه‌ها بکوشند.

■ به ارائه‌ی تجربه‌های مستند و عملی در محیط واقعی در فرایند مدیریت یادگیری، با تکیه بر روش‌های جدید توجه داشته باشند.

◀ حوزه‌ی آموزش مطالعات اجتماعی

هیئت داوران، پس از بررسی کتاب‌های منتشر شده در زمینه‌ی مطالعات اجتماعی، کمبودها و خلأهایی جدی را در این زمینه شناسایی کردند که از ناشران محترم و نویسندگان کتاب‌های آموزشی درخواست می‌شود، به این موارد توجه کنند و انشاءالله در زمینه‌ی رفع کمبودها بکوشند:

۱. اغلب کتاب‌های موجود در زمینه‌ی مطالعات اجتماعی، در حوزه‌ی اجتماعی نوشته یا ترجمه شده است و کمبودی جدی در زمینه‌ی آموزش‌های جغرافیایی، تاریخی و اقتصادی وجود دارد. برای مثال، به شناخت پتانسیل‌های طبیعی ایران، مناطق و محیط‌های مختلف کشور، رابطه‌ی انسان و محیط در نواحی متفاوت ایران، سدها، پل‌ها، قنات‌ها و... توجهی نشده است.

۲. جای آموزش‌های تاریخی و معرفی وقایع تاریخی، میراث تاریخی و فرهنگی و نیازها، و یا چگونگی زندگی اجتماعی مردم در گذشته و در قرون متفاوت خالی است.

۳. به آموزش‌های اقتصادی، الگوهای مصرف، هزینه، بودجه و پس‌انداز، و معرفی پول، بانک، بیمه و امثالهم توجهی نشده است.

۴. در میان کتاب‌های منتشر شده، تعداد کتاب‌هایی که به معرفی مفاخر، دانشمندان و شخصیت‌های علمی- فرهنگی کشور ایران می‌پردازند، بسیار معدود است. به عبارت دیگر، باید ارتقای هویت اسلامی- ایرانی کودکان در رأس توجه قرار بگیرد.

۵. اکثر کتاب‌های منتشر شده در این زمینه ترجمه است که معمولاً با فرهنگ ما مغایرت دارد و یا برای بچه‌ها نامأنوس است. جای تأسف دارد که ناشران و مترجمان به جای وقت و هزینه‌ای که صرف ترجمه‌ی برخی مسائل ساده و روزمره می‌کنند، به مسائل اجتماعی

کودکان کشور توجه ندارند و در زمینه‌ی آموزش‌های لازم متناسب با فرهنگ بومی ما تلاشی نمی‌کنند.

۶. به طور کلی، ارتباط کتاب‌های دانش‌افزایی و تکمیلی منتشر شده با موضوعات و برنامه‌ی درسی مطالعات اجتماعی ضعیف است.

۷. در برخی از موضوعات، نظیر راهنمایی و رانندگی و مقررات عبور و مرور، کتاب‌های زیادی تولید و ترجمه شده است، اما درباره‌ی نهادهای اجتماعی در کشور و در سطح محلی، چون اورژانس، انجمن حمایت از معلولین، حمایت از بیماری‌های خاص کودکان، پلیس و... کتابی وجود ندارد. به عبارت دیگر، در برخی موضوعات تکرار بیش از حد و در برخی موضوعات خلأ جدی وجود دارد.

۸. در زمینه‌ی کتاب‌های کار و تمرین برای دانش‌آموزان، معمولاً در اکثر کتاب‌ها غلط‌های علمی و یا کاستی‌هایی در رابطه با فنون ارزش‌یابی مشاهده می‌شود. لذا پیشنهاد می‌کنیم، مؤلفان و ناشران ذی‌ربط، قبل از به چاپ سپاری این‌گونه کتاب‌ها، به بررسی کتاب توسط یک ویراستار علمی-آموزشی اقدام کنند.

۹. به طور کلی، در زمینه‌ی دانش‌افزایی دبیران و مهارت‌های حرفه‌ای تدریس و آموزش مطالعات اجتماعی به شدت کمبود وجود دارد.

امید است که ناشران و مؤلفان، با توجه به موارد فوق در جهت رفع نقایص و ارتقای انتشار کتاب‌های آموزشی و مفید و مؤثر بودن بیشتر آن‌ها گام بردارند.

◀ حوزه‌ی آموزش هنر

هنر یکی از برنامه‌های درسی دوره‌ی ابتدایی است که می‌تواند با ایجاد روحیه‌ای شاد و جست‌وجوگر، بر همه‌ی دروس این دوره تأثیر بگذارد. رویکرد برنامه‌ی درسی هنر در این دوره، «تربیت هنری» است. انجام فعالیت هنری در فضایی که دانش‌آموزان آزادانه تخیل و اندیشه کنند، حواسشان تقویت شود، ظرفیت‌های نهفته‌ی هوش و تفکرشان پرورش پیدا کند، عواطف و احساساتشان توسعه یابد و خلاقیت‌هایشان شکوفا شود، به تربیت هنری می‌انجامد. در این دوره، ارائه‌ی هر نوع الگو مانع خلاقیت می‌شود و ایجاد هر نوع محدودیت، مانع پرواز آزادانه‌ی تخیل، تجسم خلاق، اندیشه و احساس.

ششمین جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد را در شرایطی برگزار می‌کنیم که احیای برنامه‌ی درسی هنر در دبستان‌ها آغاز شده است. برنامه‌ی درسی جدید هنر وارد اجرای سراسری شده است و هر ساله تعداد کثیری از دانش‌آموزان تحت پوشش این برنامه قرار می‌گیرند. به همین دلیل، نیاز به کتاب‌های مناسبی که بتواند معلمان و مربیان را در مسیر صحیح تربیت هنری دانش‌آموزان کمک کند، بیش از همه احساس می‌شود. اما متأسفانه هنوز هم شمار کتاب‌های تألیفی در حوزه‌ی آموزش هنر، در مقایسه با کتاب‌های ترجمه شده بسیار کم است.

این هیئت با اعتقاد به تأثیر بسیار ارزنده‌ی کتاب‌های خوب در تربیت هنری دانش‌آموزان و حتی کمک به ارتقای کیفی توانمندی‌های معلمان دوره‌ی ابتدایی، پیشنهادها و توصیه‌های خود را به شرح زیر به ناشران و مؤلفان محترم تقدیم می‌دارد:

در تألیف کتاب‌ها
از روش یاددهی سنتی
پرهیز
و به روش‌های
تدریس فعال
توجه خاص
مبذول شود

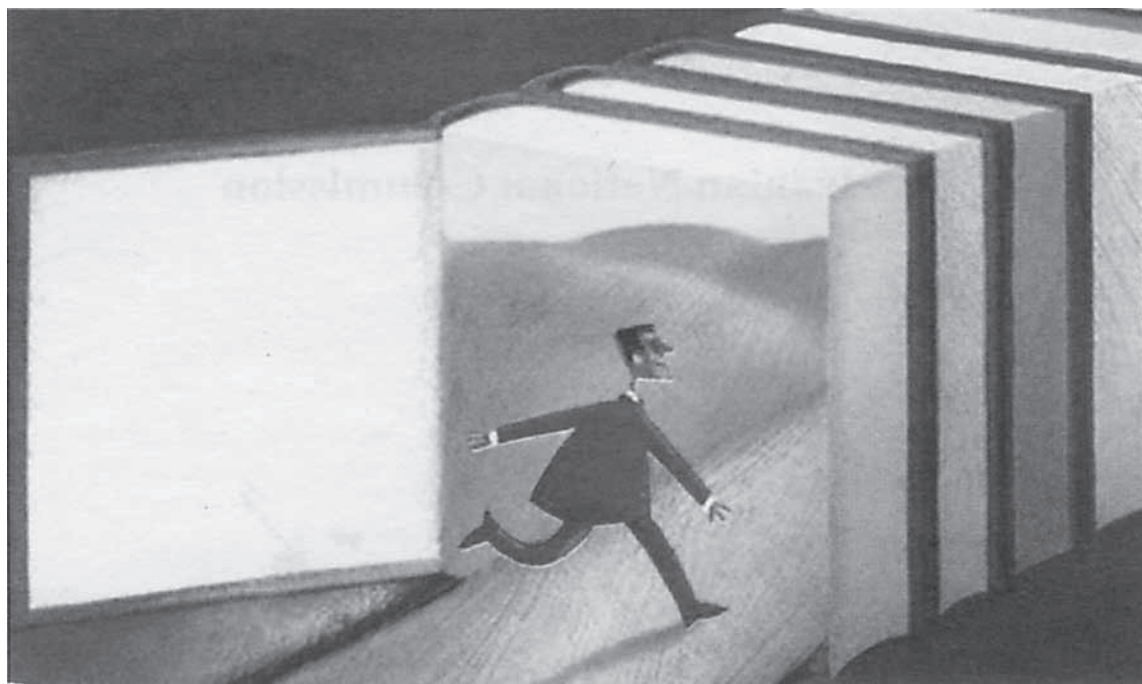
چهارم ۲۰۹۱

پاییز ۱۳۸۶

۶۱

۱. تأکید بر مفاهیم فرهنگی و ارزش های ملی-دینی ایران اسلامی، شرط لازم برای پذیرش کتاب هاست.
۲. توجه به حفظ و اشاعه‌ی میراث فرهنگی ایران همواره باید سرلوحه‌ی کتاب های این حوزه باشد.
۳. استفاده از نتایج پژوهش های محض و کاربردی در مبانی نظری هنر و روش های خلاق آموزش هنر، به ارتقای کیفی تألیفاتی که با ویژگی های فرهنگی و نیازهای دانش آموزان ایرانی هماهنگ است، کمک شایانی خواهد کرد.
۴. تقویت حواس، تخیل، تفکر، خلاقیت و نوآوری، توسعه‌ی هوش های چندگانه، صحت و به روز بودن محتوا و کیفیت فیزیکی کتاب در مکتوبات آموزشی حوزه‌ی هنر، باید از کیفیت و سطح بالاتری نسبت به سایر کتاب های آموزشی برخوردار باشد.
۵. برای شکوفایی خلاقیت دانش آموزان لازم است از هر گونه الگوپردازی در اجرا و تمرین مهارت های هنری اجتناب شود.
۶. بهتر است ناشران محترم به جای ترجمه هایی که با فرهنگ کودکان ایرانی بیگانه است، زمینه را برای توسعه‌ی تألیفات ایرانی فراهم کنند.
۷. حمایت ناشران و مؤلفان محترم هماهنگ با نیازهای آموزشی، از سوی دستگاه های ذی ربط، برای اشاعه‌ی برنامه‌ی درسی هنر در جامعه، ضروری است.

**به ناشران و نویسندگان
توصیه می شود
اهداف برنامه های
درسی را در نظر
داشته باشند، نه
محتوای
کتاب های درسی**

بیانیه‌ی هیئت داوران کتاب‌های آموزشی دوره‌ی

وگنمای

حوزه‌ی آموزش تاریخ

جایگاه وقایع و رخداد‌های تاریخ جهان و مخصوصاً کشور عزیز ما ایران، برای همه روشن است. با عبرت از حوادث تاریخ، می‌توانیم زندگی دل‌خواه و آرمانی پربار و پرتلاشی داشته باشیم و در این رهگذر، هویت تاریخی خودمان را به نسل‌های آینده انتقال دهیم. دبیرخانه‌ی جشنواره‌ی رشد انتظار دارد، کتاب‌های آموزشی تاریخ بتوانند برانگیزاننده، تقویت‌کننده، اطلاع‌دهنده، و یادآوری‌کننده‌ی هویت تاریخی ملت مسلمان ایران باشند. به علاوه، آموزش را مولدتر، انفرادی‌تر، مؤثرتر، و یادگیری‌را فوری‌تر سازند. به عبارت دیگر، شالوده‌ی علمی‌تری به کار تعلیم و تربیت بدهند و برابری در دسترسی به آموزش و پرورش را تأمین کنند.

آثار ارسالی به حوزه‌ی آموزش تاریخ بیشتر از گروه کتاب‌های دانش‌افزایی برای دانش‌آموزان، و موضوعات کتاب‌های کمک‌درسی و آموزشی، عموماً تکراری و مشابه موضوعات کتاب‌هایی بودند که در بازار کتاب فراوان یافت می‌شوند. هیئت داوران، با توجه به بررسی کتاب‌های آموزشی یاد شده، و به منظور افزایش کیفیت کتاب‌های کمک‌آموزشی، نکات زیر را به ناشران، مؤلفان و مترجمان محترم توصیه می‌کند:

۱. پرداختن به همه‌ی ابعاد تاریخ ایران و تاریخ اسلام؛
۲. پرهیز از انتخاب موضوعات تکراری؛
۳. متناسب ساختن حجم و محتوای مطالب با حوصله‌ی مخاطبان؛
۴. اعتدال در قضاوت درباره‌ی شخصیت‌ها، رخداد‌های تاریخ و پرهیز از قضاوت‌های مطلق و یکسویه درباره‌ی تاریخ ایران و تاریخ اسلام؛
۵. توجه به رویکردهای جدید کتاب‌های آموزشی، و نوشته‌هایی که در این زمینه توسط مراجع معتبر انتشار می‌یابند؛
۶. تهیه‌ی طرح‌های جذاب و مناسب روی جلد؛
۷. استفاده‌ی بجا و مناسب از تصاویر (نقاشی، عکس، جدول و نمودار) و سرگرمی، بازی و

۲۰۹۱۹۷

پاییز ۱۳۸۶

۶۳

... متناسب با ذوق و شوق نوجوانان؛

۸. توجه هرچه بیشتر به هویت اسلامی و ملی تاریخ این مرز و بوم که جایگاه ویژه‌ی در گروه کتاب‌های دانش‌افزایی دانش‌آموزان دارد؛
۹. به کارگیری روش‌های صحیح و استاندارد ارائه‌ی مطالب آموزشی با تکیه بر جنبه‌های تاریخی آن؛
۱۰. رعایت توازن در توجه به جنسیت در محتوای نوشتاری و تصویری.
۱۱. کاربردی نمودن موضوعات کتاب، و افزودن جنبه‌های پند و عبرت، خودشناسی و خداشناسی، و پیوند دادن آن‌ها با نیازهای دانش‌آموزان کشور؛
۱۲. ارزیابی کتاب‌های ترجمه‌ای با میزان و معیاری جداگانه؛
۱۳. تلاش در زمینه‌ی رشد کیفی کتاب‌های تألیفی، نسبت به ترجمه‌ای.

◀ حوزه‌ی آموزش تعلیمات اجتماعی

توجه به «ارزش‌ها و نیازهای آموزشی جامعه»، «توانایی ذهنی، علاقه‌ها و نیازهای آموزشی مخاطبان» و «دانش تخصصی» به عنوان منابع تدوین اهداف، از اصول برنامه‌ریزی درسی است که در تولید راهنمای برنامه و محتوای کتاب‌های آموزشی تعلیمات اجتماعی دوره‌ی راهنمایی تحصیلی نیز مدنظر قرار گرفته است. نگاهی کنجکاوانه به اهداف این دروس بر ما روشن می‌سازد که در حوزه‌ی تعلیمات اجتماعی، آن‌چنان که اهداف مهارتی و نگرشی مورد توجه هستند، شاید اهداف شناختی مدنظر قرار نگرفته باشند. تقویت مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی و کسب توانایی لازم برای ایجاد رابطه با گروه‌های مختلف و ایفای نقش مؤثر در آن‌ها، تقویت مهارت‌های فرایند تفکر و کسب توانایی پژوهش و بررسی مسائل مورد علاقه و نیاز خود، از جمله اهدافی است که در این حوزه مورد تأکید قرار گرفته است.

با این مقدمه، کتاب‌های شرکت‌کننده در این جشنواره براساس موارد مطرح‌ه‌ی فوق مورد ارزیابی داوران قرار گرفت و در پایان این نتایج حاصل شد:

۱. تعداد کتاب‌های تولید شده برای قشر نوجوان نسبت به کودکان و بزرگ‌سالان بسیار اندک است که این می‌تواند ناشی از علل متفاوتی مانند بی‌توجهی به این دوره‌ی سنی، ابهام و دشواری در پرداختن به مسائل در موضوعات ضروری دوره‌ی نوجوانی و ... باشد. در حالی که دوره‌ی نوجوانی، دوره‌ای مهم از زندگی ما انسان‌هاست و دنیایی از تناقض‌ها، تردیدها و مشکلات ناشی از آن‌ها را برای این قشر به همراه دارد. لذا هدایت، راهنمایی و حمایت متخصصان و تلاش اشاعه‌دهندگان مطالب خاص این دوره‌ی سنی ضرورت دارد.
۲. در حالی که تأکید راهنمای برنامه و محتوای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی بر رشد مهارت‌هاست و برای نیل به این هدف، فعالیت‌های گنجانده شده در کتاب‌های فوق، فرصت و امکان رسیدن به این مهارت‌ها را فراهم می‌کنند، متأسفانه کتاب‌های کار، تمرین و فعالیت، با پرداختن صرف به مفاهیم شناختی و تقلیل آن‌ها در سطح حفظ کردن، مانع بزرگی در راه تحقق اهداف فوق هستند.

برای کاستن از این مشکل و رفع آن، به ناشران و مؤلفان پیشنهاد و توصیه می‌شود، در تهیه و تدوین کتاب‌های فوق، با پرهیز از ارائه‌ی پاسخ به فعالیت‌ها و حل آن‌ها، فرصت‌های

کتاب‌های
آموزشی تاریخ
برانگیزاننده، تقویت
کننده
اطلاع‌دهنده
و یادآوری‌کننده‌ی
هویت تاریخی
ملت مسلمان ایران
باشد

۲۰۹۱۹۱
پاییز ۱۳۸۶

۶۴

کتاب‌های آموزشی
با نسخه‌هایی
مشابه از یکدیگر
به نیازها، علایق
میزان اثرگذاری
و اهداف آموزشی
توجه نمی‌شود

مجددی را برای رشد مهارت‌های موردنظر و رشد خلاقیت دانش‌آموزان فراهم سازند.
۳. با توجه به حجم محدود تعیین شده برای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی که فرصت طرح
همه‌ی مهارت‌های اجتماعی موردنظر را برای نوجوانان با دشواری روبه‌رو می‌سازد، پیشنهاد
می‌شود ناشران و مؤلفانی که در کتاب‌های خود در این حوزه، به پرورش مهارت‌های ارتباطی و
اجتماعی و همچنین مهارت‌های فرایند تفکر توجه خاص دارند، حمایت و تقدیر به عمل آید.

◀ حوزه‌ی تعلیم و تربیت دینی و قرآن

«هو الذی بعث فی الامیین رسولا منهم یتلوا علیهم آیاته و یرزقهم و یعلمهم الکتاب و
الحکمة.»

«خداوند از میان مردم پیامبری برگزید تا پیام‌هایش را به آن‌ها برساند، زنگار از دل‌هایشان
بزداید و ایشان را کتاب و حکمت آموزد.»

دین اسلام فرهنگ وسیع و گسترده‌ای دارد و به دلیل شخصیت با ابعاد وجودی انسان،
همه‌ی جنبه‌های زندگی او را در برمی‌گیرد: «فطرت الله الّتی فطر الناس علیها.»
خداوند به تأکید از پیامبرش خواست که با تذکر ضمیر خفته‌شان را بیدار کند (... ف ذکر انما
انت مذکر، ان الذکر یتلغ المؤمنین). پیامبر عظیم‌الشأن (صلی‌الله‌علیه‌وآله)، هدف از بعثت
خود را، اتمام و اکمال خصایص اخلاقی بیان داشت: «انی بعثت لاتمم مکارم الاخلاق.»
بنابراین اگر بخواهیم نموداری بر مبنای آموزه‌های دین، ترمیم کنیم، سهم فراوان این نمودار
را اخلاق به خود اختصاص خواهد داد بر همین اساس زیربنای قرآن و سنت، یکی از اهداف
تعلیم و تربیت دینی در نظام ما، ارتقای سطح معرفتی و اخلاقی جامعه و جوانان است. از این
رهگذار، امروز بهترین شیوه‌ی تعلیم و تربیت، پرهیز از قالب‌های نقلی و صرف کلیشه‌های رایج،
پردازش موضوع با روش‌های غیرمستقیم و استفاده از مضامین شیرین، مؤثر و جذاب، با ادبیات
و شیوه‌هایی است که با توانایی ذهنی و روحی و نیازهای امروز مخاطب ما در دوره‌ی راهنمایی
متناسب باشد. این شیوه علاوه بر آن می‌تواند و باید، اندیشه‌ی جوان را با مسائل درگیر سازد و
از حالت رکود خارج کند و به آنان روحیه‌ی سرزندگی و شادابی ببخشد.

امام صادق چنین فرموده‌اند: «خداوند رحمت کند کسی را که مردم را به ما علاقه‌مند نماید.»
و این مهم نیز به انجام درست نمی‌رسد، مگر با نوشدن شیوه‌ها و راه‌های ارائه و تعمیق معرفت
و اخلاق.

با توجه به مطالب فوق، متأسفانه در حوزه‌ی تعلیم و تربیت دینی جشنواره‌ی امسال، فقط
تعداد عنوان کتاب‌دیرافتی که هم به نسبت گروه‌های دیگر شرکت کنند از کمیت بسیار نازلی
برخوردار بود و هم از جنبه‌ی کیفی ضعف‌هایی داشت که در مبحث ملاک‌های ارزش‌یابی
بدان اشاره خواهد شد. در هر حال امیدواریم که ناشران محترم و نویسندگان متعهد ما،
برای این دوره‌ی بسیار حساس و سرنوشت‌ساز جامعه‌ی ما (راهنمایی تحصیلی) در برنامه‌های
آتی خود جایگاه ویژه و درخوری را تدارک ببینند تا زمینه‌ی رشد و تعالی نوجوانان بیش از
پیش فراهم آید. داوران این دوره از جشنواره، پس از بحث و بررسی‌های لازم برای داوری و
ارزش‌یابی آثار موجود، هفت معیار را تهیه و تدوین کردند که در ادامه معیارها و جمع‌بندی
آثار تقدیم می‌شود.

۲۰۹۱۹۷

پاییز ۱۳۸۶

۶۵

ملاک‌های ارزش‌یابی

۱. **محتوای علمی و کیفیت سازمان‌دهی محتوا:** عبارت است از تناسب محتوا با

توانایی‌های ذهنی و علمی مخاطبان به طور اعم و تناسب آن‌ها با اهداف برنامه‌ی درسی دوره‌ی راهنمایی، استحکام و اتقان محتوا به استناد مبانی دین که سبب پرهیز از شیوع و گسترش «خرافه» و نیز بیان رویدادهایی می‌شود که دلیل عقلی و نقلی واضح و روشنی بر تأیید یا رد آن‌ها در دست نیست، و یا مواردی که نه تنها مشکلی را مرتفع نخواهد کرد، بلکه بدون شرح آن‌ها، شبهه یا ابهام به وجود می‌آید. و موضوع دیگر این بند، نوآوری در طرح مطالب و داشتن نگاه تازه به موضوع، به علاوه انطباق مطالب با جدیدترین دستاوردهای علمی است. علاوه بر آن، دقت در نقل و ثبت متون، احادیث و روایات و نیز بیان و پردازش ترجمه‌ی روان مضامین از متون در این دوره بسیار مهم است.

با توجه به این ملاک، کتاب‌های اندکی شایسته‌ی تقدیر و رتبه‌های ممتاز شناخته شدند.

۲. **ارتباط محتوا به زندگی و نیازهای مخاطبان:** عبارت است از توجه به نیازهای ویژه، علایق و پاسخ‌گویی به کنجکاوی‌های مخاطبان این دوره، و نگاه و بیانی مؤثر و تأثیرگذار در زندگی فردی و اجتماعی ایشان.

فقدان کتاب‌هایی که در یادگیری مدرسه‌ای فراگیرندگان با عنوان کمک آموزشی نقش ایفا کنند، مشهود است. بیشتر کتاب‌های مذهبی به گونه‌ای نسخه‌هایی مشابه از یکدیگرند و در جریان نقل درس‌هایی از زندگی ائمه‌ی اطهار (علیهم‌السلام)، به نیازها، علایق، میزان اثرگذاری و اهداف آموزشی توجه نمی‌شود.

۳. **پرورش مهارت‌های یادگیری و تفکر:** عبارت است از فراهم ساختن موقعیت‌های تفکر در فرآیند یادگیری، پرورش و روحیه‌ی خلاقیت مخاطبان، طرح پرسش‌های مناسب با معیارهای صحیح ارزشیابی که از ویژگی‌های یک کتاب آموزشی خوب و مؤثر می‌باشد در کتب عرضه شده مهجور و بیگانه مانده است.

۴. **پیام‌های نگرش و گرایشی:** عبارت است از پرورش حس زیباشناسی در مخاطب. تقویت احساس همگرایی نسبت به موضوع طرح شده کمک به پرورش فضایل اخلاقی و امیدبخش، کمک به خودشناسی و دریافت هویت دینی که خلا آن‌ها در کتب فعلی، جز در معدودی از آن‌ها محسوس است.

۵. **تصویر و طرح:** عبارت است از بهره‌گیری از نمادهای تصویری، رو و پشت جلد و در متن، روایی و هم‌خوانی تصاویر با موضوع کتاب، هم‌خوان با شعائر اسلامی در قالب رنگ‌های شاد، صفحه‌آرایی و زیباسازی متن، و سفیدخوانی.

فقدان این بند در کتاب‌های دارای مضامین دینی، با توجه به نیاز روحی و عاطفی مخاطبان این دوره، سؤال برانگیز و تأسف آور است.

۶. **کیفیت و بیان نثر:** عبارت است روایی متن، تناسب واژگان و عبارات با فهم مخاطب و قواعد نگارش و عناوین و نمادهای آسان‌کننده‌ی یادگیری.

در بیشتر آثار این دوره، این ملاک کمتر مد نظر قرار گرفته است و سطح واژگان با سطح مخاطب همراهی خوبی ندارد.

۷. **ساختار فیزیکی و کیفیت چاپ:** عبارت است از، حجم، قطع و استحکام صحافی و

خلاقیت و نوآوری
در دانش‌آموزان
کاهش نقش
سنتی معلم
ضرورت ایجاد
نگرش تازه‌ای
را در تألیف
کتاب‌های آموزشی
در ذهن تداعی
می‌کنند

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۶۶

مهم‌تر، انداز و نوع حروف و تناسب موارد یاد شده با ویژگی‌های سنی و روان‌شناختی دوره‌ی راهنمایی.

چند پیشنهاد

۱. پیشگیری از موازی‌کاری در راستای کارهای انجام شده پیشین.
۲. دقت در نقل و ثبت روایات پیامبر اعظم (صلی‌الله‌علیه‌آله) و اهل بیت (علیهم‌السلام) با استفاده از منابع اصلی و مرجع.
۳. مستند بودن روایات و داستان‌های عبرت‌انگیز اهل بیت (علیهم‌السلام) در راستای نیازها، علایق و توان ذهنی مخاطبان.
۴. پرهیز از بیان اصطلاحات فنی و فقهی خارج از توان ذهنی مخاطب، ضمن بیان مضامین.
۵. رعایت اصل حفظ حرمت و ادب در خورشان در نقل سیره‌ی ائمه (علیهم‌السلام) در عین سادگی و روانی متن.
۶. جلوگیری از تهیه‌ی کتاب‌های کلیشه‌ای با عنوان کتاب‌های کمک آموزشی در راستا و هم‌جهت با کتاب‌های آموزشی درس‌های دیگر دوره‌ی راهنمایی تحصیلی.
۷. حمایت ناشران محترم از آثار علمی و اخلاقی که با روش خلاق، آموزه‌های دینی را به شیوه‌ای غیرمستقیم به مخاطب انتقال می‌دهد.

◀ حوزه‌ی آموزش جغرافیا

طی سال‌های اخیر، آموزش جغرافیا روند رو به رشدی را طی کرده و در این راه، موفقیت‌های ارزنده‌ای حاصل شده است. توجه ویژه به آموزش با رویکرد مفهومی، استفاده از فناوری اطلاعات، روش‌های فعال تدریس با رویکرد یادگیری مشارکتی و فرایند محوری، آموزش مهارت‌ها به جای انباشتن دانش‌ها، توجه ویژه به شیوه‌های گوناگون ارزش‌یابی، رشد خلاقیت و نوآوری در دانش‌آموزان، کاهش نقش سنتی معلم و افزایش نقش واقعی وی به عنوان راهبر و تسهیل‌کننده‌ی امر آموزش، همگی ضرورت ایجاد نگرش تازه‌ای را در تألیف کتاب‌های آموزشی، در ذهن تداعی می‌کنند. از طرف دیگر، تولید این‌گونه کتاب‌ها به منظور گسترش دانش معلمان و دانش‌آموزان در حوزه‌ی جغرافیا، توانمند کردن معلمان در زمینه‌ی تدریس و نیز تعمیق یادگیری‌ها و آموخته‌های دانش‌آموزان از اهمیت بالایی برخوردار است؛ به ویژه آن که تولید چنین کتاب‌هایی، مشارکت وسیع بخش خصوصی، نویسندگان و مؤلفان محترم را طلب می‌کند.

بر این اساس، هیئت داوران گروه جغرافیا، در خصوص کتاب‌های رسیده به ششمین جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد ویژه‌ی دوره‌ی راهنمایی، نظر خود را بدین شرح اعلام می‌دارد:

۱. انتظار می‌رفت، با توجه به گستردگی علم جغرافیا، کتاب‌های متنوعی در موضوعات گوناگون جغرافیایی در این جشنواره مشاهده شود، اما چنین نبود و امید است در جشنواره‌های آتی این کمبود برطرف شود.
۲. در این دوره، تعداد کتاب‌های ترجمه شده، نسبت به کتاب‌های تألیفی زیاد بود.

بعضی از کتاب‌های
کار، تمرین و فعالیت
با پرداختن صرف
به مفاهیم شناختی
در سطح حفظ کردن
مانع بزرگی
در راه
تحقق اهداف هستند

ج۹۰۹۱
پاییز ۱۳۸۶

۶۷

۳. تعداد کتاب‌های مربوط به مسائل و مشکلات جغرافیایی عصر ما، در این دوره نسبت به گذشته افزایش یافته که ناشی از تغییر نگرش و دیدگاه مؤلفان و مترجمان محترم است.
۴. کمبود کتاب در حوزه‌های کار و فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان و سنجش و ارزش‌یابی در این دوره بسیار مشهود است.
۵. کتاب‌های ارسالی در حوزه‌ی دانش‌افزایی دانش‌آموزان و هم‌چنین کار، تمرین و فعالیت دانش‌آموزان، به حیطة‌ی شناختی تکیه داشتند و دو حیطة‌ی مهارتی و نگرشی کم‌تر مورد توجه قرار گرفته بودند.
- هیئت داوران گروه جغرافیا، ضمن تقدیر و تشکر و ابراز خرسندی از تمایل مؤلفان، مترجمان و ناشران به استفاده از شیوه‌های نوین آموزش، پیشنهاد می‌کند که این گروه از اندیشمندان به توصیه‌های زیر توجه خاص مبذول فرمایند:
۱. در راستای تحقق هدف‌های برنامه‌ی درسی گام بردارند.
۲. نقش‌های نوین معلم و دانش‌آموز را در فرایند یاددهی - یادگیری در آثارشان نمایان سازند.
۳. شیوه‌های فعال یادگیری را در آثارشان اعمال کنند.
۴. از فناوری اطلاعات و ارتباط به صورت خاص استفاده کنند.
۵. از جدیدترین دستاوردهای علمی و تحقیقاتی بهره بگیرند.
۶. به مسائل کاربردی، واقعی و مرتبط با زندگی روزمره توجه ویژه داشته باشند.
۷. از تصاویر جذاب و متناسب با موضوع بهره بگیرند.
۸. شیوه‌ها و حیطة‌های متنوع خود ارزش‌یابی را به فراگیران معرفی کنند.
۹. در ایجاد خلاقیت و اعتماد به نفس در دانش‌آموزان بکوشند.

◀ حوزه‌ی آموزش حرفه‌وفن

میزان تولید علم یکی از شاخص‌های رشد و توسعه‌ی کشورهاست و تألیف و تولید مطلب علمی، ادبی و فنی نیز به تبع آن از شاخص‌های مهم پیشرفت به‌شمار می‌رود که نشان می‌دهد، افراد جامعه علاوه بر تولید علم قادرند آن را به شیوه‌ی صحیح مکتوب و از آن دفاع کنند و برای نسل آینده حفظ نمایند. یکی از روش‌های حفظ دستاوردهای علمی، ادبی، فنی و... تألیف کتاب در حوزه‌های مربوطه است.

تألیف خوب، تألیفی است که علاوه بر پاسخ‌گویی به نیاز مخاطب خود بتواند، برای ادامه‌ی مسیر مطالعه، راهنمایی‌های لازم را ارائه دهد. در هر تألیفی لازم است که هدف برای مخاطب کاملاً روشن باشد و مطالب و موضوعات همان هدف‌ها را دنبال کنند. اگر تألیف بتواند نگرش مثبت را نسبت به کسب علم و مهارت در فرد ایجاد و یا تقویت کند، می‌تواند موجبات رشد و توسعه‌ی فردی و اجتماعی را برای وی و آحاد جامعه فراهم آورد.

کتاب‌های درسی وظیفه‌ی انتقال بخشی از این علوم و فنون را به عهده دارند. ولی با توجه به محدودیت ظرفیت کتب درسی و نیاز مخاطبان، باید از امکانات دیگر جامعه نیز در یاری رساندن به معلمان و دانش‌آموزان استفاده کرد. یکی از این امکانات، انتشار کتب آموزشی مناسب در رابطه با محتوای این درس است که برای رشد هرچه بیشتر این تولیدات، جشنواره‌ی کتاب‌های

آموزشی رشد کمر همت بسته است. این جشنواره، ضمن تشویق مؤلفان و ناشران برای ارائه‌ی تولیدات بهتر، به رشد و توسعه‌ی این گونه تولیدات کمک می‌کند تا این تألیفات در خدمت دانش‌آموزان، معلمان و خانواده‌ها قرار گیرند و دست‌یابی به اهداف آموزش و پرورش را تسهیل کنند.

هیئت داوران ششمین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد، با توجه به بررسی کتاب‌های دریافتی، نظر پدیدآورندگان کتاب‌های آموزشی را به نکات زیر جلب می‌نماید:

الف) نقاط قوت

۱. در بخش کتاب‌های فرایندی و پروژه‌ای، کتاب‌ها از ظاهر و تصاویری مناسب و جالب، و راهنمایی و هدایت واضح و روشن دانش‌آموزان تا پایان پروژه برخوردارند.
۲. اکثر کتاب‌ها دارای متن‌های روان و سلیس و مناسب برای مخاطبان هستند.
۳. در انتخاب موضوعات برای ترجمه و تألیف، تا حدودی به فرهنگ و ارزش‌های کشور ایران توجه شده است.
۴. بیشتر این کتاب‌ها، تا حدودی زیادی به نیاز مخاطبان توجه داشته‌اند.

ب) نقاط ضعف

۱. اکثر کتاب‌هایی که به جشنواره ارجاع شده‌اند، به صورت ترجمه هستند و کتاب‌های مؤلفان داخلی بسیار محدودند.
۲. در بیشتر کتاب‌ها به پیش‌نیاز مطالب توجهی نشده است.
۳. تصاویری که در برخی از کتاب‌ها مورد استفاده قرار گرفته‌اند، از جذابیت و کیفیت مناسبی برخوردار نیستند.
۴. در تألیف محتوای کتاب‌ها، به تقویت روحیه‌ی پژوهش و تحقیق توجه چندانی نشده است.
۵. در برخی از کتاب‌ها، منابع و مآخذ و فهرست موضوعی ذکر نشده است.
۶. در اکثر کتاب‌ها، به خصوص کتاب‌های فرایندی - پروژه‌ای، به رعایت نکات ایمنی و بهداشتی و حفظ محیط زیست توجهی نشده است.
۷. بیشتر کتاب‌ها، بخش کوچکی از اهداف درس حرفه‌وفن را پوشش می‌دهند.
۸. به فرایند پرورش استعداد و خلاقیت توجه اندکی شده است.

پیشنهادات

۱. تلاش بیشتری در جهت برطرف کردن نقاط ضعف ذکر شده، توسط ناشران و مؤلفان صورت گیرد.
۲. مؤلفان داخلی اولویت اول را به تألیف کتاب بدهند و در درجه‌ی دوم به ترجمه بپردازند.
۳. کتاب‌ها به گونه‌ای تدوین شوند که با توجه به موضوعات متفاوت درس آموزش حرفه‌وفن، موضوعات بیش‌تری از کتاب را پوشش دهند تا تهیه‌ی کتاب برای مخاطبان نیز از نظر اقتصادی به صرفه باشد.
۴. اهداف کلی و جزئی کتاب در ابتدای کتاب و یا هر بخش ذکر شود.

با توجه به تغییر رویکرد
کتاب درسی حرفه‌وفن
شایسته است
مؤلفان و مترجمان
به تولید کتاب‌ها
به صورت
فرایندی - پروژه‌ای
بپردازند

۲۰۹۱۹۰

پاییز ۱۳۸۶

۶۹

۵. لازم است، مؤلفان و مترجمان به رعایت اصول نگارش زبان فارسی و علامت‌های دستوری توجه بیش‌تری معطوف دارند.
۶. با توجه به تغییر رویکرد کتاب درسی حرفه‌وفن شایسته است، مؤلفان و مترجمان به تولید کتاب‌ها به صورت فرایندی - پروژه‌ای بپردازند و موجب تقویت مهارت‌های علمی و فنی دانش‌آموزان شوند.
۷. در تدوین کتاب‌ها، مؤلفان و مترجمان به حیطه‌های گوناگون یادگیری (شناختی، مهارتی و نگرشی) اهتمام بیشتری بنمایند.
۸. از آن‌جا که تقویت بنیه‌ی علمی، کسب مهارت‌های جدید تدریس و به‌روز بودن دانش و معلومات دبیران از مسائل پر اهمیت است، لذا ضرورت دارد کتاب‌هایی نیز در زمینه‌ی دانش‌افزایی دبیران انتشار یابند.
۹. شایسته است، ناشران و مؤلفان در جهت شناساندن رشته‌های تحصیلی و مشاغل متفاوت جامعه به دانش‌آموزان، تلاشی ویژه داشته باشند.
۱۰. محتوای کتاب‌ها به گونه‌ای تدوین شوند که با انجام فعالیت‌های گروهی، مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان نیز افزایش یابد.
۱۱. به سطوح یادگیری در تألیف کتاب‌ها توجه بیش‌تری مبذول شود.
۱۲. علم و فناوری در کتاب‌ها به صورت درهم تنیده مطرح شوند.
۱۳. در تألیف کتاب‌ها، به پیش‌نیازها اهتمام بیش‌تری شود.

◀ حوزه‌ی آموزش ریاضی

- کاربرد وسیع ریاضی در حوزه‌های گوناگون علوم متفاوت، ضرورت اهتمام دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت کشورمان را در زمینه‌ی ریاضی و آموزش آن، به‌خصوص برای همه‌ی دانش‌آموزان ایجاب می‌کند.
- در کنار کتاب‌های درسی که دانش‌آموزان، آن‌ها را طی دوره‌های گوناگون تحصیلی فرا می‌گیرند، وجود کتاب‌های کمک‌آموزشی از چند منظر قابل توجه است:
- ارائه‌ی روش‌های جدید تدریس مفاهیم درسی، به همراه ارائه مثال‌ها، تصویرهای متناسب و متنوع، و تعدد مسائل، به منظور تمرین و یادگیری بهتر و عمیق‌تر موضوعات درسی؛
 - دانش‌افزایی دانش‌آموزانی که علاقه‌مند به دانستن مطالب بیش‌تری در موضوعات درسی هستند؛
 - دانش‌افزایی معلمان در موضوعات درسی و آشنا ساختن آن‌ها با روش‌های جدیدتر یاددهی و یادگیری؛
 - ارائه روش‌های متنوع در ارزش‌یابی مفاهیم درسی.
- این ویژگی‌های کتاب‌های آموزشی غیررسمی می‌تواند در خدمت رشد و توسعه‌ی یادگیری دانش‌آموزان قرار گیرد. از سوی دیگر، در نظر داشتن معیارهایی به شرح زیر، برای ارزیابی کتاب‌های آموزشی ریاضی ضروری است:
- اعتبار علمی کتاب که نشانگر تسلط نویسنده بر دانش موضوعی است؛ از اهمیت ویژه‌ای

برخوردار است.

- تناسب اهداف آموزشی کتاب با روش های یاددهی - یادگیری؛
 - توجه به تاریخ ریاضیات ایرانی - اسلامی و کاربردهای ریاضیات در علوم دیگر؛
 - کیفیت ویرایش علمی و ادبی کتاب؛
 - تناسب صفحه آرای و کیفیت چاپ؛
 - ذکر منابع کتاب ها، فهرست واژگان و فهرست موضوعی.
- معیارهای فوق، از جمله معیارهای داوران در ارزش یابی کتاب های این حوزه بوده اند. در خاتمه هیئت داوران با بررسی کتاب های رسیده به دبیرخانه، متأسفانه کتابی را که حائز رتبه ی برگزیده و تقدیری باشد را نتوانست معرفی نماید.

◀ حوزه ی آموزش زبان انگلیسی

امروزه در کشور ما، یادگیری زبان انگلیسی به نیازی جدی تبدیل شده و از کودکان خردسال تا نوجوانان، جوانان و بزرگ سالان را به خود جذب کرده است. در این میان، وزارت آموزش و پرورش به عنوان بزرگ ترین متولی امر آموزش در کشور، بیشترین تعداد زبان آموزان و معلمان زبان انگلیسی را در اختیار دارد. زبان آموزی در مدارس ما عمدتاً با محوریت کتاب درسی انجام می شود و کتاب درسی به عنوان نقشه ی اصلی آموزش زبان انگلیسی، مسیر یاددهی - یادگیری را برای دانش آموزان و معلمان مشخص می کند.

علاوه بر کتاب درسی، همیشه این تمایل از سوی دانش آموزان و معلمان وجود داشته است که با استفاده از کتاب های کار، کتاب های معلم، نوارهای درسی و وسایل کمک آموزشی، به تحکیم و تعمیق آموزش بیفزایند. به نظر می رسد که تولید این مجموعه ی آموزشی از وظایف وزارت آموزش و پرورش است که متأسفانه تاکنون مورد کم توجهی قرار گرفته است. بدیهی است که کتاب های درسی، بنابر ظرفیت خاص خود و نیز محدودیت هایی که همواره در ساعات تدریس وجود دارد، نمی توانند به طور میسوط تمامی جزئیات برنامه ی درسی وزارت آموزش و پرورش و فعالیت های مربوطه را پوشش دهند. از این رو، تهیه و تدوین انواع کتاب های آموزشی ضرورت دارد. اما این ضرورت فقط به تمرین های امتحان کتبی محدود نمی شود، بلکه به همه ی مهارت های زبانی، هم در حیطة ی شفاهی و هم در حیطة ی کتبی باید اندیشید و به تألیف و انتشار کتاب های متنوع پرداخت.

خوش بختانه در سال های اخیر، انتشار کتاب های آموزشی، رشد قابل توجهی داشته، به نحوی که توانسته است، با خلق و معرفی شیوه های نوین آموزشی، بستر مناسبی برای زبان آموزان فراهم آورد. اما هنوز تا شرایط ایده آل فاصله ی زیادی وجود دارد.

آن چه به عنوان دستاورد نویسندگان کتاب های آموزشی زبان انگلیسی در فاصله ی سال های ۸۵ - ۱۳۸۳ در اختیار جشنواره ی کتاب های آموزشی رشد قرار گرفته است، به استثنای اندکی معدود، همگی در حیطة ی کار و تمرین و آزمون قرار داشته اند. با این وصف، بین مفهوم تمرین و آزمون تمایز علمی لحاظ نشده است.

آثار بررسی شده عمدتاً اهداف و شیوه های مشابه داشتند و دارای کارکردهای یکسان و مشابه بودند. بنابراین نمی توان سال های یاد شده را به عنوان سال های نوآوری و خلاقیت نویسندگان

بین مفهوم تمرین و آزمون در بعضی از کتاب های کمک آموزشی تمایز علمی لحاظ نشده است

۱۳۹۱-۲۰۹

پاییز ۱۳۸۶

۷۱

برای ایجاد تحول در تولید کتاب‌های آموزشی نخست تحولی در فرایند یاددهی - یادگیری صورت پذیرد

کتاب‌های آموزشی بر شمرده و به همین دلیل، هیچ اثری به عنوان اثر برگزیده شناخته نشد. لذا به منظور ارتقای سطح کیفی این کتاب‌ها و افزایش آگاهی مؤلفین و ناشرین محترم، پیشنهاد می‌شود:

برای ایجاد تحول در تولید کتاب‌های آموزشی، نخست تحولی در تألیف کتاب‌های درسی از نظر فرایند یاددهی - یادگیری صورت پذیرد. اگر همه‌ی ابعاد و جودی دانش‌آموزان در یادگیری درگیر شود، در آن صورت یادگیری اتفاق خواهد افتاد و پایدار خواهند ماند. اگر کاربرد مطالب و آموخته‌های زبانی با مهارت‌های زندگی ترکیب شوند، آموزش زبان انگلیسی موفقیت‌آمیز خواهد بود. در نتیجه، کتب درسی و آموزشی نباید به مرحله‌ی تشخیص (recognition) اکتفا کنند، بلکه باید مرحله‌ی تولید (Production) را مدنظر قرار دهند. لازم است در سازمان‌دهی محتوای کتاب‌ها، شیوه‌های فعال خودیادگیری در زبان‌آموزان تقویت شود و محتوایی منطبق با جدیدترین دستاوردهای علمی و به صورت جالب و جذاب تدوین یابد. در پایان تأکید می‌شود، برای توفیق در آموزش زبان انگلیسی در مدارس، نیاز جدی به بازنگری در اهداف و شیوه‌های آموزش و ارزش‌یابی احساس می‌شود.

◀ حوزه‌ی آموزش زبان و ادبیات فارسی

زبان و ادبیات فارسی، شناس‌نامه‌ی فرهنگ و هویت ایرانی و خاستگاه والاترین، پایاترین و پویاترین اندیشه‌هاست. زبان و ادبیات فارسی، آینه‌ی عواطف، آرمان‌ها، دغدغه‌ها و آمال ملتی است که در نشیب و فرازهای تاریخی استوار و سربلند راه سپرده و به امروز رسیده است. پاس‌داشت این فرهنگ و زبان، مسئولیتی خطیر، بنیادین و همگانی است که نسل‌های آینده بدان نیازمند و از آن سرچشمه سیراب خواهند شد.

نکته‌ای که نباید از آن غافل شد، تأثیر ژرف زبان و ادبیات در مجموعه‌ی آموزش است. زبان و ادبیات ما در همه‌ی درس‌هاست و بخشی از نارسایی‌ها، افت‌ها و آفت‌ها در دیگر دروس، محصول ناتوانی دانش‌آموزان در توانمندی‌ها و مهارت‌های لازم زبانی و ادبی است. ناشران کتاب‌های آموزشی در رشد، تعمیق و اعتلای آموزه‌های درسی و از جمله تقویت و تعمیق دروس زبان و ادبیات، نقش و جایگاهی مؤثر و مهم دارند و حاصل تلاش آنان در تحقق اهداف آموزشی کتاب‌های درسی، راه‌گشا و بسیار تأثیرگذار است.

جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد، کوششی ارجمند و ستودنی در تحلیل و نقد جریان کتاب‌های آموزشی است. این جشنواره تنها به معرفی قله‌ها نمی‌پردازد، که کاستی‌ها و دره‌های فراروی نشر این گونه کتاب‌ها را نیز باز می‌نماید. بی‌تردید ناشران عزیز با مرور داورهای، تصمیماتی روشن‌تر، منطقی‌تر و بایسته‌تر در نشر کتب خویش خواهند داشت و با اصلاح جریان کار خویش، خدماتی ارزنده‌تر و مؤثرتر به نسل دانش‌آموز ارائه خواهند کرد.

کتاب‌های ارسالی زبان و ادب فارسی به ششمین جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد، چه از لحاظ کمی و چه از نظر کیفی، گواه تلاش روبه‌رشد ناشران و مؤلفان عزیز در تألیف کتاب‌های آموزشی است، اما هنوز تا رسیدن به شرایط مطلوب فاصله فراوان است.

هیئت داوران، کار بررسی و داوری را در دو مرحله انجام داد: در نخستین مرحله به بررسی معیارهای داوری و نوعی تعادل و یگانه‌اندیشی در کار داوری پرداخت و در مرحله‌ی بعد، کار

۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۷۲

داوری را در چهار جلسه به شکل انفرادی به انجام رساند. از مجموع کتاب های دریافتی، دو مجموعه کتاب به عنوان برگزیده و سه کتاب نیز به عنوان تقدیری انتخاب شدند.

معیارهای داوری هیئت داوران به شرح زیر است:

۱. محتوا و هم خوانی آن با اهداف برنامه‌ی درسی (تناسب و سازمان دهی، اصول انتخاب محتوا، بیان اهداف، و هم‌سویی با اهداف برنامه).

۲. مخاطب‌شناسی (توجه به توانایی‌های ذهنی، نیازها، خود یادگیری، و خود ارزش‌یابی).

۳. نگارش و ویرایش کتاب (روانی متن و پیراستگی متن از غلط‌های دستوری، نگارشی و املایی).

۴. معیارهای کتاب‌سازی (رنگ، تصویر، و ساختار فیزیکی، صفحه‌آرایی).

۵. خلاقیت و نوآوری (شروع و پایان مناسب، نگاه متفاوت به زبان و ادبیات فارسی، و انطباق با نیازهای روز).

هیئت داوران بر خود واجب می‌داند، به منظور پیشرفت و بهبود روزافزون وضعیت تولید کتاب‌های آموزشی زبان و ادبیات فارسی و نیز اجرای بهتر جشنواره‌های آینده، موارد زیر را به عنوان توصیه به اطلاع برساند:

۱. استفاده از رویکردهای نوین آموزشی هم‌چون فعالیت‌محوری، هم‌یاری و مشارکت، حل

مسئله و ...؛

۲. به کار بردن شیوه‌های متنوع برای صفحه‌آرایی، تصویرسازی و کتاب‌سازی؛

۳. در اختیار قرار دادن شیوه‌نامه‌ی مصوب رسم الخط و ویرایش؛

۴. مشارکت تشکلی‌ها و انجمن‌های علمی و ناشران حوزه‌ی کتاب‌های آموزشی در تهیه و تدوین استانداردهای مربوط به کتاب‌ها؛

۵. توجه به برنامه‌ی درسی زبان و ادبیات فارسی در تهیه و تدوین کتاب‌های آموزشی.

◀ حوزه‌ی آموزش زبان عربی

زبان عربی به عنوان زبان وحی و فرهنگ غنی اسلامی و حلقه‌ی پیوند میان امت اسلامی، از جایگاهی رفیع در میان پیشوایان و بزرگان دین برخوردار است. این زبان گرچه مورد توجه همه‌ی ملل اسلامی قرار گرفت، اما ایرانیان بیش از سایر ملل اسلامی به این زبان توجه کردند و آن را در زبان فارسی، نیک به کار بستند. به اعتراف علمای مسلمان و نیز شرق‌شناسان، خدماتی که ایرانیان به زبان و فرهنگ اسلامی تقدیم داشتند، بیش از سایر ملل اسلامی بوده است. شهرت و آوازه‌ی دانشمندان مسلمان ایرانی و خدمات آنان به دین و فرهنگ اسلامی، همواره در خاطره‌ی تاریخ جاودان خواهند ماند.

با ورود اسلام به ایران زمین، ایرانیان با شور و هیجانی وصف‌ناپذیر به یادگیری زبان عربی روی آوردند، آن را به عنوان زبان دین و تمدن اسلامی از جان و دل پاس داشتند، و در این راستا، تالیفاتی بی‌شمار در علوم گوناگون به‌ویژه علوم زبان عربی نگاشتند؛ تا آن‌جا که آثارشان هنوز به عنوان مرجع بی‌بدیل علوم ادبی مورد عنایت ادب دوستان و ارباب هنر است.

آموزش زبان عربی در گذشته با فراز و نشیب‌های متفاوتی روبه‌رو بوده است. شیوه‌های آموزش آن نیز دچار نوسانات و تغییرات متناوبی بوده است. طی دهه‌ها و سده‌های متمادی،

بخشی از نارسایی‌ها
و افت‌ها
در دیگر دروس
محصول ناتوانی
دانش‌آموزان
در مهارت‌های لازم
زبانی و ادبی است

چهارم ۲۰۰۹

پاییز ۱۳۸۶

۷۳

آموزش زبان عربی مبتنی بر شیوه‌ها و الگوهای سنتی بود. اما به تدریج سیر تطور و تکامل را پیمود و رفته رفته نگاه یکسویه به زبان عربی، به نگاهی جامع‌تر مبدل گردید و بر همین اساس، بار قواعد سبک‌تر و بار مفاهیم و معانی سنگین‌تر شد.

به دنبال تغییر رویکرد برنامه‌ی درسی، لاجرم هم‌سویی و هماهنگی حوزه‌ی نشر کتاب نیز طبیعی می‌نمود. در این زمینه، ناشرانی مبدع و خلاق، با تلاشی مخلصانه از توانمندی معلمان مبتکر و دلسوز بهره‌جستند و کتاب‌هایی به مراتب بهتر از گذشته را در معرض دید و استفاده‌ی دانش‌آموزان و معلمان گذاشتند که کتاب‌های انتخاب شده در ششمین جشنواره‌ی کتاب رشد، نمونه‌ای از آن‌هاست.

هیئت داوران، فعالیت در زمینه‌های زیر را به ناشران محترم معرفی و توصیه می‌کند:

۱. ترجمه و تعریب؛
 ۲. درک مطلب؛
 ۳. مکالمه در سطوح مبتدی، متوسط و پیشرفته؛
 ۴. داستان و نمایش‌نامه‌های ساده؛
 ۵. فرهنگ لغت از عربی به فارسی و بالعکس؛
 ۶. تولیدات سمعی و بصری و نرم‌افزارهای چند رسانه‌ای؛
 ۷. تقویت مهارت‌های آموزشی و حرفه‌ای دبیران عربی و تجمیع تجربیات آنان در این زمینه؛
 ۸. کتاب‌های کار مبتنی بر برنامه‌ی درسی وزارت آموزش و پرورش.
- هیئت داوران انتظار دارد، در جشنواره‌های آینده شاهد حضور چشم‌گیر ناشران محترم در عرصه‌های فوق باشد. بدیهی است، تولیداتی که در این زمینه واجد شرایط لازم تشخیص داده شوند، از حمایت «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» برخوردار خواهند شد.
- انتظار هیئت داوران آن بود که در هر یک از حوزه‌های معرفی شده توسط دبیرخانه‌ی جشنواره به داوری بنشیند، اما در این میان عمده‌ی تألیفات در زمینه‌ی کتاب‌های کمک‌درسی و کتاب‌های کار و تمرین بود که البته خود این موضوع بیانگر توجه دبیران ارجمند به تثبیت یادگیری دانش‌آموزان است. اما انتظار می‌رود که در سال‌های آتی در هر یک از حوزه‌های معرفی شده شاهد آثاری ارزنده باشیم.

◀ حوزه‌ی آموزش علوم تجربی

امروزه متخصصان و صاحب‌نظران تعلیم و تربیت، بر عامل نیروی انسانی کارآمد و دارای سطح بالای سواد علمی، پرورش مهارت‌های فرایندی و فناوری اطلاعات و ارتباطات، به مقوله‌ی یکی از عوامل اساسی توسعه‌ی پذیری جامعه تأکید می‌کنند. از این رو در جهان امروز، تمام کشورها می‌کوشند سطح سواد علمی و فناورانه‌ی جامعه‌ی خود را بهبود بخشند تا از این راه، زمینه‌ی توسعه‌ی پایدار را در کشور خود فراهم آورند. یکی از عواملی که به‌طور مستقیم بر سطح سواد علمی، پرورش مهارت‌های فرایندی و فناوری اطلاعات و ارتباطات مردم هر جامعه اثر می‌گذارد، کیفیت انتخاب و سازمان‌دهی محتوای علوم تجربی در آموزش و پرورش رسمی کشور است.

هیئت داوران حوزه‌ی آموزش علوم تجربی، ضمن امید به آینده، توصیه‌هایی را به منظور

کتاب‌های آموزشی
که برای دانش‌آموزان
انتشار می‌یابند
علاوه بر ارائه‌ی
مفاهیم
به برقراری
ارتباط با زندگی
و نیازهای
دانش‌آموزان نیز
توجه شود

چراغ ۲۰۹

پاییز ۱۳۸۶

۷۴

- تقویت جایگاه بایسته‌ی این رشته‌ی علمی در عرصه‌ی طراحی و انتشار کتاب‌های آموزشی بدین شرح ارائه می‌دهد:
۱. در انتشار کتاب‌های آموزشی، به مقوله‌ی سواد علمی و فناوری اطلاعات و ارتباطات توجه بیشتری مبذول شود.
 ۲. ناشران کتاب‌های آموزشی، کمبود آثار تألیفی در حوزه‌ی آموزش علوم تجربی را تا حد امکان جبران کنند.
 ۳. پرورش مهارت‌های فرایندی، عملی و پروژه‌ای مدنظر قرار گیرد.
 ۴. به اهداف برنامه‌ی درسی، به‌ویژه مهارتی و نگرشی، کم توجهی شده است و بیش از پیش باید به آن‌ها پرداخت.
 ۵. در بخش ویژگی‌های محتوا و تعامل آموزشی، به «بیان خود آموز» بیشتر توجه شود.
 ۶. در بخش ویژگی‌های اصول طراحی، به پیام آموزشی، علاقه‌ی مخاطبان و قطع کتاب و ابعاد آن، اهمیت بیشتری داده شود.
 ۷. انطباق محتوا با شرایط زندگی و جغرافیای کشور بیشتر مورد توجه قرار گیرد.
 ۸. به منظور افزایش صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و هم‌چنین افزایش آگاهی والدین کار بیشتری صورت گیرد.
 ۹. در کتاب‌های این حوزه، به خلاقیت و نوآوری و هم‌چنین ترجمه‌ی توأم با تألیف بها داده شود.
 ۱۰. در کتاب‌هایی که در حوزه‌ی علوم تجربی برای دانش‌آموزان انتشار می‌یابند، علاوه بر ارائه‌ی مفاهیم علوم، به برقراری ارتباط با زندگی و نیازهای دانش‌آموزان نیز توجه شود.
 ۱۱. بجاست که به منظور هدر نرفتن سرمایه‌ها در نشر، ناشران از هدف‌های آموزش درس علوم تجربی در دنیا و به تبع آن در ایران، آگاه باشند.

بیانیه‌ی هیئت داوران کتاب‌های ویژه‌ی مولانا

برای کودکان و نوجوانان

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۷۶

دبیرخانه‌ی سامان بخشی کتاب‌های آموزشی با همکاری «ستاد بزرگداشت سال مولانا در آموزش و پرورش» در ششمین دوره‌ی جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد، در بخش جنبی، پس از انتشار فراخوان آثار تألیفی با موضوع مولانا جلال‌الدین محمد بلخی (شخصیت، زندگی و آثار مولوی برای کودکان و نوجوانان) در طول دهه‌ی گذشته، و دریافت آثار از نویسندگان و ناشران، موفق به ارزیابی و داوری این آثار گردید.

«هیئت داوران»، پس از بررسی نزدیک به یکصد اثر در قالب‌های «زندگی‌نامه‌ی مولوی»، «نگاه توصیفی تحلیلی به زندگی و آثار مولوی» و «گزیده و بازآفرینی آثار مولوی»، مواردی را به شرح زیر اعلام می‌دارد:

۱. آثار مولوی، علاوه بر غنای محتوایی و برخوردارگی از معارف عمیق دینی عرفانی و برداشت‌های لطیف اخلاقی، از زیباترین عناصر زبانی و هنری برخوردارند و این معانی عمیق در قالب شیرین حکایت و با تمثیل‌های بدیع و خلاق ارائه شده‌اند.

لذا مولانا را باید جزء لاینفک میراث فرهنگی و ادبی کشور ایران و ستاره‌ای درخشان در آسمان فرهنگ و تمدن مسلمانان - و چه بسا جهانیان - دانست؛ مردی که با زیباترین تعبیر و واژگان، عمیق‌ترین آموزه‌های دینی را در معجون‌های از معنویت و عقل و عشق، هم‌چون تحفه‌های آسمانی به دنیای بشریت هدیه کرده است.

آثار مولانا در دنیای امروز، دنیای قحطی زده و تهی از معنا و مفهوم فلسفه‌ی حقیقی زندگی، دنیای بحران معنویت و عواطف پاک انسانی و دنیای بیگانه از لذت‌های عشق آسمانی، به آب حیات می‌ماند که کام تشنه‌ی انسان معاصر را سیراب می‌سازد.

۲. ضمن ارج نهادن به کوشش‌های همه‌ی پدیدآورندگان، نویسندگان، پژوهشگران و ناشرانی که در طول چند دهه‌ی اخیر، در تبیین شخصیت و اشعار مولوی، آثار ارزنده‌ای را خلق کرده‌اند، باید اذعان داشت: هنوز در حوزه‌ی کتاب‌های کودک و نوجوان برای مولانا آثار قابل ملاحظه‌ای پدید نیامده و این مهم به همت و ذوق و سرمایه‌گذاری برنامه‌ریزان فرهنگی و ناشران حوزه‌ی فرهنگ و ادب نیاز بیشتری دارد.

۳. در موضوع «مولوی‌شناسی برای کودکان و نوجوانان»، عمده‌ی آثار منتشر شده در دهه‌ی اخیر، در سه دسته گنجانده می‌شوند:

الف) زندگی‌نامه.

ب) شرح توصیفی-تحلیلی زندگی و آثار مولوی.

ج) ارائه‌ی گزیده‌ی آثار مولوی و بازنویسی قصه‌ها و حکایات

الف) زندگی‌نامه

در بخش زندگی‌نامه‌نویسی برای کودکان، خلأ جدی وجود دارد. در بخش نوجوان نیز تعداد آثار منتشر شده در دهه‌ی اخیر، به تعداد انگشتان یک دست نمی‌رسد که بیانگر کمبود و کاستی در این حوزه است.

در این آثار (زندگی‌نامه مولوی برای نوجوانان) نویسندگان کوشیده‌اند، فضاهایی بین داستان و متن تاریخی به وجود آورند تا بتوانند ضمن پای‌بندی به مستندات تاریخی، از عناصر جذاب داستانی - تا حد امکان - استفاده کنند. در این آثار، نوجوانان می‌توانند لایه‌هایی از زندگی و شخصیت مولوی را بشناسند.

ب) شرح توصیفی-تحلیلی زندگی و آثار مولوی

این بخش که به دلیل استفاده از مؤلفه‌های استدلال و تجزیه و تحلیل عقلانی، تناسبی با مخاطبان کودک ندارد، در حوزه‌ی نوجوان و جوان هم تنها اثر قابل اعتنا به جشنواره رسید

و این نشانه‌ی کم‌توجهی نویسندگان و مراکز فرهنگی به این حوزه است.

ج) ارائه‌ی گزیده‌ی آثار مولوی و بازنویسی قصه‌ها و حکایات

این حوزه، اگرچه بیشترین آثار منتشر شده را به خود اختصاص داده است، اما کمیت آثار بر کیفیت آن‌ها غلبه دارد. در بخش گزیده‌ها جز چند اثر خوب از انتشارات همراه و یکی دو ناشر دیگر، بیشتر آثار نشان می‌دهد گزینشگر اشراف کاملی به کل اثر نداشته و در انتخاب نمونه‌ها با دقت کافی گزینش نشده‌اند یا از روی نمونه‌های مشابه گزینش شده‌اند.

در بخش بازنویسی هم غلبه‌ی کمیت بر کیفیت قابل توجه است و در بیشتر موارد تنها تبدیل ساده‌ی نظم به نثر اتفاق افتاده و نتیجه‌گیری اخلاقی-عرفانی مولانا از حکایت‌ها فراموش شده است! بسیاری از این حکایات در آثار پیشینیان و معاصران مولانا موجود است و هنر مولانا نتیجه‌گیری‌های تازه و بدیعی است که آن‌ها به دست می‌دهد و غفلت از آن، ضعف اکثر بازنویسی‌هاست. به خصوص که این آثار به ندرت به مرحله‌ی بازآفرینی می‌رسد و خلاقیتی در آثار پدیدآورندگان به چشم نمی‌خورد.

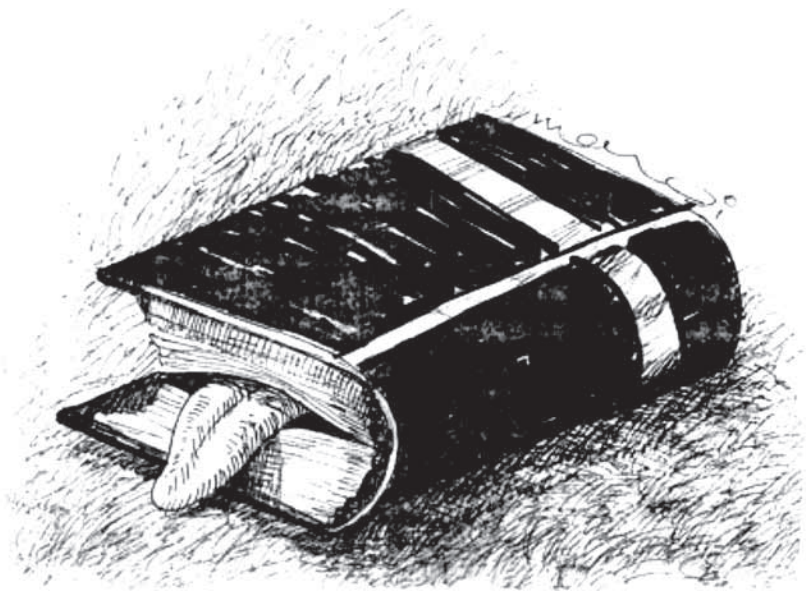
۴. توصیه‌ها

آن‌چه مشخص است، وجود کمبود و خلأ-چه به لحاظ شاخص‌های کمی و چه به لحاظ شاخص‌های کیفی- در حوزه‌ی نشر مکتوب کودک و نوجوان با موضوع «مولوی» است. این در حالی است که قابلیت‌های ویژه و مناسبی در آثار مولوی، خصوصاً «قصه‌های مثنوی معنوی» به لحاظ مضامین بکر و جذابیت‌های هنری و ادبی وجود دارد. جا دارد، نویسندگان کودک و نوجوان، به منظور بازآفرینی و نه بازنویسی نظم به نثر قصه‌ها و حکایت‌های ادبیات کهن فارسی و به ویژه آثار مولوی تلاش بیشتری داشته باشند.

۲۰۹۰۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۷۹

طرح: مهدی رضائیان

آبان ۱۳۸۶

دوره‌ی آموزشی ابتدایی و راهنمایی

فهرست کتاب‌های
برگزیده و تقدیر شده
ششمین جشنواره
کتاب‌های آموزشی

ابتدایی

مشخصات کتاب‌های آموزشی دوره‌ی ابتدایی

ردیف	حوزه آموزشی	عنوان کتاب	ناشر	مؤلف / مترجم	سال انتشار
۱	زبان آموزی	فرهنگ فارسی کودکان	محراب قلم	مهناز عسگری	۱۳۸۴
۲	زبان آموزی	مجموعه (قصه‌هایی که خودم می‌خوانم) ۱- روزی که لیلا گم شد ۲- موشی که همیشه ناراحت بود ۳- پروانه‌ای که پرواز نمی‌کرد	سبزخامه	زینا زرافشان	۱۳۸۳
۳	زبان آموزی	آموزش مهارت گوش دادن: ویژه معلمان، مربیان، ...	مدرسه برهان	عبدالرحمن صفارپور	۱۳۸۳
۴	زبان آموزی	روان خوانی	مینا	مصطفی تبریزی، آرزو احمدایی	۱۳۸۵
۵	هنر	نمایشنامه‌های آسان برای اجرا در کلاس درس و صحنه تئاتر ... (۱ و ۲)	قطره	حسن دولت‌آبادی	۱۳۸۵
۶	هنر	قصه بازی و نقش و کاربرد آموزشی - تربیتی آن *	کانون پرورش فکری	کیقباد یزدانی	۱۳۸۵
۷	هنر	بازی + نمایش = بازی نمایشی: بازی‌های سنتی کودکان ایران	مؤلف	ناهید مهدوی اصل	۱۳۸۵
۸	هنر	استخوان‌ها	کانون پرورش فکری	شری نجفی	۱۳۸۵

* برگزیده

در جست و جوی فرا
نویسنده و تصویرگر: کبیر زورتفرانکلین نا مرتب است
نویسنده: پالت بوروا - تصویرگر: پرنده کلاری
مترجم: شهره هاشمیجشک و ما را بدجنس
نویسنده: سید علی حسینی
تصویرگر: سید علی حسینی۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۸۲

زورگویی
نه!

ردیف	حوزه آموزشی	عنوان کتاب	ناشر	مؤلف / مترجم	سال انتشار
۹	هنر	هنر چیست (فیلم و تئاتر)	تیمورزاده	مترجمین: ماهرخ طهمورس زاده پارمیس کشاورزی	۱۳۸۴
۱۰	مطالعات اجتماعی	کتاب کار جغرافیا سال پنجم دبستان *	محراب قلم	طاهره خردور، صغری ملکی	۱۳۸۴
۱۱	مطالعات اجتماعی	مجموعه داستان‌های سواره‌ها و پیاده‌ها (۵ جلدی)	شبکه هنر	مجید سر سنگی	۱۳۸۴
۱۲	مطالعات اجتماعی	بچه خوب می‌گه (اسراف کاری نه، خیرچینی نه، توزدن نه، زورگویی نه، تنبلی نه، طمع کاری نه، (مجموعه ۶ جلدی)	نوای مدرسه	امیر صالحی طالقانی	۱۳۸۵
۱۳	مطالعات اجتماعی	مجموعه فرانکلین (۱۲ جلدی)	پیک دبیران	مترجمین: شهره هاشمی فرمهر منجزی الهام کلاتری رویای سلیمی مرند	۱۳۸۵
۱۴	تعلیم و تربیت دینی و قرآن	مهر پرتقالی *	به نشر	مهری ماهوتی	۱۳۸۵
۱۵	تعلیم و تربیت دینی و قرآن	در جست و جوی خدا *	کانون پرورش فکری	ژوبرت کلر	۱۳۸۶
۱۶	تعلیم و تربیت دینی و قرآن	مجموعه قصه‌های منظوم از زندگی امام رضا (۳ جلد)	به نشر	رحیم عباسی	۱۳۸۴
۱۷	تعلیم و تربیت دینی و قرآن	خورشید نیمه شب	نیکراد	سید مهدی شجاعی	۱۳۸۵

* برگزیده

بازاری علمی

قدرت پوست تخم مرغ

نوشته‌ی گروه مؤلفین
ترجمه‌ی سیده فانی

۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۸۳

دسوسه‌ی فطرناک

ردیف	حوزه آموزشی	عنوان کتاب	ناشر	مؤلف / مترجم	سال انتشار
۲۶	ریاضی	راهکارهای نوین در حل مسئله ریاضی دوم ابتدایی *	رشد اندیشه	حمزه دادخواه، سارا خزایی	۱۳۸۵
۲۷	ریاضی	کتاب کار ریاضی (اول دبستان) *	استادیار	میترا حسن زاده فرهودی	۱۳۸۴
۲۸	ریاضی	آموزش برنامه‌ای مساحت‌ها (۲ جلدی)	میهن نو	مهین مجتهدی	۱۳۸۴
۲۹	ریاضی	بباید ضرب کردن، جمع کردن، تقسیم کردن، تفریق کردن را یاد بگیریم (چهار جلدی)	سپیده سحر	سحر نجفی	۱۳۸۵
۳۰	ریاضی	ریزه میزه	تیمورزاده	حمیدرضا افتخاری	۱۳۸۵

* برگزیده

جواب ۲۰۹۱۹۱
پاییز ۱۳۸۶
۸۵

راهنمای

مشخصات کتاب‌های آموزشی دوره‌ی راهنمایی تحصیلی

ردیف	حوزه آموزشی	عنوان کتاب	ناشر	مؤلف / مترجم	سال انتشار
۱	تعلیم و تربیت دینی	موسی (ع) *	قدیانی	امیر صالحی طالقانی	۸۴
۲	تعلیم و تربیت دینی	مقتل: زندگینامه امام حسین (ع) *	مدرسه برهان	داود غفارزادگان	۸۴
۳	تعلیم و تربیت دینی	مردی که اسرار زمین‌ها را می‌دانست زندگینامه امام محمدباقر (ع)	مدرسه برهان	محمدپوروهاب	۸۳
۴	تعلیم و تربیت دینی	خلوت معبد: قصه‌های قرآنی	مدرسه برهان	علی اکبر والایی	۸۵
۵	تعلیم و تربیت دینی	آخرین بهار «چهل قصه از زندگی امام زمان (ع)»	پیام محراب	ناصر نادری	۸۳
۶	تعلیمات اجتماعی	نخستین کتاب حقوق من، پیمان بین المللی حقوق کودک	ایران بان	کیان فروزش	۸۴
۷	تعلیمات اجتماعی	اولین گام‌ها برای آموزش حقوق بشر	شورا	خلیل چراغی ژاله باقرزاده سعید قریشی	۸۴
۸	علوم تجربی	دریا، دریا *	کانون پرورش فکری	سرور کتبی	۸۵
۹	علوم تجربی	مجموعه کشف‌های علمی* (۷ جلد)	مدرسه برهان	علیرضا توکلی	۸۵
۱۰	علوم تجربی	شگفتی بدن انسان	تولد	سپیده خلیلی	۸۵
۱۱	علوم تجربی	مجموعه کتاب‌های آموزش فعال علوم، (شماره ۱۰-۱۷)	آموزش علوم	زهرا حریرفروز مهرناز صادقی	۸۵
۱۲	علوم تجربی	اولین کتابخانه علمی من (صدا و موج) شماره ۱۵	مبتکران	علاء نوری	۸۳

* برگزیده

چهارم ۲۰۹۱۹۹
پاییز ۱۳۸۶

۸۶

ردیف	حوزه آموزشی	عنوان کتاب	ناشر	مؤلف / مترجم	سال انتشار
۱۳	ادبیات فارسی	مجموعه کتاب کار فارسی ۱ و ۲*	مدرسه برهان	جعفر ربانی	۸۳
۱۴	ادبیات فارسی	مجموعه افسانه شاهان و پهلوانان	مهاجر	محمود مشرف آزاد تهرانی	۸۴
۱۵	ادبیات فارسی	مجموعه نمایش نامه های آسان ۳ و ۴ و ۵	قطره	حسن دولت آبادی	۸۵
۱۶	حرفه وفن	اصول طراحی در نازک بری با تخته سه لایی*	مدرسه برهان	حسین غفاری شوشتری	۸۵
۱۷	حرفه وفن	دنیای هنر سرمه دوزی	بین المللی حافظ	فهیمة پروآذر	۸۴
۱۸	حرفه وفن	کتاب های مفاهیم پایه در مهندسی ساختمان و مهندسی ریخته گری	دلهام	رضا عشر	۸۳
۱۹	حرفه وفن	کتاب کار حرفه وفن اول راهنمایی	مدرسه برهان	هما رودنژاد منیر زارع زاده	۸۳
۲۰	عربی	کتاب کار همراه با تمرین های متنوع عربی اول، دوم و سوم (دوره ی راهنمایی)	علوم نوین	مهدی پرکاری	۸۵
۲۱	عربی	کتاب کار و راهنمای مطالعه دانش آموز عربی سال اول دوره ی راهنمایی	فاطمی	عیسی متقی زاده علی چراغی	۸۵
۲۲	زبان انگلیسی	کتاب کار انگلیسی دوم راهنمایی	علوم نوین	نوراله قربانی عباس قاسم زاده شیرین کمالی	۸۵
۲۳	زبان انگلیسی	نخستین فرهنگ نامه من	قدیانی	علی بشر دانش	۸۳
۲۴	تاریخ	سلحشوران داغستان : (روایتی از زندگی شیخ شامل داغستانی)	مدرسه برهان	مهدی طهوری	۸۵
۲۵	تاریخ	برف سرخ : نگاهی به جنگ های ایران و روسیه تزاری	مدرسه برهان	مهدی میرکیانی	۸۳

* برگزیده

۲۰۹۱۹۱

پاییز ۱۳۸۶

۸۷

ردیف	حوزه آموزشی	عنوان کتاب	ناشر	مؤلف / مترجم	سال انتشار
۲۶	تاریخ	ایران باستان	محراب قلم	مهروش طهوری	۸۵
۲۷	جغرافیا	بیابان‌زدایی (از مجموعه کتاب‌های آموختن برای زیستن)*	شورا	سیاوش شایان هایده آراء	۸۳
۲۸	جغرافیا	مقابله با بلایای طبیعی (بهمن - خشکسالی) (شماره ۲ و ۵)	قدیانی	مجید عمیق	۸۵
۲۹	جغرافیا	اطلس سه بعدی جهان	با فرزندان	علیرضا ریاضی	۸۳

* برگزیده

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۸۸

مشخصات کتاب های آموزشی ویژه ی سال مولانا

ردیف	عنوان کتاب	ناشر	مؤلف / مترجم	سال انتشار
۱	خداوندگار کوچک *	کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان	محمدعلی شاکری یکتا	۱۳۸۵
۲	قصه های شیرین فیه مافیه مولوی	پیدایش	محمدکاظم مزینانی	۱۳۷۶
۳	مولوی	مدرسه برهان	داریوش عابدی	۱۳۸۵
۴	فیل که می گویند...	کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان	بهراد امین سلماسی	۱۳۷۹

* برگزیده

داریوش عابدی

تازه های از ادبیات

قصه های

مافیه، ۲۰۹ | ۲۰۹
پاییز ۱۳۸۶

محمدکاظم مزینانی / تصاویر
۸۹

خداوندگار کوچک

آبان ۱۳۸۶

دوره‌ی آموزشی ابتدایی و راهنمایی

معرفی داوران
ششمین جشنواره
کتاب‌های آموزشی رشد

حوزه‌ی آموزش تاریخ

۱ مظاهر حامی کارگر

دکترای تاریخ، کارشناس گروه تاریخ دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی که در دانشگاه‌های آزاد اسلامی و پیام نور و دوره‌های ضمن خدمت نیز تدریس می‌کند او سرگروه علوم اجتماعی اداره کل شهر تهران و سرگروه تاریخ منطقه ۶ نیز بوده است.

۲ پوران شرکاء

فوق دیپلم علوم انسانی، معلم دوره‌های ابتدایی و راهنمایی، داور حوزه‌ی آموزشی تاریخ و علوم اجتماعی با ۳۸ سال سابقه‌ی تدریس، تألیف و فعالیت‌های آموزشی. ایشان در گروه‌های آموزشی استان تهران و وزارت خانه فعالیت داشته و مدیریت اجرای طرح تیمز نیز از دیگر افتخارات او محسوب می‌شود.

۳ منصوره قربانی دولتی

لیسانس تاریخ، دبیر علوم اجتماعی. در جشنواره‌ی الگوهای تدریس برتر درس تاریخ شرکت داشته و در گروه‌های آموزشی دفتر راهنمایی تحصیلی عضو بوده است. همکاری فعال در طرح‌های پژوهشی و تحقیقاتی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی و تألیف مقالات تربیتی از جمله فعالیت‌های فرهنگی ایشان محسوب می‌شوند.

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۹۲

حوزه‌ی آموزش تربیت بدنی

۴ جواد آزمون

دانشجوی دوره‌ی دکترای مدیریت و برنامه‌ریزی در تربیت بدنی، مدرس درس روش‌های تدریس درس تربیت بدنی در دانشگاه شهید رجایی، مدیر اجرایی فصل‌نامه‌ی المپیک (وابسته به کمیته‌ی ملی المپیک جمهوری اسلامی ایران)، و عضو هیئت تحریریه و مدیر داخلی فصل‌نامه‌ی رشد آموزش تربیت بدنی، با ۱۵ سال سابقه‌ی تدریس در دوره‌های آموزش

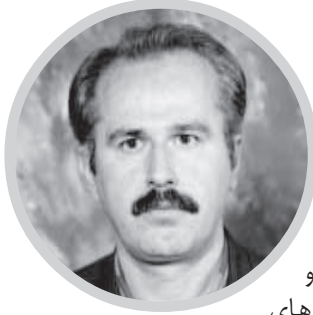

معلمان، عضویت در گروه‌های برنامه‌ریزی و تحقیقات آموزش تربیت‌بدنی، و تألیف و ترجمه‌ی کتاب و مقاله در این رشته. وی مؤلف کتاب‌های درس تربیت‌بدنی دوره‌ی ابتدایی و پنج کتاب راهنمای معلم آن‌هاست.

۵ محمد بخردی

فوق لیسانس تربیت‌بدنی و معاون مطالعات و برنامه‌ریزی درسی با حدود ۱۵ سال سابقه‌ی تدریس تربیت‌بدنی، و کار اجرایی و پژوهشی در حوزه‌ی تربیت‌بدنی در سطوح استانی و ملی. وی در تألیف کتاب‌های راهنمای معلم پایه‌های اول تا سوم ابتدایی و کلیه‌ی پایه‌های دوره‌ی راهنمایی و متوسطه همکاری داشته است.

۶ غلامرضا سراج‌زاده

فوق لیسانس تربیت‌بدنی، مدرس درس تربیت‌بدنی و تاریخ تربیت‌بدنی در دانشگاه شهید رجایی و دوره‌های آموزشی ضمن خدمت، و مدیر برنامه‌ریزی آکادمی ملی المپیک و پارالمپیک. وی در تدوین برنامه‌ی درسی تربیت‌بدنی هر سه دوره‌ی تحصیلی و کتاب‌های راهنمای معلم آن‌ها، و تدوین برنامه‌ی درسی نوین آمادگی دوره‌های راهنمایی و متوسطه همکاری داشته است. «دوچرخه سواری»، «والیبال» و «روش‌های تدریس تربیت‌بدنی در مراکز تربیت معلم» از جمله کتاب‌های آموزشی او هستند.

۷ فریبا محمدیان

دانشجوی دکترای مدیریت و برنامه‌ریزی تربیت‌بدنی و مدیر مجتمع ورزشی گلاب، با ۱۸ سال سابقه‌ی تألیف و ترجمه‌ی متون ورزشی. «مبانی تربیت‌بدنی» و «ورزش معلولین» از جمله کتاب‌های آموزشی او هستند.

حوزه‌ی آموزش تعلیم و تربیت دینی و قرآن

۱۳۹۱-۲۰۹۱
پاییز ۱۳۸۶

۹۳

۸ یونس باقری

فوق لیسانس برنامه‌ریزی آموزشی و کارشناس گروه قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، با ۲۵ سال سابقه‌ی تدریس در مدارس، مراکز تربیت معلم و دانشگاه آزاد اسلامی، فعالیت فرهنگی و تألیف مقاله. وی که معاون پرورشی منطقه‌ی ۲، عضو شورای برنامه‌ریزی درسی دینی و قرآن ابتدایی، و عضو شورای مؤلفین کتاب‌های راهنمای معلم

کتاب‌های قرآن دوره‌ی راهنمایی بوده است، اکنون مدیر داخلی و عضو هیئت تحریریه‌ی مجله «رشد آموزش قرآن»، عضو هیئت تحریریه‌ی مجله «رشد معارف اسلامی» و داور مسابقات «ستاد اقامه‌ی نماز» در زمینه‌ی مقالات نماز است.

۹ سعید راصد

فوق لیسانس روان‌شناسی تربیتی و مربی و دبیر دینی، قرآن دوره‌ی راهنمایی و روان‌شناسی، و مدیر و مدرس دوره‌های تربیت مدرس کتاب‌های هدیه‌های آسمان از سال ۱۳۷۹، با ۲۵ سال سابقه‌ی تدریس، تألیف کتاب و مقاله، و فعالیت پژوهشی و فرهنگی. وی عضو شورای برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، کار، راهنمای معلم و هدیه‌های آسمان (پایه‌های دوم تا پنجم ابتدایی) است.

۱۰ مهدی رضائی

فوق لیسانس الهیات و معارف اسلامی با ۲۰ سال سابقه‌ی مدیریت اجرایی در آموزش و پرورش و دانشگاه آزاد اسلامی و تألیف کتاب درسی و مقاله. داور جشنواره‌های مقالات نماز در ستاد اقامه‌ی نماز و عضو شورای برنامه‌ریزی و نظارت بر تألیف دوره‌ی راهنمایی دفتر تألیف کتب درسی است.

۱۱ غلامعباس سرشور خراسانی

دانشجوی فوق لیسانس فلسفه‌ی تعلیم و تربیت و کارشناس قرآن با ۳۳ سال سابقه‌ی تدریس دوره‌ی ابتدایی و تألیف کتاب‌های درسی و آموزشی برای این دوره. وی مؤلف کتاب‌های درسی آموزش قرآن برای پنج پایه‌ی تحصیلی دوره‌ی ابتدایی، کتاب‌های راهنمای معلم درس قرآن و کتاب «روش آموزش قرآن در دوره‌ی ابتدایی» برای تربیت معلم، بوده است.

۲۰۹۱۹۱
پاییز ۱۳۸۶

۹۴

۱۲ منصوره سیدصالح

لیسانس آموزش ابتدایی و آموزگار دبستان با ۱۷ سال سابقه‌ی تدریس و فعالیت فرهنگی که به مدت سه سال داور استانی جشنواره‌های الگوهای برتر تدریس شهر تهران، و به مدت هشت سال مدرس آموزش نیروی انسانی در مناطق ۷، ۱۳ و ۱۴ آموزش و پرورش (کتاب‌های

جدیدالتألیف قرآن پنج پایه و هدیه‌های آسمانی دوم تا چهارم دوره‌ی ابتدایی) بوده است.

۱۳ هدیه کمالی محمدره

لیسانس مدیریت، دارای تحصیلات حوزوی با ۲۹ سال سابقه‌ی تدریس تعلیمات دینی، قرآن و عربی در دوره‌های راهنمایی و متوسطه و نیز تدریس در دوره‌های آموزش ضمن خدمت دبیران دوره‌ی راهنمایی. وی تاکنون داور چند جشنواره‌ی آموزش و پرورش از جمله جشنواره‌ی شاهد بوده است.

۱۴ پرویز محمدی

لیسانس دینی و عربی، مدرس درس‌های دینی دوره‌های ابتدایی، راهنمایی و متوسطه، و مؤلف کتاب‌های درسی و آموزشی در حوزه‌ی تعلیم و تربیت دینی، از جمله پنج جلد کتاب روش تدریس. کسب رتبه‌ی مقام اول جشنواره‌ی تدریس استان تهران و عنوان معلم نمونه‌ی مدرسه‌های ایران در خارج از کشور، از افتخارات او محسوب می‌شود.

حوزه‌ی آموزش جغرافیا

۱۵ مژگان احمدی

فوق لیسانس ژئومورفولوژی و دبیر جغرافیا با ۱۵ سال سابقه‌ی تدریس در دوره‌های راهنمایی، متوسطه و پیش‌دانشگاهی. از افتخارات وی کسب رتبه‌ی دوم کشوری الگوهای برتر تدریس است. با صدای معلم شهر تهران همکاری داشته و الگوهای برتر تدریس، جشنواره‌ی علمی مدرسه‌های شاهد و دست‌سازه‌های معلمان در مرحله‌ی کشوری را داوری کرده است.

۲۰۹۱
پاییز ۱۳۸۶

۹۵

۱۶ کورش امیری نیا

فوق لیسانس جغرافیا، کارشناس مسئول گروه درسی جغرافیای دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی و عضو هیئت تحریریه‌ی مجله‌ی «رشد آموزش جغرافیا» با ۲۱ سال سابقه‌ی تدریس در دوره‌های راهنمایی، متوسطه، پیش‌دانشگاهی و مراکز آموزش ضمن خدمت، و تألیف کتاب‌های درسی و مقالات در رشته‌ی جغرافیا.

۱۷ فریده لمسه چی

لیسانس علوم تربیتی و دبیر علوم اجتماعی با ۲۸ سال سابقه‌ی تدریس در دوره‌ی راهنمایی. وی مؤلف کتاب‌های متعدد آموزشی و کمک آموزشی از جمله کتاب‌های کار و خودآزمون علوم اجتماعی و جغرافی در پایه‌های اول تا سوم دوره‌ی راهنمایی بوده است. چندین دوره ارزش‌یابی کشوری، داوری الگوهای تدریس برتر، همکاری در تدوین بیک نوروزی، از جمله فعالیت‌های فرهنگی او محسوب می‌شوند.

۱۸ منصور ملک عباسی

فوق لیسانس جغرافیا و کارشناس برنامه‌ریزی مطالعات اجتماعی با حدود ۳۰ سال سابقه‌ی تدریس در مدرسه‌ها، دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه علامه طباطبائی. ایشان علاوه بر عضویت در هیئت تحریریه‌ی مجله‌ی رشد تخصصی جغرافیا، مؤلف بیش از ۲۵ جلد کتاب درسی و کمک آموزشی، طراح و تولیدکننده‌ی نرم افزار فرهنگ اصطلاحات مصور جغرافیا، و مترجم ده‌ها مقاله‌ی علمی - آموزشی برای معلمان و دبیران کشور است.

حوزه‌ی آموزش حرفه‌وفن و آمادگی دفاعی

۱۹ منیر زارع‌زاده

فوق لیسانس برنامه‌ریزی درسی، کارشناس مسئول گروه برنامه‌ریزی درسی حرفه‌وفن، با ۲۹ سال سابقه‌ی تدریس، معاونت و مدیریت در مدرسه‌های راهنمایی و دبیرستان. وی در تألیف کتاب‌های درسی و راهنمای معلم، و کتابچه‌های ارزش‌یابی نوین درس حرفه‌وفن مشارکت داشته است. هم‌چنین در کارنامه‌ی فرهنگی او برنامه‌ریزی دوره‌های بلندمدت تربیت معلم، نگارش کتاب کار حرفه‌وفن سال اول راهنمایی و ترجمه و تألیف مقالاتی در موضوعات آموزشی، دیده می‌شود.

۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۹۶

۲۰ جمشید علی محمدی

لیسانس مهندسی مواد، کارشناس مسئول گروه مواد دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های فنی‌وحرفه‌ای و کار دانش، با ۲۳ سال سابقه‌ی تدریس در هنرستان‌ها و آموزشکده‌ی انقلاب اسلامی و نیز برنامه‌ریزی آموزشی. ایشان عضو کمیسیون برنامه‌ریزی سازمان فنی‌وحرفه‌ای وزارت کار و از مؤلفان جزوه‌های آموزشی رشته‌ی متالوژی است.

۲۱ مژگان مولائی‌راد

لیسانس حرفه‌وفن و دبیر این درس، با ۱۵ سال سابقه‌ی تدریس در مدرسه‌های راهنمایی و ۱۰ سال عضویت در گروه‌های آموزشی دفتر آموزش راهنمایی سازمان آموزش و پرورش شهر تهران. او داور جشنواره‌ی معلم پژوهنده بوده و در دوره‌های ضمن خدمت نیز تدریس کرده است. در تألیف ۹ جلدی کتابچه‌ی ارزش‌یابی برای درس حرفه‌وفن مشارکت داشته است.

حوزه‌ی آموزش ریاضی

۲۲ سیما بهنام

لیسانس آموزش ابتدایی، آموزگار دبستان و عضو گروه‌های آموزشی وزارت آموزش و پرورش با ۱۸ سال سابقه‌ی تدریس و فعالیت فرهنگی. وی که با ارائه‌ی شیوه‌ی نوین مشارکتی در تدریس، موفق به دریافت لوح و تقدیرنامه شده، نماینده‌ی دفتر آموزش ابتدایی در زمینه‌ی بررسی کتاب‌های کمک آموزشی است.

۲۳ حمیدرضا ربیعی فراهانی

لیسانس ریاضی، کارشناس گروه ریاضی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی. در حال حاضر به تدریس درس ریاضی نیز اشتغال دارد.

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۹۷

۲۴ الهه رشیدی

لیسانس مدیریت آموزشی و مدیر دبستان با ۱۸ سال سابقه‌ی مدیریت مدارس داخل و خارج از کشور و فعالیت فرهنگی. وی مؤسس سه مدرسه‌ی فارسی‌زبان در آمریکا، عضو کمیته‌ی سواد خواندن در سازمان شهر تهران، عضو کمیته‌ی ابتدایی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، داور مسابقات ربوکاپ (منطقه‌ی ۳)، و مسئول فنی نشریه‌ی «مدیریت پویا» (منطقه‌ی ۳) است. کتاب «به سوی ریاضی» از تألیفات اوست.

۲۵ میرشهرام صدر

لیسانس ریاضی، دبیر دوره‌ی متوسطه‌ی سایت رشد، مدیر داخلی و عضو هیئت تحریریه‌ی مجله‌ی برهان متوسطه با ۱۸ سال سابقه‌ی تدریس ریاضی در دوره‌های متوسطه و پیش‌دانشگاهی. تألیف ۲۲ جلد کتاب کمک‌آموزشی در زمینه‌ی ریاضی دوره‌ی متوسطه، ترجمه و تألیف چندین مقاله از جمله خدمات فرهنگی ارزشمند ایشان است.

۲۶ سمیه محمدطالبی

لیسانس ریاضی و آموزگار ریاضی سوم دبستان و اول راهنمایی، با شش سال سابقه‌ی تدریس، تألیف کتاب آموزشی و شرکت در کارگاه‌های آموزشی. وی مؤلف کتاب‌های «گنجینه‌ی ریاضی» (سوم دبستان) و «بار دبستانی» (سوم دبستان) است.

۲۷ محمود رضا مهتدی

فوق دیپلم ریاضی و لیسانس ادبیات فارسی، دبیر ریاضی با ۳۰ سال سابقه‌ی تدریس ریاضی و فعالیت‌های آموزشی مرتبط با ریاضی در مناطق آموزش و پرورش تهران. وی که داور بسیاری از برنامه‌ها و جشنواره‌های آموزش و پرورش بوده است، از مؤلفان کتاب‌های درس ریاضی پایه‌های گوناگون دوره‌ی راهنمایی مؤسسه‌ی آموزش از راه دور و عضو هیئت علمی این مؤسسه است.

۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۹۸

۲۸ عذرا هاشملو

لیسانس و دبیر ریاضی، با ۳۱ سال سابقه‌ی تدریس و تألیف. وی که تا به حال با بعضی از ناشران آموزشی همکاری داشته است، اکنون عضو هیئت تحریریه‌ی «مجله‌ی ریاضی توان» است.

حوزه‌ی آموزش زبان انگلیسی

۲۹ سیدمسعود حاجی سیدحسینی فرد

فوق لیسانس آموزش زبان انگلیسی، مدرس مراکز تربیت معلم، با ۱۴ سال سابقه‌ی تدریس زبان انگلیسی در مدرسه‌ها، دانشگاه پیام نور و مراکز آموزش ضمن خدمت فرهنگیان. ایشان در ترجمه و تألیف نیز دست دارد و مترجم کتاب «۹۹ گام تا ۱۰۰ سالگی» است.

۳۰ مریم بانو رزازیان

لیسانس زبان انگلیسی و دبیر این درس با ۲۹ سال سابقه‌ی تدریس. ایشان ۲۴ عنوان کتاب در زمینه‌ی کمک آموزشی درس زبان و نیز یک لغت‌نامه‌ی دو جلدی انگلیسی تألیف کرده است. تهیه و کارشناسی فیلم‌های آموزشی و نوارهای کاست انگلیسی، از جمله فعالیت‌های او محسوب می‌شود.

۳۱ سهراب غلامپور

فوق لیسانس آموزش زبان انگلیسی، بازنشسته‌ی وزارت آموزش و پرورش، مدرس زبان انگلیسی در دانشگاه آزاد و دانشگاه جامع علمی کاربردی. ایشان تاکنون حدود ۳۰ جلد کتاب کمک آموزشی در زمینه‌ی آموزش زبان انگلیسی نوشته است.

۲۰۹۱۹۰
پاییز ۱۳۸۶

۹۹

۳۲ سهیلا ملکوتی

فوق لیسانس روان سنجی و دبیر زبان انگلیسی با ۱۵ سال سابقه‌ی کار در مناطق گوناگون آموزش و پرورش تهران. او با گروه درسی زبان انگلیسی مناطق ۶ و ۱۰ همکاری داشته است و عضو گروه زبان دفتر آموزش راهنمایی نیز محسوب می‌شود.

حوزه‌ی آموزش زبان و ادبیات فارسی

۳۳ فردوس حاجیان

دکترای هنرهای نمایشی و تعلیم و تربیت، مدرس، کارشناس و مشاور آموزشی در وزارت آموزش و پرورش، و عضو هیئت علمی تمام وقت دانشگاه الزهراء، با ۲۴ سال سابقه. وی پژوهشگر برگزیده‌ی سازمان ملل متحد (ششم اکتبر ۱۹۹۸)، پژوهشگر برگزیده‌ی جهان اسلام (۱۳۸۰)، خادم برگزیده‌ی کودکان (یونیسف - ۱۳۸۱)، نویسنده‌ی کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم دوره‌ی ابتدایی، بنیان‌گذار سیستم شهرک الفبا در تلویزیون در زمان دفاع مقدس، و نویسنده‌ی کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی بسیاری است.

۳۴ فاطمه حیدرنیاز ملک خطابی

لیسانس ادبیات فارسی، دبیر بازنشسته‌ی منطقه‌ی ۷ تهران، با ۳۳ سال سابقه‌ی تدریس و عضویت در گروه‌های آموزشی منطقه‌ی ۱۶ و اداره‌ی کل شهر تهران و گروه آموزشی دفتر راهنمایی تحصیلی. در صدای معلم همکاری داشته، در شورای ویرایش کتاب فارسی سوم راهنمایی و در شورای برنامه‌ریزی کتاب‌های فارسی اول راهنمایی نیز عضو بوده است. او جشنواره‌های الگوهای تدریس برتر راهنمایی و جشنواره‌ها و کنفرانس‌های علمی مدارس شاهد را داوری کرده است. کتاب‌های خودآزمایی فارسی دوره‌ی راهنمایی و بخش ادبیات فارسی درسی‌آزمون‌های مبتکران، از جمله تألیفات او هستند.

۳۵ علی رضایی

لیسانس ادبیات فارسی، سرگروه دفتر آموزش راهنمایی تحصیلی وزارت آموزش و پرورش، با ۱۲ سال سابقه‌ی تدریس و تألیف کتاب کمک آموزشی. او در برنامه‌ریزی تألیف کتاب‌های جدید زبان و ادبیات فارسی دوره‌ی راهنمایی، مشارکت داشته و مؤلف دفتر کار زبان فارسی ۱ و ۲ دبیرستان است.

۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۳۶ سکینه سلمانی

لیسانس آموزش ابتدایی، آموزگار پایه‌های اول تا پنجم، مدرس تربیت معلم و آموزش خانواده، عضو شورای کتاب کودک، کارشناس صدای معلم، عضو پاره‌وقت گروه‌های آموزشی وزارت آموزش و پرورش، و کارشناس آموزش ابتدایی منطقه‌ی ۶، با ۲۲ سال سابقه‌ی تدریس و فعالیت اجرایی. وی داور کنفرانس‌های علمی مدارس شاهد است.

۳۷ محمد رضا سنگری

دکترای زبان و ادبیات فارسی، مشاور ریاست سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، با ۳۳ سال سابقه‌ی تدریس از ابتدایی تا دانشگاه. ایشان ۱۶ جلد کتاب در حوزه‌های ادبیات، تعلیم و تربیت، و تاریخ تألیف کرده و در تألیف ۳۰ جلد کتاب درسی ابتدایی و دبیرستان مشارکت داشته است. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی دزفول و نیز عضو انجمن علمی اولیا و مربیان محسوب می‌شود و داوری سه دوره‌ی اردوهای دانش‌آموزی و دانشجویی در حوزه‌ی شعر و مطالعه و تحقیق را بر عهده داشته است. کسب عنوان‌های کارشناس نمونه‌ی ملی سال ۱۳۸۰ و پژوهشگر نمونه‌ی سال ۱۳۸۱ از افتخارات او به شمار می‌رود.

۳۸ سید بهنام علوی مقدم

دانشجوی دکترای زبان شناسی، کارشناس برنامه‌ریزی و تألیف دوره‌های ابتدایی و راهنمایی، با ۱۴ سال سابقه‌ی تدریس از ابتدایی تا دانشگاه، و تألیف کتاب درسی و مقاله. او عضو کمیته‌های پژوهشی معاونت برنامه‌ریزی و توسعه‌ی مدیریت و معاونت پشتیبانی وزارت آموزش و پرورش و عضو شورای برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های زبان و ادبیات فارسی دوره‌های گوناگون تحصیلی بوده است. عضو انجمن زبان شناسی ایران، انجمن معلمین انشا و گروه برنامه‌ریزی درسی زبان فارسی مؤسسه‌ی نوآوری‌های آموزشی نیز محسوب می‌شود.

۳۹ محمد فرخی

لیسانس روان شناسی بالینی و عضو گروه‌های آموزشی دفتر معاونت آموزش عمومی و امور تربیتی، با هشت سال سابقه‌ی تألیف متون آموزشی و فعالیت پژوهشی در زمینه‌ی برنامه‌ی درسی. وی علاوه بر تألیف کتاب‌های متعدد آموزشی از جمله مجموعه‌ی گردونه‌های آموزشی و مجموعه‌ی پیک‌های آدینه، مجری طرح پژوهشی نقدی بر دگرگون‌سازی برنامه‌ی زبان آموزشی فارسی و طرح پژوهشی مقدمه‌ای بر تحلیل محتوای برنامه‌ی درسی روش تلفیقی نوین بوده است.

۴۰ حسین قاسم پورمقدم

دکترای برنامه‌ریزی درسی، مدرس مدارس و مراکز آموزش عالی، عضو هیئت تحریریه‌ی مجله‌ی «رشد آموزش زبان و ادب فارسی» و عضو گروه پژوهشی مبنای برنامه‌ریزی درسی مؤسسه‌ی پژوهشی «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی»، با ۲۳ سال سابقه‌ی تدریس، تألیف و پژوهش. وی مجری طرح‌های پژوهشی متعدد در زمینه‌ی

برنامه‌ریزی درسی بوده و در برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی زبان و ادبیات فارسی مشارکت داشته است.

حوزه‌ی آموزش عربی

۴۱ حمیدرضا حیدری

دکترای زبان و ادبیات عربی، کارشناس مسئول گروه عربی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی و عضو هیئت تحریریه‌ی مجله‌ی «رشد معارف اسلامی» با ۱۹ سال سابقه‌ی تدریس در دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبایی و آزاد اسلامی، و تألیف کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی و مقالات کمک آموزشی. او بیش از ۶۰ مقاله‌ی کمک آموزشی در مجله‌ی «راه دانشگاه» سازمان سنجش آموزش کشور تألیف کرده است.

۴۲ نیره شکرچیان

فوق دیپلم علوم انسانی و بازنشسته‌ی وزارت آموزش و پرورش با بیش از ۳۰ سال سابقه‌ی تدریس زبان عربی، مدیریت آموزشی، تألیف کتاب‌های کمک آموزشی و ساخت وسایل کمک آموزشی. کتاب‌های «فرهنگ جمع مکسر» و «خودآموز درس عربی برای هر سه پایه‌ی دوره‌ی راهنمایی، از جمله آثار ایشان هستند.

۴۳ جواد متبحری

فوق لیسانس زبان و ادبیات فارسی با ۱۶ سال سابقه‌ی تدریس ادبیات فارسی و زبان عربی در دوره‌ی راهنمایی و تدریس در مراکز آموزش ضمن خدمت معلمان. وی که در طراحی و تدوین جزوه‌های مکمل و فوق برنامه‌ی عربی در سطح منطقه‌ی ۱۵ همکاری داشته است، طراح نرم افزار عربی سال سوم راهنمایی است. مسابقات علمی شاهد و جشنواره‌ی تدریس کشوری را داوری کرده است.

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۱۰۲

۴۴ پروانه زاهدی فر

فوق لیسانس پژوهش علوم اجتماعی و نیز فوق لیسانس مطالعات زنان، کارشناس گروه علوم اجتماعی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، عضو هیئت تحریریه‌ی مجله‌ی «رشد علوم اجتماعی»، و مدرس دانشگاه‌های آزاد اسلامی و پیام نور.

۴۵ زهرا شامانیان

لیسانس آموزش ابتدایی با ۱۳ سال سابقه‌ی تدریس در پایه‌ی چهارم و پنجم دبستان، معاونت مدارس منطقه‌های ۱۱ و ۱۶، داوری جشنواره‌های آموزشی، و مؤلف کتاب آموزشی فارسی، ریاضی و علوم برای پایه‌های سوم تا پنجم دوره‌ی ابتدایی و فلش کارت‌های ریاضی و علوم پایه‌ی سوم دبستان.

۴۶ ناهید فلاحیان

دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و مسئول گروه مطالعات اجتماعی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، با ۲۰ سال سابقه‌ی تدریس جغرافیا در دبیرستان و مراکز پیش دانشگاهی و تألیف کتاب‌های درسی و مقالات ترویجی پژوهشی. وی عضو هیئت تحریریه‌ی مجله‌ی «رشد آموزش جغرافیا»، مؤلف کتاب‌های تعلیمات اجتماعی و جغرافیا برای هر دوره‌ی تحصیلی و کتاب‌های راهنمای معلم جغرافیا در دوره‌های راهنمایی و متوسطه، و مؤلف فصلی از کتاب درسی بین المللی «Cultural Issues of our time» است. مقالات او در فصل‌نامه‌ی بین المللی «پژوهش‌های بین المللی در آموزش‌های محیطی و جغرافیایی» و نیز «دانش‌نامه‌ی جهان اسلام» به چاپ رسیده است.

۴۷ لیدا کاکیا

فوق لیسانس آموزش و پرورش تطبیقی و بین المللی، مسئول کمیسیون و سرگروه علوم اجتماعی دفتر وزارت آموزش و پرورش، مؤلف کتاب‌ها و مقالات متعدد در زمینه‌ی روان‌شناسی، علوم تربیتی و علوم

اجتماعی، سازنده‌ی ۳۰ دست‌سازه‌ی کمک‌آموزشی، و پژوهشگر برتر سال‌های ۸۴-۱۳۸۲.

۴۸ محمد شریف متولی الموتی

فوق لیسانس جامعه‌شناسی، کارشناس گروه علوم اجتماعی و مطالعات اجتماعی و عضو هیئت تحریریه‌ی مجله‌ی رشد آموزش علوم اجتماعی با ۳۰ سال سابقه‌ی تدریس در دوره‌های راهنمایی و متوسطه، تدریس جامعه‌شناسی در دانشگاه‌های علامه طباطبایی، آزاد اسلامی، تربیت معلم و مراکز تربیت معلم و آموزش ضمن خدمت و نگارش مقاله در حوزه‌ی علوم اجتماعی و تعلیم و تربیت دینی.

حوزه‌ی آموزش علوم تجربی

۴۹ زهرا ارجمند رشیدآباد

لیسانس علوم تربیتی، آموزگار دبستان و همکار گروه‌های آموزشی وزارت خانه (دبیرخانه‌ی مرکزی علوم) با ۱۸ سال سابقه‌ی تدریس و تألیف. وی در تألیف کتاب‌های «فارسی بخوانیم و بنویسیم» و راهنمای معلم پایه‌های دوم و چهارم دوره‌ی ابتدایی، با دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی همکاری داشته است. «گنجینه‌ی ریاضی دوم» و «املا در خانه‌ی پایه‌ی دوم» از جمله کتاب‌های آموزشی او هستند.

۵۰ علیرضا اسبقی

فوق لیسانس برنامه‌ریزی درسی و دکترای ایمونولوژی، و همکار گروه علوم تجربی و گروه زیست‌شناسی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی با ۲۵ سال سابقه‌ی تدریس در دوره‌های گوناگون تحصیلی در آموزش و پرورش و آموزش عالی در زمینه‌ی زیست‌شناسی، ایمنی‌شناسی و میکروب‌شناسی، تألیف کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی و مقاله‌های علمی.

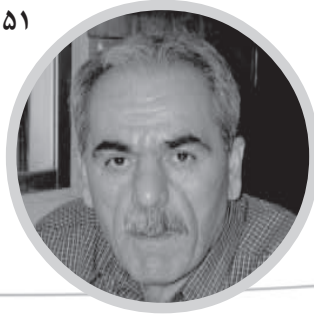

۲۰۹۱۹۲
پاییز ۱۳۸۶

۱۰۴

۵۱ احمد حسینی

لیسانس زمین‌شناسی با ۳۵ سال سابقه‌ی تدریس و تألیف. وی در تألیف کتاب‌های علوم تجربی دوره‌های ابتدایی و راهنمایی و کتاب‌های راهنمای معلم آن‌ها، و کتاب‌های زمین‌شناسی دوره‌های متوسطه و پیش‌دانشگاهی و راهنمای معلم آن‌ها، با دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب

درسی همکاری داشته است. کتاب‌های «کانی»، «فسیل» و «زلزله»، از جمله کتاب‌های آموزشی او هستند.

۵۲ محمود سالک

لیسانس مهندسی مکانیک با بیش از ۲۵ سال سابقه‌ی تألیف، ترجمه و ویرایش آثار علمی-آموزشی. وی دارای ۲۵۰ عنوان کتاب آموزشی، دایرة‌المعارف و کتاب مرجع است.

۵۳ مه‌رناز صادقی

فوق لیسانس تحقیقات آموزشی، عضو گروه علوم تجربی آموزش و پرورش منطقه‌ی ۶ شهر تهران، و سردبیر نشریه‌ی آموزش از راه دور، با ۲۵ سال سابقه‌ی تدریس علوم تجربی در دوره‌ی راهنمایی و تألیف کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی. «مجموعه کتاب‌های آموزش فعال علوم» (الگوهای تدریس) و «راهنمای عملی پژوهش» از جمله تألیفات او هستند.

۵۴ غلامرضا صفری

فوق لیسانس مدیریت برنامه‌ریزی آموزشی، کارشناس گروه‌های آموزشی دفتر آموزش و پرورش راهنمایی تحصیلی با ۲۳ سال سابقه‌ی مدیریت آموزشی و کار اجرایی در آموزش و پرورش، و فعالیت‌های پژوهشی و نگارش مقاله و کتاب در زمینه‌ی آموزش و پرورش. «بررسی نظام ارزش‌یابی آموخته‌های دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی تحصیلی» عنوان یکی از پژوهش‌های ایشان بوده است.

۵۵ بتول فرنوش

فوق لیسانس فیزیک و کارشناس مسئول گروه علوم تجربی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی با ۱۷ سال سابقه‌ی تألیف کتاب درسی، راهنمای معلم و کتاب کار علوم تجربی برای دوره‌های ابتدایی و راهنمایی.

۲۰۹۱
پاییز ۱۳۸۶

۱۰۵

◀ حوزه‌ی آموزش علوم تربیتی (حوزه‌ی یاددهی و یادگیری)

۵۶ سهیلا حاجی اسحاق

دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی آموزشی و کارشناس مسئول گروه‌های آموزشی دوره‌ی ابتدایی کشور با ۲۹ سال سابقه‌ی تدریس در دوره‌ی ابتدایی مدارس، دانشگاه‌ها، مراکز تربیت‌معلم و ضمن خدمت فرهنگیان، و تألیف مقالات آموزشی و تربیتی و کتاب‌های آموزشی. وی برگزارکننده‌ی حدود ۳۵۰ کارگاه آموزشی در سطح کشور و خارج از کشور برای آموزگاران، دبیران و مسئولان آموزشی و طراح، مجری و مدرس ۱۵ دوره جشنواره‌ی الگوهای تدریس مناسب در دوره‌ی ابتدایی بوده است. از جمله کتاب‌های او می‌توان به «الگوی ایفای نقش» و «بهبود فرایند یاددهی - یادگیری در کلاس‌های چندپایه» اشاره کرد.

۵۷ علاء سلاله نوری

فوق لیسانس مدیریت آموزشی با بیش از ۲۰ سال سابقه‌ی تدریس در مدرسه‌ها و مراکز آموزشی. وی علاوه بر همکاری با مجلات آموزشی رشد وزارت آموزش و پرورش، مؤلف کتاب «کار و فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان» و مترجم کتاب «برنامه‌ی آموزش علوم به کودکان ۵ تا ۱۳ ساله» است.

۵۸ علی‌رضا صادقی میاب

دکترای علوم قرآن و حدیث، معاون برنامه‌ریزی دوره‌ی راهنمایی دفتر تألیف، ۲۸ سال سابقه‌ی تدریس در آموزش و پرورش و دانشگاه، و دارای سطح خارج از تحصیلات حوزوی. او در ارتباط با کتاب‌های معارف دانشگاهی، کتاب کمک‌آموزشی تدوین کرده است.

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

۱۰۶

۵۹ حسن طاهری

لیسانس آموزش ابتدایی، آموزگار دبستان، مدرس مراکز تربیت‌معلم و کارشناس مسئول گروه هماهنگی دوره‌ی ابتدایی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، با ۳۷ سال سابقه‌ی

تدریس، تألیف کتاب آموزشی و مقاله‌ی علمی و فعالیت پژوهشی. وی که در ارزش‌یابی اجرای آزمایشی برنامه‌های درسی دوره‌ی ابتدایی، از جمله زبان فارسی (پایه‌ی اول)، هدیه‌های آسمانی (پایه‌های چهارم و پنجم) و هنر (پایه‌های اول و دوم) مشارکت داشته، مؤلف دوره‌ی پنج جلدی فعالیت‌های خارج از کلاس در آموزش علوم اجتماعی (برای دانش‌آموزان) و دوره‌ی سه جلدی فعالیت‌های تکمیلی در آموزش علوم (برای آموزگاران پایه‌های اول تا سوم) است. مقالات او در مجلات رشد (معلم، آموزش ابتدایی و تکنولوژی آموزشی) به چاپ می‌رسد.

حوزه‌ی آموزش هنر

۶۰ زهره اعتمادی

لیسانس نقاشی، هنرآموز هنر و با ۲۹ سال سابقه‌ی تدریس هنر در مدرسه‌های راهنمایی، هنرستان‌ها، مراکز پیش‌دانشگاهی و مراکز تربیت معلم، وی که داور و عضو کمیته‌ی تخصصی جشنواره‌ی الگوهای برتر است، علاوه بر تألیف کتاب «آموزش هنر برای معلمان»، در تألیف کتاب‌های «تاریخ هنر جهان» و «تاریخ هنر معماری جهان» مشارکت داشته است.

۶۱ صدیقه جلیلیان

فوق دیپلم مکانیک خاک و دبیر هنر، با ۲۹ سال سابقه‌ی تدریس هنر و مدیریت در مدرسه‌های راهنمایی و دبیرستان و تدریس هنر در دانش‌سرای مقدماتی تربیت معلم. وی که عضو فعال گروه‌های آموزشی منطقه‌ی ۹ است، تاکنون در نمایشگاه‌های بسیاری، از جمله نمایشگاه «آینه در آینه» شرکت داشته است.

۶۲ فرید فرخنده کیش

فوق لیسانس مدیریت اجرایی (استراتژیک)، مشاور آموزشی و پژوهشی مدیرعامل مرکز گسترش سینمای مستند و تجربی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، با بیش از ۲۰ سال سابقه‌ی برنامه‌ریزی، مشاوره‌ی هنری و کار اجرایی در روابط عمومی جشنواره‌ی رشد و نیز در زمینه‌ی چاپ کتاب‌های درسی. او تاکنون عضو هیئت داور

۲۰۹۱۹۱
پاییز ۱۳۸۶

۱۰۷

جشنواره‌های متعددی، از جمله «جشنواره‌ی هنرهای تجسمی» بوده است و اکنون در دانشگاه شهید رجایی نیز تدریس می‌کند.

۶۳ نرگس قرائیان

فوق لیسانس برنامه‌ریزی درسی و آموزگار پایه‌های متفاوت تحصیلی دوره‌ی ابتدایی با ۱۷ سال سابقه‌ی تدریس، تألیف و فعالیت فرهنگی. وی علاوه بر همکاری با مجلات رشد دانش آموزی، و تألیف کتاب‌های کار درس‌های فارسی و علوم پایه‌های دوم، چهارم و پنجم ابتدایی، در تهیه‌ی فیلم آموزشی «به سوی یادگیری فعال» با «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» همکاری داشته و سال‌های متمادی مؤلف «پیک نوری» بوده است.

۶۴ مینا نواب صفوی

فوق لیسانس برنامه‌ریزی آموزشی، کارشناس مسئول گروه درسی هنر، و داور حوزه‌ی آموزشی هنر، با ۲۷ سال سابقه‌ی تدریس در دوره‌های ابتدایی و راهنمایی، دانشگاه آزاد، مراکز تربیت معلم و دوره‌های کوتاه‌مدت آموزشی معلمان، و نیز کار در حوزه‌ی ستادی به‌عنوان کارشناس مسئول برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی گروه هنر.

داوران کتاب‌های ویژه‌ی بزرگداشت سال مولانا

جواد محقق

شاعر، نویسنده، روزنامه‌نگار و معاون کتاب دفتر انتشارات کمک آموزشی است که سه دهه در شهرها و روستاهای کشور و نیز مدارس ایرانی خارج از کشور تدریس کرده و با بیش از هشتاد مجله و روزنامه نیز همکاری داشته است.

عضویت در هیئت مدیره‌ی چند نهاد غیردولتی (انجمن معلمان انشاء، انجمن قلم ایران، انجمن نویسندگان کودک و نوجوان و...) مدیرمسئولی تعدادی از مجلات رشد، سردبیری ماهنامه‌های رشد معلم، رشد نوجوان و فصلنامه‌ی جوانه، ویرایش کتاب‌ها، مجلات، داوری جشنواره‌های فرهنگی، ادبی از دیگر فعالیت‌های اوست.

محقق بیش از بیست کتاب برای کودکان، نوجوانان و بزرگسالان منتشر کرده و ده جایزه‌ی ملی از جشنواره‌های گوناگون فرهنگی، کتاب و مطبوعات دریافت داشته است.

سیداکبر میرجعفری

فوق لیسانس زبان و ادبیات فارسی، کارشناس گروه ویرایش دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی. وی که مدرس دانشگاه پیام‌نور است در تألیف کتاب‌های زبان فارسی و ادبیات فارسی دوره‌ی دبیرستان همکاری داشته و پدیدآورنده‌ی کتاب‌های حرفی از جنس زمان، نیایش‌های شورانگیز، پایان رنگ‌های جهان، و گزیده‌ی ادبیات معاصر (شماره ۶۱) است.

ناصر نادری

فوق لیسانس فلسفه و حکمت اسلامی، نویسنده‌ی ادبیات کودک و نوجوان و نویسنده هفتاد جلد کتاب به‌ویژه در حوزه‌ی ادبیات دینی. عضویت در شورای نویسندگان مسجد جوادالائمه(ع)، انجمن قلم و انجمن نویسندگان کودک و نوجوان است. وی قریب به ده سال است مدیریت تولید فرهنگی مجموعه طرح‌های «کتاب رشد» در حوزه‌های شرح حال مفاخر، تاریخ، ایران‌شناسی، معارف و... را در دفتر انتشارات کمک آموزشی به‌عهده دارد.

۱۳۸۶
پاییز ۱۳۸۶

۱۰۹

Bureau of Educational Aids Publishing, the Organization of Research and Educational Planning

(Ministry of Education)

“**Javaneh**” is an educational, analytical and research magazine which is published quarterly. It aims at giving information, disseminating research findings and interchanging ideas between scholars and publishers regarding supplementary textbooks and educational aids development process.

Considering objectives of the ministry of education, publishers try to improve their knowledge and job's experience continually. Through this magazine, they also try to promote by using their existing potentials.

۲۰۹۱۹۲

پاییز ۱۳۸۶

